

România literară

LIBERI
ÎNTR-O PATRIE DEMNĂ

(Paginile 12-13)

MISIUNE ISTORICĂ

APROPIATA Conferință Națională a Partidului — eveniment de seamă în viața întregului nostru popor — este chemată să examineze probleme centrale ale progresului României socialiste. Astfel, înaltul for de conducere a partidului, care, potrivit statutului, are loc cu regularitate în perioada dintre congrese, urmează să dezbată probleme referitoare la realizarea hotărârilor Congresului al XII-lea, la aplicarea unor măsuri suplimentare de dezvoltare economico-socială până la sfârșitul actualului cincinal, la perfecționarea conducerii tuturor domeniilor de activitate și adâncirea democrației socialiste.

„A intrat în practica vieții partidului — sublinia într-una din cuvântările sale tovarășul Nicolae Ceaușescu — ținerea între congrese a conferințelor naționale consacrate dezbaterii și rezolvării unor probleme de importanță deosebită pentru dezvoltarea viitoare a țării, pentru opera de edificare a noului orizont. Aceasta este o expresie a adâncirii democrației interne de partid, a promovării consecvente în partidul nostru a principiului muncii și conducerii colective, a creării condițiilor pentru participarea tuturor comunistilor, a întregului popor la elaborarea hotărârilor care privesc interesele majore ale națiunii noastre socialiste.”

În împlinirea Conferinței Naționale au avut loc largi dezbateri — atât în cadrul partidului, la conferințele județene, cât și în rîndul maselor populare, mîndre cu prilejul campaniei electorale, al alegerilor de deputați pentru consiliile populare organizate de Frontul Democrației și Unității Socialiste, a cărui platformă politică o reprezintă Programul partidului.

Caracteristica tuturor acțiunilor desfășurate în împlinirea Conferinței Naționale o constituie exprimarea viguroasă a hotărârii comunistilor, a tuturor oamenilor muncii de a face totul pentru îndeplinirea Programului partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism. Dezbaterile, alegerile de deputați, munca avîntată a poporului, noile angajamente ale oamenilor muncii din toate compartimentele vieții economico-sociale: din industrie, din agricultură, din cercetare, din învățămînt și cultură evidențiază, încă o dată, forța partidului nostru, autoritatea de care se bucură în rîndul oamenilor muncii — indiferent de naționalitate —, partidul reprezentînd, în lupta sa eroică, încă de la fîurire, idealurile întregului popor, năzuințele înalt-patriotice ale tuturor cetățenilor României.

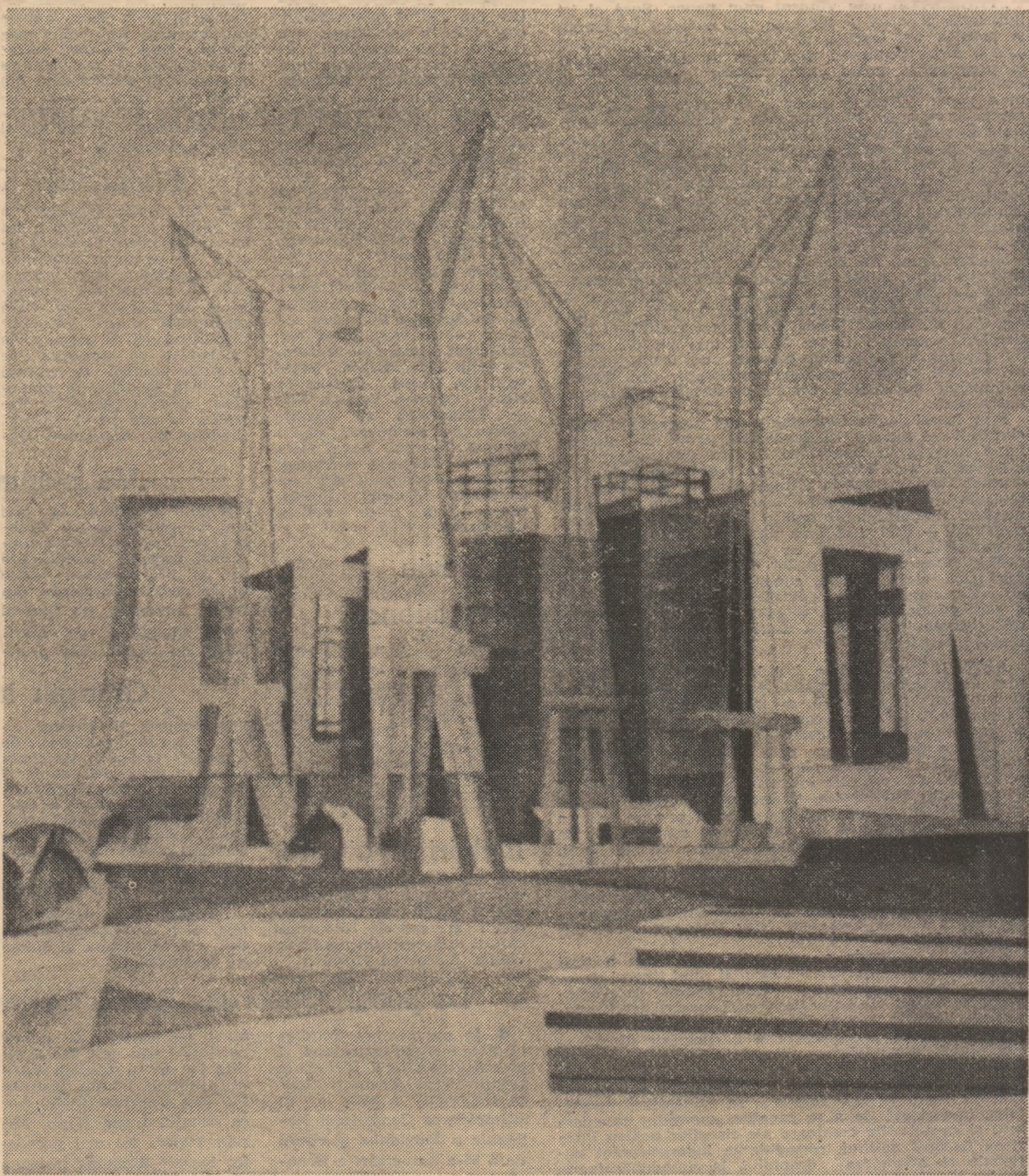
Perioada care a trecut de la Congresul al XII-lea a confirmat pe deplin realismul și justetea politicii partidului. În mod deosebit se cuvine relevată vasta activitate desfășurată în fruntea partidului și a poporului de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Avîndu-l la cîrma țării, se poate spune că lucrările Conferinței Naționale vor marca un nou și important pas înainte în dezvoltarea patriei, vor exercita o puternică influență pozitivă asupra întregii vieți economice, politice și sociale a României socialiste. Aceste lucrări vor demonstra cu putere unitatea partidului nostru, capacitatea de a-și îndeplini cu tot mai mult succes misiunea istorică de conducător politic al poporului român spre felul său suprem: împlinirea destinului comunist.

La începutul acestei săptămîni, sub președinția tovarășului Nicolae Ceaușescu, a avut loc Ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. Comitetul Politic Executiv a examinat și aprobat Raportul privind proiectele bugetului de Stat și Planului financiar centralizat pe anul 1983, elaborate în spiritul orientărilor și sarcinilor stabilite în documentele Congresului al XII-lea al partidului. Aprobînd aceste proiecte, Comitetul Politic Executiv a stabilit ca ele să fie supuse dezbaterii și aprobării Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și Marii Adunări Naționale.

Marți, 7 decembrie, a avut loc sesiunea Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României, întrunit în noua sa componență stabilită prin legea adoptată recent de Marea Adunare Națională. În încheierea lucrărilor a luat cuvîntul tovarășul Nicolae Ceaușescu, exprimîndu-și convingerea că aplicarea în viață a documentelor adoptate va contribui la dezvoltarea țării, la ridicarea nivelului de trai, material și spiritual, al poporului nostru. Îndeplinirea unui program de amploare pe care îl intruchipează planul național unic pe anul viitor cere eforturi pe măsură, mobilizarea tuturor oamenilor muncii la descoperirea și fructificarea rezervelor existente în celulele întregului organism economico-social. Prin unitatea de nezdruccinat a întregii națiuni în jurul partidului, prin însuflețirea cu care sînt urmate orientările și indicațiile secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de către toți oamenii muncii, se afirmă, o dată mai mult, urlașul izvor de creație al societății noastre socialiste multilateral dezvoltate, — încrederea nestrămutată în destinul comunist al poporului român.

Destin sub semnul cărui întregul popor împlină Conferința Națională a Partidului.

„România literară”

SPIRU CHINTILĂ : Șantier
(Din Expoziția „Imaginea patriei oglindită în arta plastică” dedicată Conferinței Naționale a P.C.R. — Galeriile de artă ale municipiului București)

ROMÂNIA DINTOTDEAUNA

Sus, în adîncul timpului tresar
Fintini cu suflute ce dau în floare
Și legănați de lună codrii de stejar
Străbat din munte drumul pin' la mare.

La noi și pietrele-nfloresc
Pe vreme de frumoasă primăvară
Cînd și fintinile ce izvorăsc
Sînt guri de rai curat și țară.

Aici, și pragurile cîntă românește
Iar stelele ne șterg pe frunzi Carpații ;
Și-n vis, se-aude Mureșul cum crește
Iar Oltul, către mări, străbate spații.

La noi, și griul cîntă ca bătrînii
Frumoase doine legănate-n gral
Iar păsările scriu legenda lunii
Din ram în ram în toată luna mai.

Se vede Patria din fiecare privire,
Cu chipul nostru chipu-i înflorînd ;
La noi și frunțile știu să respire
Cînd izvorăsc privire spre pămînt.

E-n toate resturile raza unui gînd
Ce-mprăștie lumină timpului ce vine ;
Și vrednic blindul și părintele pămînt
E rodnicit mereu cum se cuvine.

Ion Crînguleanu

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu, Redactor
şef adjunct: G. Dimisianu, Secretar
responsabil de redacţie: Roger Cam-
peanu.

DIN 7 ÎN 7 ZILE

„PARTICIPARE, DEZVOLTARE, PACE”

„TINERETUL este viitorul unui popor. Spre el îşi îndreaptă privirea şi speranţa toţi oamenii de ştiinţă şi politici. Cu energia şi entuziasmul său tineretul este o forţă creatoare, care, pusă în serviciul ştiinţei şi progresului, poate da un ajutor preţios pentru dezvoltarea economică, socială, politică şi ştiinţifică a unui popor”. Această caracterizare izvorită din concepţia şi acţiunea revoluţionară a unui militant multiplu încercat era exprimată de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu acum 33 de ani, în „Ştiinţa” din 21 septembrie 1944, când organul central al Partidului Comunist Român îşi inaugura primul său număr ce apărea în legalitate. Secretarul general de atunci al Uniunii Tineretului Comunist trasa, în articolul său, coordonatele de pregătire a generaţiei tinere în spiritul de înalt umanism ce avea să devină o nobilă tradiţie.

Tradiţie care, an de an, şi cu tot mai semnificativă strălucire, după Congresul al IX-lea, s-a concretizat într-un veritabil generator de iniţiative şi acţiuni, într-un ansamblu tot mai larg şi mai eficient, cu un tot mai elevat nivel de conştiinţă a participării generaţiei tinere la ridicarea pe noi culmi de progres a patriei şi, totodată, de manifestare a răspunderii pentru destinele umanităţii, deci pentru stimularea dezvoltării economico-sociale şi salvagardarea păcii.

Prin înseşi legile ineluctabile ale progresului întru civilizaţie şi cultură, idealurile tineretului din întreaga lume converg în finalitatea făuririi unui viitor mai luminos, a unei condiţii umane mai bune, asigurând dreptul fundamental la muncă fecundă şi la demnitate, la perfecţionarea genului uman. În zilele noastre, tineretul a devenit o forţă care — la scara mondială — este uriaşă ca potenţial de transformare a societăţii şi, ca atare, ca factor de participare şi decizie. Amploarea mişcărilor de tineret pentru pace, împotriva războiului, a cursei înarmărilor este o dovadă tot mai vie a radicalizării conştiinţei de sine a generaţiilor tinere şi, totodată, a creşterii gradului de eficienţă în afirmarea unităţii de acţiune în contextul internaţional.

ASTFEL întemeiată, a fost lansată de către România, în cadrul Organizaţiei Naţiunilor Unite, iniţiativa organizării, în 1985, a „Anului Internaţional al Tineretului”, iniţiativă care, urmărită cu consecvenţă, a marcat în actuala sesiune a Adunării Generale a O.N.U. un deplin succes, prin adoptarea unanimă de către statele membre ale organizaţiei mondiale a proiectului de rezoluţie intitulat **Anul Internaţional al Tineretului: Participare, Dezvoltare, Pace**. Aceasta — ca rezultat al faptului că la proiectul propus de ţara noastră s-au alăturat, în calitate de coautori, 88 de state reprezentând toate zonele geografice ale lumii. Prin rezoluţia adoptată, Adunarea Generală a aprobat toate recomandările elaborate de Comitetul consultativ al O.N.U. pentru Anul Internaţional al Tineretului (A.I.T.), organism compus din 24 de state, a cărui preşedinţie o deţine tovarăşul Nicu Ceauşescu, secretar al C.C. al U.T.C.

Elocvenţă exprese a concepţiei umaniste a ţării noastre, rezoluţia marchează locul şi rolul tinereţii generaţiei în lumea contemporană, căile concrete de promovare, dezvoltare şi diversificare a cooperării internaţionale pe linie de tineret. Ca atare, în rezoluţie se subliniază deosebita însemnătate a participării directe a tineretului la modelarea viitorului umanităţii, contribuţia valoroasă pe care o poate da în rezolvarea, în spiritul echităţii şi justiţiei, a problemelor fundamentale ale lumii de azi. Totodată, se evidenţiază necesitatea imperioasă de a se canaliza energiile, entuziasmul şi capacităţile creatoare ale tinerilor pentru întărirea fiecărei naţiuni, consolidarea independenţei naţionale şi afirmarea dreptului la autodeterminare, contra dominaţiei sau ocupaţiei străine, pentru promovarea progresului economic, social şi cultural al popoarelor, pentru menţinerea păcii mondiale, extinderea colaborării şi înţelegerii internaţionale.

POTRIVIT rezoluţiei adoptate, O.N.U. şi instituţiile sale specializate sînt chemate să acorde mai multă atenţie rolului tineretului în lumea de azi, cerinţelor sale pentru lumea de mine, să asigure o coordonare corespunzătoare a programului aprobat de Adunarea Generală, ca şi difuzarea cit mai amplă de informaţii referitoare la tineret.

Acelasi document statuează aprobarea organizării în 1983 a cinci reuniuni regionale consacrate Anului Internaţional al Tineretului, României revenindu-i cîntea de a găzdui Reuniunea europeană. În 1984, va fi organizată cea de a treia sesiune a Consiliului consultativ pentru Anul Internaţional al Tineretului, cu mandatul de a urmări punerea în aplicare a întregului program de măsuri şi activităţi pentru Anul Internaţional al Tineretului, a cărui marcă este prevăzută a avea loc în anul următor.

De reţinut că pe întreg parcursul dezbaterii au participat 112 delegaţi de pe toate continentele, relevînd însemnătatea sporirii continue a preocupării statelor şi organizaţiilor internaţionale faţă de prezentul şi viitorul tineretului. Precum semnaleză diferitele agenţii de presă, numeroase delegaţii au dat, cu acest prilej, o înaltă apreciere eforturilor depuse de Comitetul consultativ, de preşedintele acestuia pentru elaborarea recomandărilor privind pregătirea importantului eveniment din 1985.

Cronica

Viaţa literară

Premiile concursului „Imn pămîntului românesc”

● Juriul concursului de poezie patriotică şi revoluţionară „Imn pămîntului românesc”, concurs organizat de Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al municipiului Bucureşti şi Centrul de îndrumare a creaţiei populare şi a mişcării artistice de masă — alcătuit din Ion Horea, preşedinte, Ion Butnaru, Mihai Georgescu, Ion Lotreanu, Nicolae Ciobanu şi Alexandru Văduva (secretar al juriului) — a hotărât să acorde următoarele distincţii:

Premiul I — Gabriel Cheroiu, Bucureşti; Premiul II

— Carmen Focşa, Bucureşti; Premiul III — Constantin Stăneanu, Hăteş, jud. Hunedoara. Menţiuni: Radu Cange, Bucureşti, şi Daniela Zeca, Ploieşti.

Premiul special al revistei „România literară” — Ion George Şeitan, Reşiţa, judeţul Caraş Severin; Premiul special al revistei „Luceafărul” — Haralambie Bărsan, Bucureşti; Premiul special al revistei „Săptămîna” — Ion Machidon, Bucureşti; Premiul special al ziarului „Informaţia Bucureştiului” — Octavian Berindei, Bucureşti.

Premiile au fost anunţate publicului în ziua de 6 decembrie a.c., la simpozionul pe tema „Literatura şi arta română contemporană”, care a avut loc în sala mică a Teatrului Nottara din Capitală. La desfăşurarea simpozionului au participat criticii Ion Dodu Bălan, Mihai Ungheanu, Dan Grigorescu şi muzicologul Vasile Tomescu. Lucrările simpozionului au fost conduse de Alexandru Ianculescu, directorul Centrului de îndrumare a creaţiei populare şi a mişcării artistice de masă al municipiului Bucureşti.

Pontica '82

● În zilele de 3 şi 4 decembrie 1982 s-au desfăşurat, la Constanţa, tradiţionalele acţiuni reunite sub genericul „Pontica”. La Liceul de construcţii navale a avut loc un simpozion cu cadrele didactice din cadrul municipiului, organizat în colaborare cu revista „Contemporanul”, avînd ca temă „Predarea limbii şi literaturii române”. De asemenea, a fost iniţiată, la Liceul „Ovidiu”, o săptămîna literară dedicată apropiatelor mari evenimente politice din viaţa poporului nostru.

La ambele manifestări au fost prezenţi prof. Constanţa Bărboi, inspector general în Ministerul Învăţămîntului, prof. Olga Duşa, inspector general judeţean, prof. A. Gh. Olteanu şi prof. Maria Pavlorescu, autorii manualului de limba şi literatura română pentru clasa XI-a. Au participat: Pompiliu Marcea, Corneliu Leu, Mircea Herivan, Ion Horea, Constantin Novac, Carmen Tudora, Eugen Lumezianu şi Nicolae Motoc. De asemenea, elevii Dragoş Neacşu, Anca Mizvumschi, Cornelia Stănescu, Nadinia Dumitrescu, Adriana Stănescu, Aurelia Doicu, Maria Ana Duca, Felicia Georgescu.

Colocviu internaţional

● Sub auspiciile Asociaţiei internaţionale de studii sud-est europene (AIESEE) şi ale Asociaţiei internaţionale a criticilor de artă (AICA), la Bucureşti se desfăşoară, între 8 şi 13 decembrie, Colocviul internaţional pe tema „Arta contemporană sud-est europeană şi originile sale”.

Întîlniri cu cititorii

● La liceul „Emil Racoviţă” din Iaşi, poetul Haralambie Tugui s-a întîlnit cu elevii şi cadrele didactice cărora le-a citit din noul său volum „Pe o apă visînd”.

La liceul „Gheorghe Roşca Codreanu” din Birlad

● În organizarea Comitetului municipal de cultură şi educaţie socialistă Birlad, la vechiul Liceu „Gheorghe Roşca Codreanu” a avut loc, în întîmpinarea Conferinţei Naţionale a Partidului şi a celei de a 35-a aniversări a Repu-

Dezbateri despre dramaturgie

● Comitetul municipal de cultură şi educaţie socialistă Bucureşti a organizat o dezbateri privitoare la felul cum se prezintă „Dramaturgia românească pe scenele Capitalei”. Au prezentat referate în temă Amza Săceanu, vicepreşedinte al Comitetului, Paul Everac, secretarul Secţiei de dramaturgie a Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti, Dinu Săraru, directorul Teatrului Mic, Teodor Mănescu, redactor şef al revistei „Teatru”.

Simpozion Cezar Petrescu

● Cu ocazia împlinirii a 90 de ani de la naşterea lui Cezar Petrescu, Cenaclul literar de pe lângă Biblioteca bucureşteană care poartă numele scriitorului a organizat un pelerinaj la Casa memorială „Cezar Petrescu” din Bucureşti. A urmat, în colaborare cu Consiliul de educaţie politică şi cultură socialistă Buzeni, un simpozion dedicat lui Cezar Petrescu la ale cărui lucrări, conduse de Alexandru Ba-

laol, au luat cuvîntul: Milele Tacea, Simion Bărbulescu, Marta Bărbulescu, George Cardas, Petre Milă, Dan Părpău, Cristian Crăciun, Alexandru Talex, Gabriel Bacovia, Dan Smăntînescu, Mihai Papae, Aurel Cimpeanu, Vladimîr Gusig, Lidia Papae, Ion Potopin, actorii Lucia Zorin şi Arcadie Donos. A participat sora scriitorului, Smarandă Petrescu-Chehala.

„Vă numim vizionari”

● Sub genericul de mai sus, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor, Muzeul literaturii române organizează azi, joi 9 decembrie, orele 18, la sediul muzeului din strada Fundaţiei, un festival literar omagînd pe marii poeţi din trecut. Vor parti-

cipa: Mihai Beniuc, Alexandru Andrişoiu, Cezar Baltag, Radu Cărnei, Nina Cassian, Nicolae Dragoş, Nicolae Dan Frunţelă, Ion Gheorghe, Nichita Stănescu. Festivalul se va încheia cu un recital de muzică folk, pe versurile poezilor clasici.

Omagiu lui Ivo Andric

Despre viaţa şi opera lui Ivo Andric a vorbit prof. Voislava Stoianovici. Au citit fragmente din lucrările marelui scriitor iugoslav, Aurel Covaci, secretar al secţiei de traduceri a Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti, şi studenţi ai facultăţii de filologie. Au participat Miloş Melovski, ambasadorul R. S. F. Iugoslavia la Bucureşti, membri ai ambasadelor, un număr de public.

SĂ RÎDEM CU EI..

ALMANAHUL „ROMÂNIEI LITERARE”

CUPRINDE:

● Reviste de satiră şi umor din sec. XIX şi XX.

● Texte alese din Caragiale, Arghezi, Brăescu, Aderca, Al. O. Teodorescu, Tudor Muşatescu ş.a.

● Texte inedite: Geo Bogza, Şerban Cioculescu, Radu Cosăşu, Ion Băleşu, Tudor Octavian, Vasile Băran, Costache Olăreanu, Valentin Silvestru, Ion Coja, Vlad Muşatescu, Mircea Săntimbreanu, Nicolae Tic, Dumitru Dinulescu ş.a.

● Pagini de umor străin: Conan Doyle, Gerald Durrell, Georg Mikes, Bernard Shaw, Stephen Leacock, Jiri Kupka, Pierre Daninos, Sacha Guitry, Hans Reiman, Arnoldo Fraconelli, Slawomir Mrozek, M.M. Zoscenko, Gabor Goda ş.a.

● Desene de umorişti români şi străini.

SEMNAL

● *** — PROZA SATIRICĂ ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ, antologie realizată de revista „As-tra” din Braşov. Selecţie de Anatol Ghermanschi. „Prefaţă şi Predos, cu câteva consideraţii risologice laterale, iar parte din ele, unilaterale” de Valentin Silvestru.

Reuneşte 54 de scriitori, printre care: Ion Băleşu, Vasile Băran, Radu Cosăşu, Daniel Drăgan, Paul Everac, Ovidiu Genaru, Teodor Mazilu, Mircea Micu, Vlad Muşatescu, Fănuş Neagu, Costache Olăreanu, D. R. Popescu, Mircea Săntimbreanu, Mircea Horia Simionescu, Dumitru Solomon, Romulus Vulpescu. (384 pagini, 14 lei).

● Ion Murgeanu — TRATATUL DESPRE SPINI ŞI ALTE POEME. Noul volum al poetului cuprinde ciclurile: „Poeme de azi” şi „Poemele neoromantice”. (Editura Cartea Românească, 132 p., 11 lei).

● I. Cheie-Pantea — PALINGENEZA VALORILOR. Studii literare. (Editura Facla, 202 p., 12 lei).

● Fănuş Băileşteanu — ESEURI. Volumul reuneşte eseuri pe tema „timbrului specific al poeziei şi, în genere, al artei româneşti”. (Editura Dacia, 260 p., 16,50 lei).

● Mariana Codruţ — MACESUL DIN MĂZĂRIZIA DE LEMNE. Poesii. (Editura Junimea, 48 p., 5,75 lei).

● Adrian Lustig — ROMÂNIA CU STAGIARI. Roman de debut. (Editura Cartea Românească, 230 p., 9,50 lei).

● Mihai Mănoiu — UN ZEU APROAPE MURITOR. Povestiri din volum reprezintă debutul autorului. (Editura Dacia, 184 p., 7,75 lei).

● Aura Muşai — FUCK UMPLU CU STINGACIE PAHARUL. Volum de versuri care cuprinde ciclurile: „Jumătate — măsura amiezii”, „Absenţe şi Lotus”. (Editura Junimea, 72 p., 7,75 lei).

● Jean Monda — MONUMENTE DE ARHITECTURĂ MODERNĂ. „Monumentele de arhitectură reprezintă o vastă istoria civilizaţiei”, se subliniază în Cuvîntul înainte al acestui volum dedicat perioadei contemporane. (Editura Albatros, 202 p., 19,50 lei).

● Rainer Maria Rilke — INSEMNAŢIILE LUI MALTE LAURIDIS BRIGGE. În româneşte de Lidia Stăniloae. Prefaţă de Romul Munteanu. (Editura Univers, 144 p., 16,50 lei).

● Anastasia Tvetcheva — AMINTIRI. Volumul apare în colecţia „Corespondenţe, memorii, jurnale”. În româneşte de Ecaterina Şişmanian. Traducerea versurilor: Steliana Covaci. (Editura Univers, 608 p., 31 lei).

● John Cowper Powys — CERCUL NEBUNILOR. Apărut în colecţia „Romanul secolului XX”, volumul este tradus de Antoneta Rălian. (Editura Univers, 420 p., 21,50 lei).

● Pentru o şi mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a ultimelor apariţii, rugăm editurile şi autorii să ne trimită exemplare de semnal.

LECTOR

La Teatrul Mic

● Vineri, 10 dec. a.c., la ora 19, are loc la Teatrul Mic ultima reprezentaţie cu piesa Efectul razelor gama asupra anemonelor de Paul Zindel. În decurs de cinci ani această piesă s-a reprezentat de 269 ori în faţa a 111.500 spectatori şi a obţinut patru premii la festivalul de teatru contemporan de la Braşov. Spectacolul reprezintă debutul regizoral al Cătălinei Buzoianu, debutul ca actriţă al Rodicăi Negrea şi a prilejuit o mare creaţie actriţei Olga Tudorache.

În slujba acelorași idealuri

LEGENDARUL redactor al revistei marxiste „Korunk”, ce apărea la Cluj între cele două războaie, Gaál Gábor — care în primul deceniu după Eliberare a fost meșter și dascăl de neuitat al atîtor tineri scriitori maghiari din România — scria nu mult după 23 august 1944, în rînduri cu valoare de ars poetica, următoarele : „Noi, scriitorii maghiari progresiști din Transilvania, am dat mina aproape fără excepție cu Móríc Zsigmond, Móríc Zsigmond a dat mina cu Ady Endre, Ady i-a strîns o dată mina lui Tolnai Lajos, acesta a strîns mina lui Vajda János, Vajda János pe aceea a lui Petőfi, Petőfi pe a lui Vorösmarty, Vorösmarty pe a lui Toldi, Toldi a strîns mina lui Goethe, la Weimar, cînd l-a vizitat, Goethe a strîns mina lui Hegel, iar mina celui mai credincios discipol al acestuia, mina lui Gauss, a strîns-o odată îndirjîtul Marx... Cît despre Marx, el a strîns mina multor scriitori francezi în capitala luminilor, la Paris ; iar de aici stringerea de mină a făcut să strălucească mai departe mina lui Heine, a lui Herzen și Dobrolubov, a lui Tolstoi și Gorki, trecînd în România de mai ieri, iar în România — prin intermediul generațiilor de clasici progresiști pînă la Bucureștiul de astăzi —, mina celor mai buni tovarăși scriitori români, a căror mină o stringem acum noi.”

De ce evoc acum această imagine ?

Pentru că exprimă cu puterea unei ars poetica idealul umanist al marilor scriitori dintotdeauna și, de asemenea, unitatea noastră frățească, destinul comun în trecut și activitatea creatoare comună de astăzi a scriitorilor români și a celor ce aparțin naționalităților conlocuitoare. Acest magistral șirag al stringerilor de mină este cît se poate de grăitor pentru noi : în el vibrează căldura celor mai frumoase tradiții comune de luptă, de viață! Este o înlănțuire a stringerilor de mină care evocă momente de glorie din lupta multiseclară a poporului român și a naționalităților conlocuitoare.

Bundalul gestului cu care înaintașii noștri, marii clasici români și maghiari, caută să se apropie unii de alții, este trecutul istoric comun.

Despre ce vorbește acest trecut comun, această luptă comună purtată de-a lungul atîtor secole ?

Despre jertfa de sînge a iobagilor români, maghiari și de alte naționalități cazuți la Bobilna, despre țărani — secui, români, sași — răsculați sub conducerea lui Gheorghe Doja, despre cea mai mare victorie reputată de Ștefan cel Mare împotriva turcilor, luptă în care un rol de seamă a jucat și ajutorul dat de o oaste de secui formată din aproximativ cinci mii de oameni, despre oștenii români și maghiari care și-au unit puterile în lupta de la Călugăreni, despre fidelitatea și credința nestramutată a secuilor aflați în oastea lui Mihai Viteazul în momentul cînd acesta intra triumfător în Transilvania, despre cei mai bine de opt mii de luptători munteni și olteni din oșirea lui Hunyadi, despre Grigore Pinteș și ceilalți căpitani români care au participat la lupta de eliberare a curuților de sub conducerea lui Rákóczi, despre Ecaterina Varga, legendara căpetenie a moșilor răsculați împotriva asupririi feudale, despre lungul șir al luptelor de clasă purtate sub conducerea Partidului Comunist Român, cîștigate prin jertfa înfrățită a proletarilor români și de alte naționalități.

AM citat doar cîteva episoade din trecutul de luptă comun. Revenind însă la treburile noastre de literați, se pune întrebarea : cum valorificăm noi acest trecut istoric comun ? Cum integrăm această neprețuită moștenire — cu mijloacele expresiei artistice — în activitatea social-educativă menită să adîncească frăția creatoare a poporului român cu naționalitățile conlocuitoare ?

Destinul comun din trecut, luptele seculare purtate umăr la umăr de poporul român și naționalitățile conlocuitoare, oferă scriitorului nenumărate subiecte pline de măreție. Zugrăvirea artistică într-o viziune nouă a trecutului comun ne poate ajuta în înțelegerea mai profundă a problemelor de bază ale prezentului socialist, ale conviețuirii creatoare de astăzi.

Socotim că avem datorlia sfîntă de a întări din ce în ce mai mult frăția poporului român și a naționalităților conlocuitoare. Aceasta nu e o simplă declarație de circumstanță — este crezul nostru intim, cuvîntul de ordin al conștiinței noastre, această frăție fiind nespuse de prețioasă pentru noi. În ea se oglindește victoria istorică a politicii naționale revoluționare a partidului nostru, Partidul Comunist Român.

La întrebarea pusă mai sus, și anume : cum valorificăm literatura noastră acest minunat trecut revoluționar comun, cum putem răspunde ? E un fapt cunoscut că în ultimii ani au apărut numeroase romane, mai ales piese de teatru, dar și filme, care, chiar dacă nu au abordat deschis această tematică, în multe privințe au atins problema destinului uman în trecutul nostru istoric comun. Au luat naștere și opere care s-au inspirat nemijlocit din bogata moștenire revoluționară a acestui trecut și, datorită înaltului lor nivel artistic, ca și a forței emoționale, au ajuns la inima atîtor zeci și zeci de mii de cititori, au acționat convingător la adîncirea frăției noastre, la continuă consolidare a unității poporului nostru.

Ținînd seama de rezultatele atinse, cred că nu greșesc cînd afirm că în acest domeniu mai stau în fața breslei scriitorilor din țara noastră, a scriitorilor români, maghiari, germani și de altă naționalitate, o sumedenie de treburile ce așteaptă o rezolvare. Poate cea mai importantă e ca, în spiritul celor expuse de tovarășul Nicolae Ceaușescu la plenara lărgită din iunie a Comitetului Central, să facem și mai cunoscut în opinia literară adevărul pe care secretarul general al partidului nostru l-a subliniat cînd a spus : „orfan e poporul care nu-și cunoaște și nu-și respectă istoria”. Secretarului general al partidului nostru îi putem mulțumi că, cîstînd trecutul glorios al poporului român, a pus, în același timp, într-o puternică lumină trăsăturile specifice ale trecutului progresist, revoluționar al naționalităților, subliniind că din acest trecut comun trebuie desprins nu ceea ce îl poate îndepărta pe oamenii muncii din patria noastră, ci în primul rînd tot ceea ce adîncește sentimentul de sinceră frăție ce-l leagă pe muncitorii români, maghiari, germani și de alte naționalități într-o unire tot mai strînsă și de nezdruccinat. Consider deosebit de important și de actual să facem cunoscute în cercuri tot mai largi aceste principii ale politicii naționale, revoluționare, ale partidului nostru și să le aplicăm din ce în ce mai consecvent în munca de creație literară, ca și în practica editorială și redacțională, căci nu o dată ne putem întîlni și cu opinii scrise care nu acordă importanța necesară trecutului de secole, revoluționar, comun al poporului român și al naționalităților conlocuitoare, luptei comune duse împotriva asupritorilor comuni și destinului istoric comun, ba, mai mult, opinii potrivit cărora nu e de prisos să invocăm pînă la saturare trecutul revoluționar comun.

Ei bune, sînt ferm convinși — și această convingere ne întărește pe toți, zi de zi, politica națională profund umanistă, justă a partidului — că tocmai întărirea și adîncirea continuă a acestei unități a poporului nostru clădită pe egalitate deplină în drepturi, pentru frăția sinceră dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, nu e niciodată îndeajuns să o subliniem prin creația noastră literară și artistică : acel minunat trecut revoluționar comun, din care s-a dezvoltat organic politica națională revoluționară a Partidului Comunist Român. Partid care a dezvoltat pentru prima oară în istoria acestei patrii cele mai sfînte tradiții revoluționare ale trecutului comun, a rezolvat just problema națională, a creat deplina egalitate în drepturi pentru toți cetățenii țării și a întărit poporul nostru într-o unitate de monolit, în opera de importanță istorică a construirii socialismului și comunismului în patria noastră.

DA, nu e niciodată deajuns să subliniem și deajuns să repetăm acest adevăr, căci nicidecum imperativul Timpului nu ne-a pretins mai acut decît azi să ne stringem om cu om în jurul partidului nostru, al Comitetului Central al Partidului, să apărăm ca pe lumina ochilor frăția și unitatea, clădite pe stimă și dragoste reciprocă, pe respectarea valorilor naționale, a specificului naționalităților, pe încredere reciprocă, într-un cuvînt : să apărăm frăția și unitatea clădite pe deplina egalitate în drepturi afirmată în toate domeniile. Scriitorii au consolidat în toate timpurile prietenia între popoare, frăția între poporul român și naționalitățile conlocuitoare. „Patriotismul — mărturisea Ady — este un fel de sine qua non al omului și societății, care nu trebuie nici comprimat într-o noțiune, nici cuprins într-un cuvînt. Oamenii cîștiți și harnici aflați în cultura comună și în munca socială comună sînt toți la fel. Patriotii, dacă vreți... Sfînta muncă cooperatistă a creierelor și minilor — iată unealta. Să dăm dreptate, lumină, fericire și frumusețe fiecărui locuitor al Pămîntului. Trebuie să făurim dreptatea, o societate umană nouă, superioară. Iată, acesta e noul patriotism : patriotismul uman, popular, social. Corespunzător omului secolului douăzeci...”

Și cîți reprezentanți de frunte ai literaturii române contemporane, cîți și cîți tovarăși de scris și de redacție români mărturisesc azi, în spiritul lui Bălcescu și Petőfi, împreună cu noi, scriitorii maghiari din România, că deosebirea de limbă nu ne desparte unii de alții ci, dimpotrivă, ne unește, pentru că sîntem animați de idei ce exprimă datorlia comună, frăția adevărată, dragostea noastră fierbinte față de patria comună, România socialistă! Nu pot fi nici măcar enumerate aici, în acest loc, numeroasele realități grăitoare, evenimente, organisme, publicații, ziare, reviste etc. care demonstrează că scriitorii din patria noastră, fără deosebire de naționalitate, trăiesc și muncesc în deplină înțelegere și armonie.

Noi, scriitorii acestei patrii, odrasle ale aceleiași mame, ale dulcii României a lui Eminescu — indiferent în ce limbă se exprimă fiecare — ne vedem zilnic, sîntem zilnic împreună, zilnic ne întîlnim și luptăm umăr la umăr pe baricadele ideilor, pe frontul ideologic al partidului nostru glorios, Partidul Comunist Român.

Pe acest front luptăm ca simpli soldați pentru același fel : înflorirea patriei noastre, Republica Socialistă România.

Hajdu Győző

TRAIAN BRĂDEAN : Compoziție (Din Expoziția „Imaginea patriei ogîndită în arta plastică” dedicată Conferinței Naționale a P.C.R. — Galerile de artă ale municipiului București)

Patria din noi

Riuri de foc pulsează în artere
Și-i dau un nume patriei din mine
Care începe din străbuni și ține
Cît infinitul rotunjit în sfere.

Străbunii nu-s doar anonimi eroi —
Imaculate spații pe o hartă,
Căci peste timp memoria le-o poartă
Chiar patria care vibrează-n noi.

În ochi port cerul patriei — sfînt astru
Rotit în inimă, rotit în gînd,
Ecoul lui spre mare lunecînd
Iscă-n privirea mea un golf albastru.

Negoiaș Irimie

Timp

Trăiesc un timp al meu de împlinire
Ramificat în doine și stîndarde
Cînd toamnele sînt mai incandescente
Și inima lingă luceferi arde,

Un anotimp de aur și prefaceri
Spre cîtorii de-azur și trandafiri
Cu sevele luminii în artere
Și contemplat în noile zidiri.

Mă-nalt în zarea vie-a frumuseții
Cu patria pe buze-n tînar cînt
Și soarele încrederii în mine
Mi-l dă acest etem și sfînt pămînt.

Traian Reu

Albastrele zăpezi

Prin ochii toamrei —
păsări și păduri,
genunchii ploii
dezveliți în luncă,
copacii prinși cu brațele de cer
și orga anotimpurilor, încă...
Se presimțesc
albastrele zăpezi
ce-și vor atinge coamele
de stele
pe-acest ținut al griului și al
livezilor cu ramurile grele.

Eugeniu Nistor

RADU TUDORAN:

„Exist, ca scriitor și ca om, datorită cititorilor, fără să uit că ei sînt de categorii felurite”

— Sînt încă sub puternica impresie a romanului dumneavoastră *Retragerea fără torțe*, apărut recent în librării. Iată de ce v-aș propune — fiind convins că sînt în asentimentul cititorilor, oricînd doritori să pătrundă în intimitatea unui scriitor îndrăgît — să îndreptăm, de la început, reflectoarele discuției spre această carte. Face parte dintr-un ciclu care intenționează să realizeze o amplă frescă a societății românești din prima jumătate a acestui veac. O construcție dintre cele mai impresionante. Ne-ați putea face unele „destăinuiri” asupra modului în care va arăta întregul edificiu?

— Că volumul acesta a apărut recent sau mai puțin recent în librării, e un fel de a spune; eu, unul, nu l-am văzut încă, și nu doar eu, mulți cunoscuți, sau chiar necunoscuți, mi-au cerut lămuriri, unii cu aerul de a-mi cere socoteală, de parcă aș fi avut vreo vină. Cineva mi-a spus că, mergînd în căutarea cărții, a găsit librării care nici nu auziseră de apariția ei, dar aceasta privește un alt aspect al subiectului. Rămînînd la primul aspect, acela că o carte nu poate să ajungă în mîna cui o dorește, și că uneori se face chiar coadă pentru ea, fenomenul ar putea să ne bucure, se înțelege de la sine, nu trebuie să dau explicații. E destul să amintesc, pentru cei tineri, sau pentru cei care au uitat, că înainte de război, într-o perioadă de strălucire a literaturii noastre, cînd apariția unei cărți, nu a oricăreia, desigur, însemna o sărbătoare, cînd ea trezea interesul și prilejua comentariul unui public mai restrîns decît astăzi, dar cu mai mult timp liber, de unde și mai multă ardoare, edițiile totuși nu depășeau de obicei trei mii de exemplare, și nu se vindeau într-o săptămîină, cu atît mai mult într-o zi, ca să nu mai vorbesc de o singură oră. Astăzi, cincizeci de mii de exemplare înseamnă o cifră derizorie pentru unele cărți, două sute de mii abia ar fi un minimum; librării pot să dopună măturie, și cred că ar merge chiar mai departe; sînt cărți care, în ediții succesive și prea mult așteptate, au depășit cu mult jumătatea milionului, iar dacă s-au oprit într-un loc, cauza nu-i lipsa cumpărătorilor, ceea ce, pentru o țară mică, ar putea să pară un fenomen uitor cuiva dintr-o țară mare.

Cu aceste observații am pășit puțin în afara întrebării, dar cred că eram dator să dau un început de lămurire celor care nu găsesc cartea în librării; e simplu, nu-o găsesc fiindcă nu-i de unde.

Intorcîndu-mă la locul nostru de pornire, vorbim de acel „edificiu”. Cuvîntul, la care nu m-am gîndit, deși definește planul meu de lucru, mă cam sperie, fiindcă nu știu de pe acum la al cîtelea etaj voi putea ajunge, și mai ales dacă voi izbui să-i pun și un acoperiș deasupra, ceea ce, în cazul de față, ar însemna o concluzie. Am început, în primul volum, cu deceniul al doilea, de la 1910 înainte, anul cînd s-a născut generația mea, astăzi atît de rarită că n-o mai pot lua drept martor; sînt aproape singur, pornit să reinvil o epocă lăsată departe în urmă, bîzîndu-mă mai puțin pe istorie, mai mult pe amintirile și mai ales pe sentimentele mele. Nu ascund, deci, și nu mărturisesc prima oară, că mi-am propus să scriu o cronică independentă, în interpretarea mea personală, subiectivă și chiar capricioasă, dacă așa se mai poate numi cronică. Realitatea nu va fi totuși denaturată, în înțelesurile ei esențiale; primele două volume stau măturie. Ca să mă exprim plastic, voi păstra desenul, elementul director, fără nici o falsificare, aplicîndu-i însă culorile mele preferate. De la primul război mondial, zăgrăvit în primul volum, eu viața societății din vremea aceea, înregistrată timid de un copil, dar redată cu puterea de înțelegere și de interpretare de la maturitate, urmăresc să ajung pînă la sfîrșitul războiului al doilea și dacă va fi timp chiar mai departe, apropiindu-mă cît voi putea mai mult de vremea noastră. În orice caz, năzuința mea este să ajung în locul unde se pot trage concluziile, adică să pot pune acoperișul edificului, elementul final al oricărei construcții. Altfel spus, vreau să sta-

bilesc ce a însemnat acest sfîrșit de mileniu pentru generația mea, ceea ce nu va fi indiferent celorlalte generații.

— Casa domnului Alcibiade aduce în contextul scrisului dumneavoastră multe elemente noi, o anumită schimbare de viziune. Un roman scris puțin altfel decît cărțile de pînă acum. Pentru un scriitor care și-a construit un stil de neconfundat — și Radu Tudoran este, bîncîntes, un astfel de prozator — o tentativă ca aceasta ar fi putut fi destul de riscantă. După cum bine se știe însă există în alcătuirea oricărui scriitor autentic un binevenit spirit de aventură, dorința de a „risca”, de a-și cren, în mod intenționat, „dificultăți”, de a-și pune tot felul de obstacole în cale, cu ambiția de a le trece cu orice preț. Or, dumneavoastră le-ați trecut în chip strălucit. Casa domnului Alcibiade, acest roman scris altfel, e un mare roman al literaturii noastre postbelice. O carte în care vă abateți de la realismul cu care ne-ați obișnuit. Apar atît situații cît și personaje care trec dincolo de granițele acestuia. În *Retragerea fără torțe* demersul respectiv este continuat. Aș cita, spre exemplificare, cîna de poamnă din casa domnului Pretoreanu. Sau personaje cum sînt Odor (am regretat faptul că în acest al doilea volum al ciclului el apare prea puțin), Trandafil, și, în primul rînd, acest nou Mefisto, misteriosul domn Pretoreanu, care poartă sub mantie o coadă de diavol și care domină cu statura sa cludată, și în același timp impunătoare, ambele volume. Am fi interesați să aflăm de ce ați simțit nevoia să dați personajelor această aură fantastică și dacă în cărțile dumneavoastră de pînă la Casa domnului Alcibiade se pot afla unele elemente care ar putea prefigura acest nou demers?

— Întrebarea ar fi prilej pentru destăinuiri inedite, nu o simplă confesiune ci o pătrundere lucidă în eul meu, în parte necunoscut chiar mie, o analiză a meseriei și o expunere a aspirațiilor mele. Nu-i timp, și apoi, aș mai avea nevoie de meditație. Mă voi exprima sumar, cu gîndul să fie un punct de pornire, dar cred că așa nu voi rămîne departe de ideea cea mai importantă. În cărțile pe care le-ați amintit, intervin într-adevăr elemente fantastice, nu le enumăr. Dar spre

deosebire de ceea ce găsim în literatura genului, aceste elemente sînt numai o expunere, un mod de exprimare; nimeni nu trebuie să creadă în coarnele și în coada de diavol ale domnului Pretoreanu, de pildă, sau în scrisul lui Odor, încruciat într-o mie de direcții suprapuse și ilizibile; acestea, și altele care mai sînt în carte, aparțin numai imaginației și nicidecum unei pretinse realități, oricît de liber și cu oricîtă fantezie ar fi ea construită. Ele sînt o cheie de trecere, o licență la care pretind că aveam dreptul și la care voi renunța odată cu sfîrșitul cărții, poate ca să-mi îngăduiesc altele. Cu oricît de multe caractere ciudate ar avea, domnul Pretoreanu rămîne un om ca toți oamenii, născut pe pămînt, în chimia cărui este destinat să se întoarcă.

Între cărțile mele mai vechi, dar făcînd parte din ultima mea orientare, există una, *Al treilea pol al pămîntului*, unde nimic nu este altceva decît fantastic, o intenție dusă pînă la ultima consecință. Nu o las însă ca exemplu al genului, fiindcă sensul ei este altul, o visare cosmică, în afara oricărei realități posibile. Nici nu trebuie să rămînă la urmă altceva decît visul, și, dacă vreți, poezia. Cînd mai știe de ea, cînd prea puțin au văzut-o în librării?! V-o amintiți, desigur, fiindcă l-ați făcut o prezentare în „România literară”, pe cînd încă nu ne cunoscusem. Un critic, mai de curînd, o citează undeva, socotînd-o notabilă în genul ei, ci chiar mai mult decît atîta, dar nu dă numele autorului; deci iată o carte nu doar uitată, ci și anonimă!

Intenții asemănătoare am mai avut, în scrierile din adolescență, exerciții nepublicate. Tirziu, cînd am dat la tipar primele pagini, eram recules, am lăsat la o parte ceea ce depășea canoanele cuvîncioase ale literaturii. Iar într-un alt tirziu, cînd îmi stăpîneam meșteșugul, aș fi putut să-mi demonstrez adevărurile pe căi supranaturale, absurdul și fantasticul, atît de mult exersate la începuturile mele și pe care, cînd sînt bine minuite, le socotesc mai concludente decît mijloacele clasice; dar era un moment cînd nu puteam să am îngăduința editorului, și nici nu am cerut-o.

La întrebarea secundară, despre Odor, vă răspund că el va mai apărea în volumele următoare, fiind un personaj cu viață lungă. Nu va mai veni însă niciodată în prim plan, cel puțin așa îmi închipui deocamdată; rolul lui s-a consumat în Casa domnului Alcibiade. Să nu regretați,

sper să construiesc alte destine, care să-l egaleze; nu uitați că din nouă copii ai domnului Alcibiade, cinci au rămas în rezervă, și așteaptă. Sigur că mă voi sluji de ei, ca să ilustrez o idee conducătoare; vor fi însă și alte personaje în jurul lor, și cu toți la un loc îmi voi continua cronica.

— În cele două volume ale ciclului publicate pînă acum, istoria, evenimentele politice și sociale ale vremii, ocupă un loc de prim plan. Văza cu ochii copilului, apoi ai adolescentului, în *Retragerea fără torțe*, ea modifică adesea destinele eroilor. Cu rugămintea de a vă referi la această impresionantă cronică pe care o aveți pe masa de lucru, cum vedeți relația dintre destinul individual al eroilor dumneavoastră și istorie?

— Judecînd după numărul de pagini, în cărțile acestea istoria nu ocupă chiar un prim plan, cum spuneți; și totuși aveți dreptate, ea se impune, subliniată de fiecare personaj, prin trăirea lui în vremea contemporană. Istoria nu poate fi eludată, oricît am ignora-o; ea ne urmărește, pe lumină sau pe întuneric, în vîzul lumii sau în ungherele unde ne ascundem. Îl va găsi chiar și pe Odor, refugiat departe de lume, într-o peșteră, unde trăiește ca sihastrii; de acolo îl va scoate între oameni și-l va pune o spadă în mînă, chît că el va refuza să lovească.

— O întrebare la carei răspuns sînt convins că-i va interesa foarte mult pe cititori: Cine se ascunde în spatele unor eroi, ne aflăm în fața unor personaje cu chele sau a unor eroi fictivi? Un personaj, de pildă, ca Jordie nu are nici un „model” în lumea, adeseori verosimilă, a gazetelor vremii?

— Pretind a nu fi scris o carte cu cheie, în înțelesul că personajele nu trebuie descifrate, că nu se ascund sub măști de ocazie. Cînd mi-am ales modele din realitate, puține de altfel, pe care ar fi fost păcat să le las deoparte, n-am încercat să le desfigurez, ca să nu fie recunoscute, dimpotrivă, le-am accentuat trăsăturile caracteristice. Deci nu poate fi vorba de o cheie, căci în drumul spre ele toate ușile sînt deschise. Este, cum presupuneți, cazul lui Jordie, copiat cu ochi și cu sprîncene după o persoană a vremii, cunoscută cred, prin renume, chiar de generațiile mai tinere. Deși ar părea că l-am scos din scenă, deoarece vorbesc cu anticipație despre moartea lui grotescă, voi reveni asupra lui, unde cronologia va crea ocazia, căci materialul pe care mi l-a furnizat prin cunoaștere directă este departe de a fi epuizat, mi-a rămas la dispoziție partea lui cea mai stupefiantă, viața lui Jordie, așa cum am cunoscut-o, fiind stupefacția însăși.

Vin la rînd apoi personaje care pot să aibă unele corespondențe cu oameni din epocă, trăsături luate de la ei întâmplător sau din comoditate, dar nu există destule elemente ca să poată fi recunoscute, nici eu nu le-aș recunoaște pe unele din ele după ce le-am terminat portretul, deci să nu-și bată nimeni capul ca să le descopere cheia.

Cît despre domnul Pretoreanu, exemplul cel mai proeminent, aflat aproape în centrul ambelor volume, cum va rămîne și în volumele următoare, pînă după sfîrșitul războiului al doilea, lui nu-i poate fi descoperită nici o origine în realitatea vremii, și nici înainte, nici mai pe urmă; este un personaj cu desăvîrșire imaginar, nici eu nu știu de unde a venit și cum a pus stăpînire pe mine. Inițial am vrut să înglobez în el mai multe din caracterele puternice ale deceniilor trecute, sublime sau sclerate, să fie o sinteză a grandorii umane și a diavolescului din oameni, constructive și destructive în măsură egală. Deși modele aveam destule, urmînd să le combin pe unele cu altele, n-am reușit, nici în cea mai mică măsură, toate mi-au scăpat printre degete și personajul s-a născut cu forțele lui proprii, un simbol — și nu o sinteză, cum mă gîndisem.

Dar toate aceste mărturisiri și considerații, interesante poate pentru cititorii de astăzi, nu vor mai avea nici o importanță după o vreme, cînd mica istorie va fi uitată cu totul, și va rămîne cartea, dacă li va fi dat să rămînă; cred că abia de acolo

Cu Constantin Chiriță

Înainte începe cu adevărat literatura, reușita creatorului urmind să se recunoască post mortem.

— Acum o întrebare care, mărturisesc, îmi face deosebită plăcere să v-o pun și care se justifică prin spațiul dăruit muzicii în acest al doilea volum al cronicii Sfârșitul de mileniu. De la acea partitură a unui quartet de Händel, cumpărată de timidul licean, până la concertele unui faimos mandolinist adus la o serbare școlară de Enescu, sau la cariera de pianist a lui Ilu... Muzica, pe care o iubiți atât de mult, a avut vreo influență asupra scrisului dumneavoastră? Un scriitor poate învăța ceva ascultând un quartet de Beethoven sau o lucrare de Alban Berg, de pildă? Ecurile sonore ale acestora se pot răsfringe în vreun fel asupra scrisului său?

— Dragă prietene, muzica este un teren pe care noi doi ne-am întâlnit de multe ori, ceea ce a contribuit în multă măsură să ne cunoaștem mai bine și să ne înțelegem mai ușor unul pe altul. Dar dincolo de această înclinație, căci nu vreau s-o numesc slăbiciune și mi se pare prezumțios să o socotesc pasiune, muzica a fost pentru mine nu doar o desfătare, în zilele fericite și un balsam la nefericire, ci un obiect de studiu, urmat de o meditație neterminată nici astăzi. În adolescență am vrut chiar să-mi fac din ea un scop în viață, i-am acordat cea mai mare parte a timpului meu, ani de muncă, în speranța că într-o zi îmi voi putea spune gindurile prin sunete. N-am izbutit, mi-au lipsit mijloacele să duc învățătura până la capăt, poate mi-a lipsit și duhul, sau poate mi-a fost mai lesnicios un alt mijloc de exprimare, acela folosit astăzi. Ce a cîștigat scrisul meu de la muzică se poate vedea din unele pagini, destul de numeroase, altele se poate citi printre rânduri, și chiar cînd nu apare nimic în formă directă, muzica mă însoțește, într-un plan prezent tot timpul, care îmi umple ființa de ritm și de armonie, deși lucrez numai în lipsa ei. Într-o carte mai veche, și ea uitată, am făcut mărturisiri amănunțite despre această înclinație, îmi puteam permite, fiind o carte autobiografică, un episod important din viața mea, petrecut în mijlocul oceanului Atlantic, șase luni de singurătate, cînd am avut prilejul să stau îndelung de vorbă cu mine însumi. Amintind despre *Tratatul de orchestrație* al lui Berlioz, un ceaslov greu de ținut cu amindouă mințile, care a fost o pasiune fascinantă pentru mine în anii de școală, spuneam că dacă n-am ajuns să scriu muzică, din *Tratatul* lui Berlioz am învățat cum se orchestrează o carte.

— Cărțile dumneavoastră s-au bucurat întotdeauna de un mare succes, ați avut parte de dragostea și prețuirea unui număr mare de cititori. Ce rol are succesul în cariera unui scriitor? În ce măsură — în bine sau în rău — îi poate oare influența scrisul?

— Cred că am mai răspuns la o întrebare de felul acesteia, și poate că am luat același exemplu, prea frapant ca să-l fi uitat până astăzi. Îmi aduc aminte cu desgust de un tinăr regizor de teatru, talentat, pare-se, dar prea plin de sine, care, într-un interviu la televiziune, interlocutorul observînd că ultimul spectacol pus în scenă de el nu prea se bucurase de succes la public, a răspuns cu o emfază nerușinată, vizibil nesinceră: „Sînt fericit!”. Cu alte cuvinte: asta este adevărata mea răsplătă, știut fiind că toată lumea, în afară de mine, e proastă. Dar, zic eu, dacă toată acea lume proastă nu venea la spectacolul lui, pentru ce mai exista teatrul, și pentru ce mai exista el însuși, la urma urmelor?

Mai e nevoie să adaug ceva? Sînt multumit, sînt bucurios de numărul cititorilor; nu spun „ai mei!”, fiindcă sînt ai tuturor. Nu spun fericit, alături

de celelalte două adjective, reținute; fericirea implică o stare de beatitudine, la care nu-mi îngădui să ajung, dator fiind să-mi păstrez controlul asupra sentimentelor mele și asupra relațiilor cu lumea. Numărul cititorilor mă bucură din plin și fără primejdia să ajung la blazare, totdeauna ei mă vor ține legat de viață și-mi vor aminti că sînt dator să scriu mai departe. Nu mă îndispune, decît în cazul cînd la mijloc e necugetare sau rea credință, ideea că un număr prea mare de cititori înseamnă o notă proastă pentru o carte; numai un ignorant sau un mizantrop poate să generalizeze o asemenea părere. N-am scris într-un anumit fel ca să-mi atrag cititorii, nu mi-am ales subiectele ca să fiu pe gustul mulțimii, cum au spus unii; am scris cum m-am priceput și cum am simțit, după ce m-am gîndit mult înainte, iar subiectele-mi le-am ales după înclinațiile mele. Am fost în toate privințele egal cu mine însumi, și dacă o carte a mea merită notă proastă, atunci nici eu nu merit una mai bună. Un editor care îmi poartă simpatie și care mi s-a părut că are stimă pentru cărțile mele, m-a prezentat odată, la un fel de conferință internațională, drept scriitorul cel mai citit din România. Deși limitativă, caracterizarea mă satisface, admitînd că nu e exagerată. Există, ca scriitor și ca om, datorită cititorilor, fără să uit că ei sînt de categorii felurite; dar au toți ceva care îi leagă pe unul de altul, și această trăsătură comună stă la baza înțelegerii lor cu mine.

Sînt sigur că adeviziunea cititorilor nu poate decît să-l încurajeze pe un scriitor și mai ales să-l stimuleze; cu condiția ca el să nu-și piardă controlul, să-și păstreze în continuare de sine, condiție esențială în meseria noastră, să nu creadă niciodată că a urcat treapta supremă și să-și comande statuia, socotind că de acolo înainte declinul nu mai este posibil. E util să știm pentru cine scriem cărțile, ne face bine să știm că spre noi sînt îndreptați cit mai mulți ochi și ne așteaptă cit mai multe suflute. Dar să nu uităm că eternitatea nu vine din afară, și dacă ea va să se dovedească odată, înseamnă că a fost în noi înșine, indiferent de numărul cititorilor.

— Ați simțit în ultima vreme — după cite am putut să-mi dau seama — nevoia să vă implicați în mai mare măsură decît ați făcut-o pînă acum în viața literară. Ce v-a determinat s-o faceți?

— Pînă la un timp n-am fost implicat direct în viața noastră de breaslă decît prea puțin sau chiar deloc, fiindcă mai înainte nu m-a solicitat nimeni; mi-am făcut datoria scriindu-mi cărțile în tăcere. Însă cînd colegii noștri au ridicat mina pentru mine, am socotit că ar fi fost o jignire să mă dau în lături și m-am simțit obligat să-i reprezint în unele ocazii, cu speranța că voi putea măcar să apăr ideile drepte, ridicînd, la rîndul meu, mina pentru ele; era mare nevoie.

— Credeți că scriitorul, prin prezența sa „gălăghoasă” — și vă pun intenționat această întrebare dumneavoastră, a cărei atitudine de o impecabilă discreție e bine cunoscută de toată lumea — poate să provoace și să forțeze gloria și faima? Și o astfel de „glorie”, pe care el vrea s-o smulgă cu orice preț, poate ea să fie de lungă durată?

— Dacă întrebarea a fost pusă, merită un răspuns, dar nu este cazul să mergem la o discuție. Spre a-mi spune părerea, limpede și simplu, mă întorc la o metaforă, folosită în alt loc: cine își pune haine de împrumut, nu poate fi îngropat cu ele. Iau ca exemplu, în gînd, un singur mormînt deocamdată, unde răposatul, poet fără talent și fără vocație, după ce a trecut prin viață cu ifos, înăcrunt de onoruri, în sunete de surle și tobe, zace astăzi în pielea goală.

Sorin Titel

Prefigurarea — amintirea

● Mai întîi, însă, REALITATEA: între 23 și 28 noiembrie am sărbătorit cu mult fast lăuntric, dar și cu rețutarea modestă, zece ani de la deschiderea Muzeului de literatură al Moldovei (casa „Vasile Pogor”). Invitați: Ana Blandiana, Al. Paleologu, Mihail Șora, Petre Stoica, Ioan Alexandru, Liviu Ioan Stoiciu, Dan Arsenie, Virgil Mazilescu, Garde (a căror ospitalitate ne urmărește încă): Dumitru Vacariu, Const. Liviu Rusu, Lucian Vasiliu, Constantin Parascan — cei patru împătimiti slujitori ai Muzeului; pe deasupra, o întreagă generație de spirite strălucite și, mai cu seamă, sincere, de la Nichita Danilov sau Luca Pițu, pînă la Liviu Antonesei, Dan Petrescu sau Dorin Spineanu: pe malurile Bahului, viitorul începe, vijelios, cu realitatea imediată.

★

O pace spăimîntătoare (nu cumva vei fi spus tot astfel și tu, la vremea ta, Miroane Costine?) pînedește din mici înalături Iașul. Cetățuia — Galata — Frumoașă! Nu știu anii nașterilor voastre, minăstiri semețe, am uitat anul nașterii tale, scribule.

Mihail Eminescu „decade” progresiv pînă la a face din propria-i, însingurată, cosmică viață — literatură: pentru că, s-o zicem apăsător, eterna Veronică (pe care I. L. Caragiale, român, arvanit și zeflemist mult-prea-tragic o numea, cu voce de pe altă lume, el, înfri-

coșătorul, și Rodica) Micle va fi în veacul veacurilor dispusă să trădeze: iar asta cu argumente înaintea căroră nici diavolul n-ar afla argumente mai puternice.

Titu Maiorescu „se dezadează” pînă la a face din existența lui savant corelată cu pulsul impecabil al contemporaneității europene — un Jurnal.

Ion Creangă trage cu pușca (păi, ce să faci și el?) în ciurile Goliei. Povestea...! Nichifor Coșcariu!

Vasile Pogor azvirle și iarăși azvirle cu perne în ca-acuda cea fără de moarte, strigînd, chițăind, sufocîndu-se, îndopîndu-se și înnebunînd pentru o clipă de ris: anecdota primează.

G. Ibrăileanu își asumă, vai, curajul de a scrie: „O femeie pudică ar trebui să nu umble. Dacă ar fi logică în rezerva ei, ar trebui nici să respire! Ar trebui să se suprimă.”

Masa umbrelor: Sadoveanu, Teodorenii, George To (parodie mai mult decît originală), Botez de la I pînă la vreo VI și încă mulți, mulți alții. Dincolo de ei, Nicolae Iorga. Dincoace de ei, E. Lovinescu. Să mă ierte marile umbre neevocate aici, precum și sfînta mică lumină pomenită doar din stupoare alocentrică. Eheu fugaces Postume Postume... O, pace spăimîntătoare!

Virgil Mazilescu

CARNET

Domnul scriitor

(Din Jurnalul meu)

Miercuri 4 oct. 1944

ȘEDINȚA de comitet „S.S.R.” în biroul directorial al lui Eftimiu, la Teatrul Național. Sunt de față: N. D. Căcea, Mihail Cellarianu, Zaharia Stancu, Cicerone Theodorescu, Radu Bouréanu, și Eftimiu, firește. Mai tirziu, apore și Cazaban, cu un cap de leu din ghips, un fel de leu pensionar, mumificat, fără măsele; cînd se așează în fotoliul de catifea cărmizie, scîrție (și fotoliul și el).

Între altele, Eftimiu ne aduce la cunoștință, nu fără patos, că a găsit o clădire („un adevărat palat!”), în care se gîndește să instaleze „S.S.R.”-ul.

Explică, ajutat de gesturi rotunde, totodată categorice: „Trebuie ca scriitorul să se simtă domn. Un domn! Să aibă un cadru elegant, somptuos, fotolii de catifea, în care să stea picior peste picior, să fumeze țigări de foi, să bea băuturi scumpe, să fie servit de chelneri îmbrăcați în frac!”.

Zimbesc și, la urmă, izbucnesc în ris. Nu ironic, nu în bătaie de joc, ci pentru că perspectiva înfățișată de Eftimiu e adorabilă și pentru că Eftimiu însuși e nemaipomenit de amuzant și pentru că îmi place această mindrie arătată de Eftimiu atunci cînd vorbește despre scriitor, acest elan de a face din scriitor „un domn”.

— Da, da, Jebeleanu, nu rîde! Scriitorul trebuie să fie și va fi un domn!

Vorbește grav, enervat chiar, și deodată, văzînd că-l privesc amuzat, suride și el, pișicher, levantin, clipind dintr-un ochi: — S-a terminat! Cu ăștia trei (și ne arată pe Cicerone, Radu și pe mine) nu pot lucra. Tot timpul mă sabotează. Cel puțin Jebeleanu, la orice aș spune, nu mă mai scoate din nu!

Eugen Jebeleanu

O posibilă variantă la „Pădurea Nebună”

PRESA literară, radio și televiziunea, Uniunea Scriitorilor și alte organisme culturale n-au lăsat necunoscută data cînd s-au împlinit optzeci de ani de la nașterea lui Zaharia Stancu. Cifrele rotunde ale anilor impun totdeauna mărturisirea unanimei recunoașteri a cinstirii pe care masele o acordă creatorilor de valori. Și Zaharia Stancu aparține acestei binecuvîntate categorii. El este și va rămîne prezent în conștiința publică și în atenția iubitorilor de literatură prin opera pe care ne-a încredințat-o. Operă vie, stufoasă, de largă deschidere, reflectînd o realitate socială și una psihologică, o adevărată sagă a cîmpiei dunărene românești. Locurile și oamenii de pe văile Vedei, Burdei, Călmățuiului, cu specificul lor de viață și destinele lor, mobilizează dramatic miile de pagini de proză în care acest fiu al cîmpiei și-a implicat existența. Cărțile de poezie și volumele de culegeri din publicistică, tot atât de originale și de relevante, întregesc opera unei vieți, care a fost de luptă neostenită în slujba celor mai generoase idei. Deoarece creatorul de artă, prozatorul și poetul era dublat de un om al cetății. Visător — cum se obișnuiește să li se spună artiștilor —, el visa o lume mai bună și nu s-a mărginit numai s-o viseze. A pus o piatră la edificarea ei.

Meditînd la legătura atât de organică a celui ce ne-a lăsat Descuț cu locurile lui natale, profesorul Petre Voevozeanu din Roșiori de Vede, prieten din copilărie și tinerete al marelui scriitor, a avut o idee din cele mai originale: crearea unui punct turistic inspirat din opera lui Zaharia Stancu, de unul din romanele sale

după care s-a făcut recent și un film — *Pădurea nebună*.

La puțină vreme după dispariția scriitorului primeam o scrisoare în care acest inițiator al Societății de Științe Istorice și al Muzeului de Istorie din Roșiori de Vede îmi comunica gîndul îndrăzneț de a face din *Pădurea Nebună* un parc natural, loc de agrement și turism pentru amatorii din țară și străinătate. *Pădurea* care a dat numele romanului se află în apropierea Roșiorilor și pana corespondentului meu o înfățișa într-o imagine care merită a fi citată: „Codru bogat în stejari noduroși, tei parfumați, porumbări și gheorghinari, niși de flori albe primăvara, negri și roșii de fructe, toamna, dar și mai bogat în livezi cu peri, locuri notate în *Tabula Pentengeriană* dădica, ce-i mărește farmecul natural și atracția...”. El se referea în scrisoare la bogăția faunei de cîmp și de pădure din partea locului, la bogăția de „tipari și raci din brăcile și benturi cu castori-brebi și rațe sălbatiche”.

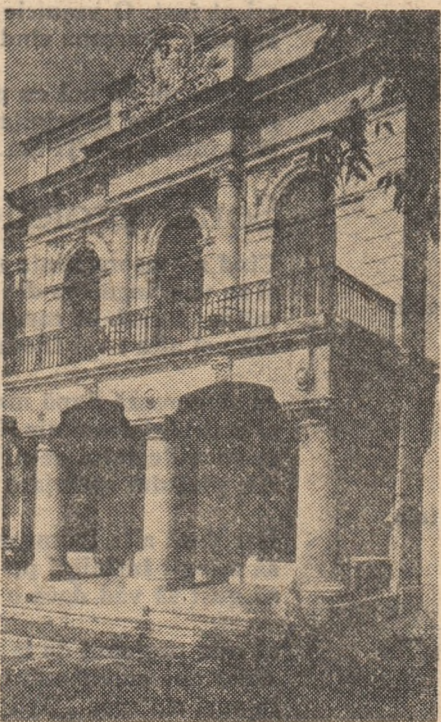
Această pădure crescută saibatec pe cele două văi ale Vedei și Burdei ar fi sortită, după ideea lansată atunci de Petre Voevozeanu, să fie înzestrată cu moștele și hanuri, cu alei asfaltate și heșete. Scrisoarea profesorului roșiorian mai vorbește de reconstituirea, în cadrul parcului, a unei vechi și renumite mori de pe apa Vedei, moara lui Moș Dumitru, pentru a urma cu textul de mai jos: „Hanul Uruma va fi amplasat în preajma minăstirii lui Radu Grămăticu și Udriște Năsturel, restaurată de Matei Basarab; busturile acestora vor impodobi locul. Va mai fi prevăzută o stație de echitație, de asemenea o grădină zoologică mică, cu faună locală. Brăciile și benturile vor fi amenajate pentru canotaj, ștrand, și pescuit, începînd de la lacul Brebina, cale de 20 kilometri pînă la benturile Palanga și brăciile Peretului. Plantația pădurii va fi extinsă pînă la marginea orașului, așa că din oraș se va intra direct în pădure. Statui, reprezentînd personaje din roman, vor fi așezate pe alei și locuri evocatoare”.

Învățăatul profesor nu uita să-mi scrie că în jurul milenarului cadru al Delior-manului, pe care-l reprezintă *Pădurea nebună*, stau de veghe vetrele cetăților străvechi de pe dealuri și de la vadurile apelor, ca Peretu, Albești, Ruș, Cremenet, Coștei, Urlui, Palanga și alte locuri de unde au fost dezgropate vestigii ale strălucitei civilizații traco-getice, cum este cavalerul îmbrăcat în argint aurit sau carul de bronz de la Bujorul...

Nu știu dacă ideea profesorului Petre Voevozeanu s-a cristalizat într-o mai largă expunere și dacă ea a fost sau nu supusă unor autorități de resort. El s-a stins din viață la scurt timp. Dar cărturarii roșiori ce i-au fost prieteni și colaboratori — Florea Costache, Gheorghe Neagu, Ioan Mailat și alții ca ei — cunosc mai mult decît mi-a putut împărtăși o scrisoare din gîndurile și năzuințele acestui om, legate de proiectul consacrării *Pădurii nebune* ca punct turistic național și internațional.

Forurile administrative ale județului Teleorman pot înregistra ca o propunere ideea aceasta, a unui om de bine, menită să îmbogățească geografia spirituală a patriei noastre.

Vlaicu Bârna

Muzeul de literatură al Moldovei (Casa Vasile Pogor)

Profira SADOVEANU

Sonet multicolor

In mine cîntă mii de „Miorițe”,
cu oi, cîni, munți, măicuți și cu ciobanii,
Istoria dă glas ca bolovanii
ce cad în ripi, zbor albe porumbițe...

Roiesc halucinații colorate...
Alb : sînt, la podu-nalt, făcuți praf Turcii.
Roș : Tepeș pune hoții-n țepii furcii.
Albastru : Dragoș intră în cetate.

Portocaliu : pirjolul casele îndoaie.
Roz : florile, la Mileov, cad în ploaie.
Mov : trec pe racla Daciei Romanii.

Crud verde : ierbele îngrop sărmanii.
Frint curcubeu din mine curge-n ploaie
mereu, precum din ochii Vremii anii !

Sonet baladesc

Din pietrele ce zac zvirlite-n țară,
din glia ce ca în mormint se-ncuie,
din ceața ce din gropi adînci se suie,
străbunii noștri toți pot să apară

acum, de parcă timpul s-ar întoarce :
cu cai, cirezi de boi, de capre și mioare,
cu ochi de vultur, gură de izvoare, —
purtînd căciuli, toiag, opinci, tohoarce.

Și de n-apar, e că așteaptă semnul,
un deget să ridice, să dau îndemnul :
c-asemena cum pentru pom e lemnul,

a lor din adîncimi de vis sînt toată
și-n lung exod, mai vii ca niciodată,
pe sus lua-mă-vor în a lor gloată.

Sonet dulce

Din cuiul vremii, astăzi, Împărate
și tată, mi-ai zimbit atît de-aproape,
de parcă-nvirtejindu-mă pe ape,
aș fi fetița ta cu cozi pe spate.

Și zimbetul tău blind spunea hoștește :
— Da, Profirița tatii, foarte bine...
Dă-i înainte, sînt mereu cu tine ;
N-abandona, cuvîntul vestejește...

Ori poate că oglinda bucuriei,
că soarele-mi zimbea din cer, fierbinte ?
Ba, tu erai, prietin și părinte !

— Mai stai ! Deșert val sacul de cuvinte
și, iar copil, bătînd mătânii Gliei,
vom prinde raci în iazul Veșniciei !

Sonet străveziu

Aș vrea să știu tăcuta voastră limbă,
gilgiitoare-n lacrimi sinziente,
ciudate paseri cu de aur pene,
ce năzdrăvana coadă-n iarbă-și plimbă.

Cîntarea voastră care se strecoară
la fel ca dragostea de străvezie
stirnește-nduioșare în cîmpie, —
că pin' și mătrăguna se-nfioară...

Dorești — ca tot ce-n spații viu scinteie,
ca orice mare, nobilă idee, —
ce-noată-n vis cu aripiperate,

cu păr vilvoi și ochii dați pe spate, —
să dibuiești o nevăzută cheie
iubirile din iaduri a le scoate ?

Sonet neprihănit

Un căprior pierdut de cîrd, se zbate
închis în parc : bijuterie veche
a unui meșter fără de pereche
și în același timp făr' de păcate.

Aruncă-n jur scînteii de aur, parcă ;
e-atît de fin, o străvezie pată,
ca o fantasmă-n zori întirziată...
Cercînd în codrul matcă să se-ntoarcă,

se luptă ca un înecat în unde...
Lumina fața-n vioriu și-ascunde ;
de groază, Vintu-n liniști se ascunde ;

pal, Soarele, pe deal, ca pe ghimpi șade ;
iar Luna știrbă din văzduhuri cade,
ca din țarc căpriorul a sloboade.

Sonet tainic

O, codrule închis cu lacăt, — tainic
liman, eternitate de tăcere, —
ești plin ochi de fantasma și himere
pe care rar al nopții crainic

le dă-n vileag. În fața ta zdrobită
mă simt. Să te-nțeleg măcar mi-i frică,

ION PACEA : Flori

ca și de trăsnetul ce ne despică...
Și totuși vreau să cred că-ți sînt iubită,

deși știu bine cit de nestatornic
mi-ai fost. O veșnicie în penumbră
am stat. Ș-acuma cînd al vieții ornic

se-apropie de noi cu pasu-i spornic,
îngenunchez la tainița ta sumbră
și te întreb : — Ți-am fost măcar o umbră ?

Sonet profetic

Cînd s-o-nsera ființa mea umană
și se va stinge cea din urmă rază,
mă tot întreb în care ipostază
mă voi afla : voi fi oare o rană

ce singerează după mari talazuri,
al codrului dramatic și dirz verde,
talanca dealului ce-n basm se pierde ?
Ale pirăului sprintare nazuri ?

Dar dacă alte frumuseți m-așteaptă :
să mingii Infinitul pe spinare,
să gust să văd dacă o stea e coaptă,

să mîn proțapul de la Caru-Mare,
chiar apa curcubeului de-aș bea-o,
în veci cîntarea Mării n-aș uita-o.

Sonet zurliu

Ca-n iarba mătăsoasă-a Veșniciei,
mă scald în şușuitul dulce-al Mării,
mă tolănesc în cuibul larg al Zării,
ca pruncu-n rufa nevinovăției.

Trecutul e-aruncat la coș, să fiarbă...
Nu este jos, sus, nu e azi nici mine ;
iar Viitorul suspendat rămîne —
ca într-un pom a roiului grea barbă.

Nu vreau nimic, doar clipele rămase
și-n trupul meu a singelui pulsații
și dacă hohotul de plîns mă-neacă

e pentru că simt sufletu-mi cum pleacă
spre jocul minunat din constelații.
Hai ! Numărăm invers : opt, șapte, șase...

Sonet verde

Duios apune Soarele în cețuri,
pe plaja aurie nimeni nu e
și Vintul nu e-n preajmă ca să-mi spuie
că-ți samăn la ochi, Mare : verzi, cu crețuri...

Și mă gîndesc ce-ar fi să-ți fiu oglindă :
să mă sulemenesc, ca o paiată,
să dau în brînci, cînd tumba faci, măreață,
cînd te înalți, să sui și eu în grindă.

Știu, știu... Oglinda-mi, mîni, o să se spargă
și vei rămîne singura Crăiasă ;
dar dacă nu vei mai privi-n cristalu-mi,

așează-mă, te rog, pe-o verde targă
de val — ca valul tău să fie valu-mi
și spuma-ți vie vălu-mi de mireasă.

Sonet negru

Febril în mine cînți, singurătate,
ca într-un stog un greiere pe moarte
— în giulgiu-i rece de pustietate —
ce simte că înghețul nu-i departe.

Jur-împrejur tăcerea e de humă...
Se-nvîrt în dans mut anii — acrobații —
În cercul vremii — minunată glumă —
el, un punct negru spînzurat în spații.

A fost ceva ? Un somn țesut din vise ?
Vînt strecurat prin ușile închise ?
Un fulger leneș rătăcit în iarbă ?

O neagră stea-n a veșniciei barbă ?
Ori infinitul care se distrează
și, c-un cuțit, pe viu, mă operează.

Sonet muzical

Auzi cum clopotul luminii sună ?
Ori fulgii iernii încă-și spun versetul :
alb-galbenul și-amestecă duetul
ce urcă — navă cosmică — în lună ?

Sau picură-a tăcerilor pulsații ?
Bat ritm albastru inimile Mării ?
Se joacă stelele în podul Zării ?
Plesnesc din coadă mii de constelații ?

Ba, inima mea mică sună-n toate :
căci eu sînt frunza, apa, piatra, steaua,
eu sînt țărîna, norul și văzduhul ;

sînt ploaia, vîntul, fulgerul și neaua,
sînt timpul care-și răspîndește puful,
talanca morții ce la ușă bate.

Tudor Arghezi văzut de el însuși (III)

PLECAT pentru studiul la Fribourg, „Roma obscură” helvetă, Arghezi nu s-a simțit nici printre călugării respectivi în larg și i-a părăsit brusc. Am văzut proasta părere pe care a afișat-o într-una din scrisorile lui către Arătie Panaiteșcu, față de întinsa gamă de meserii ale aceloră. Or, ca să întrebuintăm un cuvânt astăzi de largă circulație, politica de autogestiuare a monahilor deprinși cu aspra disciplină de la Fribourg era singurul mijloc onorabil de a se dispensa de subsidiile oficiale și de a-și păstra astfel specificul sever al cinului. Nici acesta nu-i place însă lui Arghezi, care-l condamnă în bloc și-l părăsește, pare-se, după o foarte scurtă petrecere între zidurile reci ale minăstirii:

„În Fribourg am citit ca într-un loc liniștit, care însă m-a enervat și îmbolnăvit.”

Nu l-au rezistat, care va să zică, nervii. Cele ce urmează sînt ale unui monolog interior, deși fac parte din scrisoarea a LIX-a către Arătie, datată luni 29 ianuarie 1906 și trimisă, pare-se, din Geneva:

„Aș fi putut împrumuta o robă albă de dominican, dacă această calitate mi-ar fi m-a puțin mirositoare — fără însă, fii pe pace, să-mi pară garderoba o teză. Nici-odată gherocul și fusta!) nu mi-au părut doctrine, și în ele am profesat cel mai opus fel de spiritualitate.”

Această mătură a idiosincraziei sale din ajun față de centrul metropolitan recent părăsit ne lămurește deplin asupra slăbelor auspicii de adaptare la o altă disciplină, mai aspră, desigur, decît aceea de la București, care-i îngăduia absente de tot felul, ba chiar și acelea de ordin nu numai sentimental, Eliazar fusese conceput în timpul unor asemenea evadări, ca și idila paralcă cu Arătie.

Aceste rânduri nu depășesc spațiul de timp al unei luni de sedere în Elveția, suficient ca să-l îndemne să se stabilească la Geneva, unde-l suridea „anarhistului” perspectiva totală libertății. Pretextul este însă de natură studioasă. Cităm mai departe:

„Încă 4—5 zile și sînt în Geneva, unde îmi voi trece examenul de intrare în Universitate.”

Se muta, asadar, după o fugitivă sedere într-unul din noile cartiere, în „cel mai curat”, din Fribourg, evitînd de a intra într-o „universitate izmenită, catolică”. Ce putea fi în realitate acea „izmenită”, numai mintea complicată și cursive a tinărului nonconformist o putea spune, dacă și-ar fi dat osteneala să fie mai explicit. Locul însă nici nu-l mirosea plăcut, după un citat anterior, care ne lasă gînditori asupra sensibilității olfactive a omului cu nervii ultraexcitabili.

SA LĂSAM asadar încurcată chestia Fribourgului, expeditiv tratată în corespondență, ca să ne exprimăm uimirea că și mai puțin simțăm lămurii asupra Genevei din scrisorile lui Arghezi către aceeași Arătie (întrerupte la finele primului an de sedere în Elveția) și către familie (mamă, Alecu și Constanța Zissu, dacă i-o putem anexa, în calitate de mamă a lui Eliazar), asupra acestui strălucit centru de viață spirituală din Elveția, în care poetul a rămas timp de cinci ani, perfect, sau în orice caz, convenabil adaptat.

Să zicem că familia (cu excepția Constanței Zissu) nu constituia pentru „fiul risipitor” mediul împărtășirilor spirituale, dar Arătiei, căreia-i comunicase impresii atât de transante și un tablou remarcabil al vechiului Fribourg, putea să-i spună mai multe și mai consistente impresii despre Geneva, decît următoarele, iscate într-un moment de rea dispoziție:

„Genf?) e o republică?) foarte cunoscută, dar mai ales o republică de ciini, dintre cari nu se ridică nici istorici, nici Pastori — vai!”

Ce e drept, după Calvin, urmașii acestuia nu i-au putut sta deoptrivă, dar ce știa în acel moment Arghezi despre descendența spirituală a fondatorului, precum și despre istoria orașului? Condamările lui, ale viitorului mare pamfletar, au fost adeseori sumare, mai mult de ordin temeramental decît teoretic, ceea ce-l deosebește fundamental de Eminescu, care și el aducea un temperament puternic în serviciul tezelor sale, dar întemeiat pe puternice și temeinice convingeri, rezemate pe studii adîncite.

Uimirea noastră e cu atât mai justificată, cu cît cunoaștem un text arghezian excepțional, dintr-un număr dublu al „Revistei Fundațiilor Regale” din 1941, în care a înviat cu mare talent mediiile progresiste geneveze, într-un furnicar omenesc de o deosebită varietate.

Fire secretă în privința vieții sale particulare, Arghezi a lăsat rare și fugitive mențiuni, în tot cursul îndelungatei sale

carriere publicistice, despre îndeletnicirile lui din acel misterios cincinal 1903—1910. Ar fi lucrat manual, în artizanatul de „bijoux d'un sou”?). Atîta numai? Nu ne vine a crede. Către sfîrșit, înainte de a se repatria, visa, la Paris, cum am văzut, un comerț rentabil, eventual o concesiune de fabricare din mațe a corzilor, la București. De altfel, ar fi, pentru exegeții și, mai ales, biografii viitori ai genialului poet, o adevărată mină de exploatat, exclusiv din variatele și mai adesea himericele proiecte de meserii și de îmbogățire ale „castelanului” din Mărtisor, căruia, din păcate, nici unul nu i-a reușit.

Ca să ne întoarcem la evenimentele helvetice, trebuie să precizăm că acele examene de intrare la Universitatea din Geneva, de la începutul anului 1906, au rămas multă vreme în stare de proiect. În scrisoarea a LXIV-a, de la 6 iunie 1907, prima păstrată din lotul către familie, citim aceste rânduri promițătoare și pline de bună dispoziție:

„Sînt, micii mei, sănătos și stau cu burta pe bibliotecă; lucrez cum dracu și cum gumă și cum sticlă.”

Cum latinesc, prepozițional, iar nu românesc, adverbial? Inovatorul n-a vrut să uzeze de clișeu verbal „a citi” sau „a lucra cu burta pe carte” și a variat personal „cu burta pe bibliotecă”. Pe cea publică, probabil, și, dacă nu fantaza, tot în vederea unor ipotetice examene.

Peste alți doi ani, la 30 aprilie 1909, în scrisoarea a LXXII-a, tot către familie, dădea asigurări similare, dar la fel de vagi, de la Geneva:

„Examenele mi le dau cu siguranță, nici nu mai e de vorbit.”

Pe cit de categoric e tonul de asigurare, pe atît de problematică e realizarea promisiunii. Pentru că l-am asemuit pe Arghezi cu Eminescu, ca pamfletar, iată un nou termen de comparație, pe terenul studiilor universitare nefinalizate, poate din același motiv, al lipsei unei diplome de absolvire a învățămîntului mediu, care l-a împiedicat pe autorul lui *Mortua est* de a-și lua doctoratul, dar nu și de a-și agoni o foarte solidă cultură filosofică, prevăzută și cu antene enciclopedice.

Arghezi continuă, în „aceeași veselă tonalitate”:

„Nu a fost nici tinjălă, nici chestie de inteligență, de capacitate...”

Se vede că răspundea la reproșurile mamei. Și mai departe:

„...ci foarte simplu materia e enormă și fără ajutorul timpului nimic nu s-a făcut niciodată. Asta (ajun)ge mai mare decît însăși puterea lui Jupiter care și el a avut nevoie de 6 zile ca să facă lumea — și cum pe atunci nu erau ceasornice nu se știe dacă acele 6 zile au fost cumva cel puțin 6 mii de ani.”

Ce știa biata mamă, în sfînta ei ignoranță, de Jupiter? În orice caz, la lectura acestor rânduri, în care povestea biblică e trecută asupra șefului olimpic, nu și creatorul lumii, în cosmogonia elină, „doamna Maria Theodorescu”, alias Rozalia Argheș se va fi cutremurat de ascultimea limbii păgine a aceluia ce iscălea totuși cu numele cinului părăsit: Iosif.

STABILIT la Geneva, asadar pentru aproape cinci ani, dacă scădem cele citeva luni ale anului 1910, petrecute la Paris, Arghezi îi cere Arătiei discreție, iar la comunicarea ei,

?) Bijuterie ieftină.

VIOREL MĂRGINEAN : Peisaj de iarnă

Trapez LVII

209. Cît de norocos m-am socotit, în prima parte a vieții, că mi-a fost dat să mă nasc într-o lume ce nu mai avea nici o asemănare cu aceea a părinților mei, o lume total transformată de născociri, care de care mai epocale. În acea vreme, îi compătimeam pe cei ce fuseseră frustrați de atîtea binefaceri și minuni ale civilizației, cei ce nu știuseră ce poate fi să vorbești la telefon sau să călătorești cu trenul.

De la un timp, însă, am început să mă întreb — speriat de ceea ce îmi vine în minte, dar hotărît să mă întreb — dacă n-ar fi fost mai bine ca, în ultimele două veacuri, să nu se mai fi inventat absolut nimic.

210. Și totuși, dacă înainte de facerea lumii, înainte de a fi existat cel mai mic semn că universul se va zămisi, aș fi avut de ales? Între o planetă tahitiană pe care, miliard de ani după miliard de ani, oamenii s-ar mulțumi să miroasă flori și să mănince fructe, și alta, pe care, cu născocirile lor, ar fi riscat să o arunce în aer?

Mă prinde teama că aș fi preferat riscul exploziei.

Geo Bogza

MAHARAJUHI. În alineatul final al unui text apărut în nr. trecut trebuia să apară de două ori cuvîntul *maharajahi*. Maharajuhi este o invenție a lino-tipului, care ar putea acredita ideea că știu despre India mai mult decît știu, în afară de faptul că nu se mai înțelege ceea ce am vrut să spun: că n-am cunoscut alte fiice de maharajhi și nici maharajahi.

Cu toată vîgheea celor ce alcătuiesc revista, asemenea *maharajuhi* se mai strecoară uneori și, neșemnalindu-i de fiecare dată, la ei se cuvine să ne gîndim, atunci cînd ceva pare că dă de gîndit.

despre cum e interpretată, răutăcios, expatrierea lui, recomandă tăcerea (scrisoarea a LIX-a, de la 29 ianuarie 1906, aceeași în care-și exprima bucuria că examenul de admitere la Universitatea din Geneva, deși „difil, încercat, complet este numai unul, nu 4”). Spuneam că în alte scrisori, tinărul expatriat vorbea cu groază de numărul mare al celor ce-i vor răul, din țară și chiar de peste hotare. N-am spus că e un sindrom ingrijorător, deși pare învecinat cu mania persecuției. În cea mai amplă și mai mizantropică dintre scrisorile către familie, a LXXVII-a, din Geneva, 6 decembrie 1909, spune că-i e „groază și scîrbă” de „semenii bucureșteni”, dar că se bucură „de-a nu fi plictisit — de dragostea prietenilor” (a prietenilor care, orisicît, îi trimiteau mai mult sau mai puțin regulat micile subsidii, cotizîndu-se, cum au făcut și la întoarcerea lui în țară). Unul dintre aceștia, desigur cel care de-a lungul vieții sale i-a fost statornic credincios, Gala Galaction, e maltratată în corpul aceleiași misive, pentru imprudenta de a-i fi „trimis o broșură ce-a tipărit-o cu privire la Arhiepiscopul Gherasim, Blegul Romanului”. Imprudentul i s-a părut un impudent, vrednic de a fi trecut „printr-un dus viguros de sculptați”.

Ce se întîmplă însă? „Blegul” cu măjuscule, care se ridicase în acel an cu vîigoare în Senat contra unei legi propuse de Spiru C. Haret (în înțelegere cu mitropolitul-primat), Gherasim Safirin, epi-

scopul de Roman?), avea să-și ridice cu aceeași energie glasul, în 1911, în Sinodul, pe care l-a și blestemat în totalitatea lui, ceea ce l-a atras eliminarea din scaun și caterisirea, a devenit cu acest prilej eroiul numărul 1 al clerului nostru, în pamfletele pe care „ierodiarconul Iosif N. Theodorescu”, de curînd întors în țară, le-a publicat în „Facla” lui N. D. Cocea, atrăgîndu-și la rîndul său caterisirea. Într-adevăr, dacă veți citi în vol. 32 de *Scrieri*, în Editura Minerva, 1980, articolele din ciclul *Nemăștiute* (adică uitate și de autor, și de public?), de la primul, cu titlul *Gherasim Safirin*, pînă la al patruzeci și doilea, din anii 1911, 1912, 1913 și ultimul din 1922, numele ierarhului va fi pus de citeva ori alături de acela al mitropolitului Iosif Gheorghian, ca singurii vrednici de respect și de admirație pentru puritatea caracterului și a credinței lor. Asadar, bietul Gala Galaction a fost pe nedrept stigmatizat, într-un lung paragraf, penibil la lectura celor ce-i păstrează alte sentimente decît acelea ale corespondentului tifnos, începînd cu reacția ce-i provoacă titlul de doctor în teologie, dobîndit de Gr. Pișculescu în Cernăuții austriece.

Nici N. D. Cocea nu pare simpatizat, deși din inițiativa lui, în anul 1910, de a publica în „Viața Socială” citeva poeme din faimosul ciclu *Agate negre*, a început a crește faima de poet a lui Arghezi.

E de mirare cît l-a putut iubi Arghezi pe Panait Mușoiu, socialistul anarhizant, dar și primul traducător, cum aminteam, al *Manifestului comunist*, în limba noastră. A doua scrisoare către el, datată 12 august 1904 și redactată pentru a-și scuza întîrzierea depusă în tîlmăcirea unei poezii franceze anticlericale, e interesantă prin coloratele formulări ale condițiilor unei bune transpuneri lirice dintr-o limbă într-alta.

Nu încheiem, înainte de a releva, în corpul aceleiași scrisori în care îl victimizează pe Gala Galaction, felul cum Arghezi se scutură de ideea cununei cu o intelectuală, în cazul în care l-ar izbi „strechia puturoasă a căsătoriei”. Lui îi trebuia nu o „licențiată în Ș. Naturale”?), ci „o fată care să știe să facă bucate, să coasă nasturi și să ție curată o casă”. Și-a găsit-o în tinăra bucovineancă Paraschiva Burdă, căreia-i închină, ei și provinciei, în același număr dublu al „Revistei Fundațiilor”, un splendid epitalam. Ce ne mai trebuie?

Correspondența?) invită la comentarii multiple. Le oprim aci, mulțumindu-ne a fi inaugurat seria lor, pe care o așteptăm neîntîrziat.

Șerban Cioculescu

?) Cf. Cuvîntările prea sfințitului Episcop al Romanului D. D. Gherasim Safirin roșite în Senat în martie 1909 cu privire la proiectul de lege pentru modificarea Legii Sinodului din 1897 și pentru înființarea Consistoriului Superior Bisericesc, București, Imprimeria Statului, 1909.

?) Constanța Zissu, mama lui Eliazar.

?) Publicată și comentată de Barbu Cioculescu.

Profesorul Radu Vulpe

AM AVUT norocul de a fi în preajma sa încă de acum 30 de ani, când — la 1 decembrie 1952 — am fost repartizat de către Direcția de atunci a Muzeului Național de Antichități (devenit între timp Institutul de Arheologie) să lucrez pe lângă profesorul Radu Vulpe. O serie de șantieri și expediții arheologice, cu comuniunea de idei pe care lucrul în echipă o creează, colaborarea în cadrul secției greco-romane a Institutului de Arheologie, pe care prof. Radu Vulpe a condus-o, lungile convorbiri pe care le-am avut neîncetat împreună, mi-au format primii pași în cercetare și mi-au consolidat crezul în misiunea noastră de istorici.

Radu Vulpe făcea parte dintr-o generație de arheologi și istorici ai antichității care poate fi numită a „ziditorilor”. Această generație a „construit” câteva dintre sectoarele principale ale disciplinei noastre, integrându-le în cercetarea europeană și impunându-le metodă și exigență. Dacă Vasile Pârvan, profesorul și „magistrul”, poate fi considerat drept ctitorul școlii românești de arheologie și istorie antică, acel care din preistorie până în epoca formării poporului român a deschis cimpul cercetării și a indicat direcțiile ei de creștere, generația elevilor lui Vasile Pârvan a avut meritul, chiar și atunci când aceștia nu și-au recunoscut sau și-au repudiat legăturile cu „magistrul”, de a fi preluat făclia atît de timpuriu lăsată, ducînd-o cu forță și tenacitate mai departe și nelăsînd-o să se stingă nici în

vremuri potrivnice. Departate de a fi simpli elevi și continuatori ai lui Vasile Pârvan, aceștia s-au dezvoltat ca personalități proprii, care și-au tăiat din ogorul desțelenit de profesorul lor domenii separate, pe care le-au cultivat fiecare cu metode și unelte specifice. Unii au creat la rîndul lor școli proprii, oferind exemplu de metodă și rigoare. Am născut pe Ion Nestor, D. M. Pippidi, C. S. Nicolaescu-Ploșor, Scarlat Lambrine, Grigore Florescu, Gheorghe Stefan, Vladimir Dumitrescu. În cadrul acestei generații, a cărei contribuție la creșterea științei românești și la răspîndirea faimei sale peste hotare nu este cu nimic mai prejos decît aceea a lui Vasile Pârvan, Radu Vulpe a ocupat un loc central, și intrucitva privilegiat.

Radu Vulpe a conservat cu pietate legătura cu profesorul său, afirmîndu-și mîndru ascendența spirituală și înfățișîndu-se cu modestie ca elev și continuator al acestuia. Nu numai editarea unora dintre lucrările profesorului, dar numeroase luări de poziție, exprimate cu curaj în împrejurări dificile și potrivnice, au stîrnit admirația și au reprezentat un exemplu de forță morală, loialitate și recunoștință.

Radu Vulpe nu a fost însă numai elevul cel mai fidel al lui Vasile Pârvan, așa cum adesea îi plăcea să se prezinte. El a fost el însuși, ca și ceilalți colegi ai generației sale, o puternică personalitate, care a imprimat istoriografiei românești propriul său sigiliu.

Dacă ar fi să căutăm ceea ce francezii numesc „une qualité maitresse” la profesorul Radu Vulpe, acel resort intim care determină pe ceilalți, atunci cred că am putea să ne oprim la aceea de istoric. Pentru Radu Vulpe a cerceta istoria, a o scrie sau a o prezenta, era o modalitate de a o trăi. Profesorul trăia evenimentul istoric, dîndu-i aceea specifică strălucire, care uneori părea retorică. Aceasta venea dintr-o profundă și acurată cunoaștere și memorie a iz-

voarelor. Radu Vulpe avea privilegiul de a putea evoca în minte, atunci cînd discuta un eveniment, întreaga paletă a surselor istorice și arheologice, ceea ce îi permitea să facă ad hoc toate legăturile și asociațiile posibile pentru a descoperi sensul just. Familiaritatea sa unică cu toate izvoarele istoriei noastre vechi i-a permis lui Radu Vulpe să pună în valoare acea intuiție a evenimentului, care permite cercetătorului să prelungească înțelesul izvorului dincolo de litera sa, descoperindu-i semnificația generală, de fapt: să înțeleagă istoria. Desigur că în limbajul curent acest dar cerea se numește talent. Totuși el este departe de a asigura succesul durabil al întreprinderii istoricului. Muncă, multă muncă se cere pentru aceasta, pentru ca talentul să se sprijine pe erudiție.

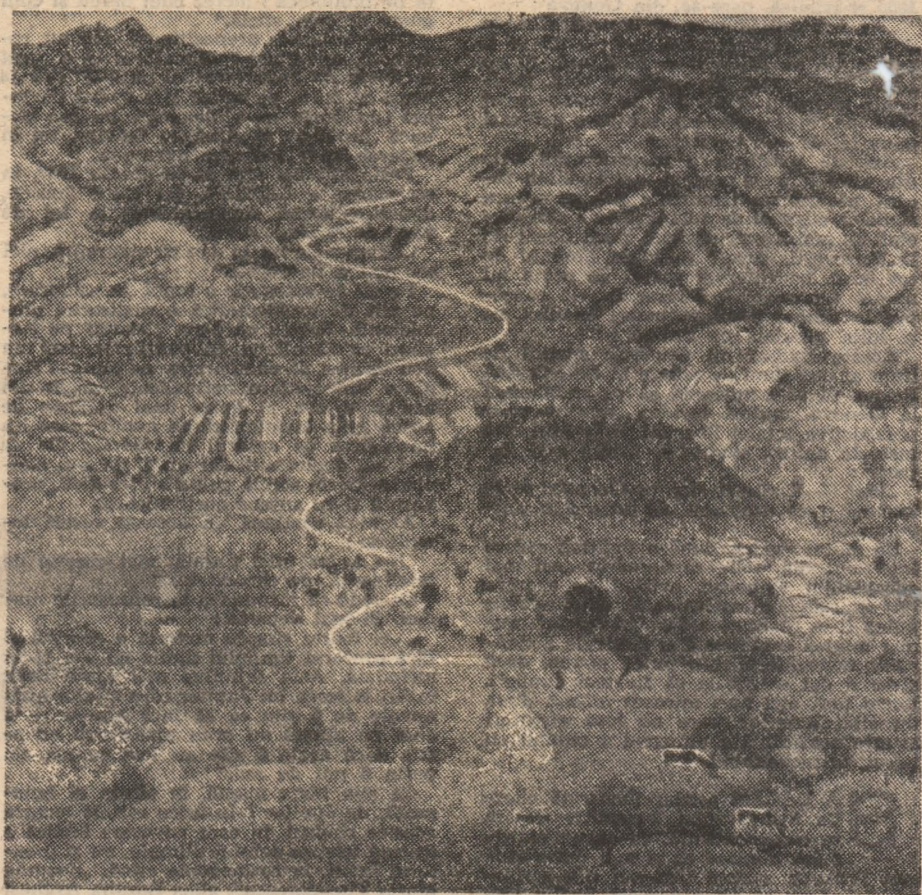
Nu voi insista aici pe gama vastă de cunoștințe care constituia armătura, suportul enciclopedic, al cercetărilor sale, de la geografie istorică și cunoștințe temeinice de tactică și strategie militară, la etnografie, filologie, etimologie etc. Așa se explică ușurinta, siguranța și succesul cu care Radu Vulpe s-a mișcat în investigația arheologică și istorică din adîncii preistoriei pînă în epoca migrației popoarelor, fixînd prin lucrările sale jaloane importante ale istoriei vechi a României. Profesorul Vulpe a atacat în special marile probleme ale istoriei noastre antice: fenomenul civilizației getice, istoria veche a Dobrogei, istoria răz-

boaielor dacice, civilizația dacilor liberi din afara imperiului roman, începutul penetrației germanice reprezentate de bastarni, valorile de pămînt ridicate în perioada migrațiilor.

Profesorul Radu Vulpe rămîne pentru noi exemplul devotamentului și încrederii totale în puterea și victoria științei și a adevărului, mai presus de destinul individual — adesea frînt de deziluzii și de lovituri nedrepte. Personalitatea sa puternică și sănătoasă, cinstea intelectuală desăvîrșită, temperamentul său egal și nealterat de decepții pînă la sfîrșitul vieții, bunătatea și generozitatea sa care iradiu optimism și încredere față de cei mai tineri, l-au făcut iubit, stimat și admirat de către cei mai mulți și cei mai buni.

Înainte de a încheia, trebuie să arăt că profesorul Radu Vulpe ne transmite prin exemplul său personal cîteva valori morale, pe care alții vor trebui odată să judece în ce măsură noi, la rîndul nostru, le-am păstrat fără să le degradăm. Este vorba de prioritatea științei asupra subiectivității și intereselor cercetătorului sau ale conjuncturii în care acesta își duce activitatea. Căci numai aurul pur al științei poate răzbate nealterat prin hățișul evenimentelor zilnice. Este un ideal pe care oamenii de știință autentici și-l transmit din generație în generație, și pe care sintem datorți să-l ducem și noi mai departe.

Petre Alexandrescu

VIOREL MARGINEAN: Peisaj

Tara e aici!

● MA SUNA într-un rînd la telefon un prieten și-mi spune, evident preocupat: „Ai auzit...? Te-au criticat... (urma un calificativ stînjitor, pe care nu-l mai reproduc!) Te-a criticat ăla, Virgil — și cum îl mai cheamă...”. — Virgil?... Care Virgil?... Stau și mă gîndesc: „Virgil Teodorescu — nu! Virgil Duda — exclus!” — „Care Virgil, omule?” — „Păi, ăla... cu nume de pasăre... Aha, Ierunca, domnule, mi-am amintit!.. Că se-nfoia și el, precum o ieruncă furioasă! Așa, de-i mai zice și Untaru”. — „Mon Dieux! Dar ce-a avut cu mine! Că mie, n-as putea spune că mi-e drag de el, dar — sincer, îmi este pur și simplu milă de ipochimen. Ca să vezi cît de nerecunoscători sînt unii!”. Eram dezolat, pentru d-l Untaru... — „Mă rog... Nu mi-ai spus însă de ce m-a criticat bietul... mare cărturar!” — „Pentru Paul Anghel — îmi răspunde prietenul meu. Zicea că l-ai lăudat romanul, care ar fi o mizerie. Deși, multă lume l-a lăudat, din cite știu eu!”

Sînt și nu sînt stupefiat! Oare d-l Ierunca va fi citit cărțile apărute pînă acum din ciclul lui Paul Anghel? Dar, de fapt — și dacă le-ar fi citit... El, amăritul, este programat, cum să-și iasă din făgașul pentru care e stipendiat? Și iar mi s-a făcut milă de d-l Untaru. Sînt iremediabil!

D-l Untaru este extrem de exigent cu literatura noastră. Lucru pentru care nici n-o mai citește. De ce s-o mai citească? Doar stie dinainte ce-ar ieși, cum ar judeca-o, deci. În consecință, nu-i place nimic, din tot ce se scrie la noi. Din principiu. Cu rarissime excepții (fiindcă are și el principii...). Cu vocea lui cavernoasă, graseată, importantă, gravă — dă sentințe. Argezi? Aș! un moft. Călinescu, Sadoveanu? Haida-de... Buni de forfecă! (La numele lui G. Călinescu cel puțin, d-l Ierunca face alergie, mai ales pus în tandem cu Lovinescu, nu se știe de ce...) Eugen Barbu? Horribile dictu! (Chiar dacă a scris Groapa și Principele și Săptămîna nebunilor — oare le va fi citit?), Nichita Stănescu? Aș! Dar să nu mai lungesc lista. În treacăt trebuie să spun că despre romanul, cu totul remarcabil, al lui Paul Anghel, se pronunța și Edgar Papu în pagina din „Luceafărul”, încredințat de d-l Untaru, unde semnam și eu. Dar, ce dacă? Edgar Papu, personalitate de excepție a culturii românești contemporane, poate „delira” și el... De ce nu citești și domnia-ta, d-le Untaru — ca să judeci cu capul d-tale și în cunoștință de cauză? Deși, chiar de al citi... Doar ești programat! Și chiar dacă nu ai fi, ce gir poți da d-ta, sprijinit pe ce și cită „operă” critică?

Prietenul care îmi telefona nu este un expert în literatură, ca d-l Ierunca... N-a auzit, de pildă, decît vag, chiar despre d-l Ierunca! De altminteri, mulți n-am prea auzit. I-ăs fi putut răspunde prin urmare, cam așa: „Lasă, frate, că nu e nimic de capul acestui nefericit criticastru. Un Zoil... Am în biblioteca mea toate cărțile lui, cum le am și pe ale lui... So-

crate. Nu fac doi bani!” Fîndcă, așa cum nu pot avea cărțile lui Socrate, pentru că marele filosof nu și le-a scris, nu le am nici pe ale d-lui Untaru, care — la fel — nu le-a scris. Poate va fi avînd și el prozele, să-i scoată opera din uitare... Niste exegeți „ieruncieni” — te umflă risul! Paralela cu Socrate nu e chiar perfectă însă, știind că „eseistul” Ierunca are, zi-ce-se, o carte, scrisă... pe românește. Cit de românească este ea — este o altă poveste. Un talmeș-balmeș de panseuri din cele emise marțial, caraghios de marțial. la microfoanele unui post de radio prin studiourile căruia, ca și prin grajdurile lui Augias, ar trebui trecute riuri după riuri... Atît a putut scrie d-l Ierunca — într-o viață de om. O carte — și ea incropită fie-cum! Și doar a plecat din țară... ca să se realizeze! Cum să nu-ți fie milă de el?...

D-l Ierunca nu este un sclerozat, un senil. Orice, dar asta nu! E chiar foarte lucid, deși înaintat în vîrstă. O luciditate deturnată însă, care îi dictează să facă din alb — negru, și invers. Ce trist, să știi că pur și simplu minți! Că accepți să-ți faci o profesie din minciună — ca să ai din ce trăi. Și să faci asta netulburat... Oare, netulburat de tot?... Foarte greu de crezut!

Dar cum să nu-l ierți pe d-l Ierunca pentru elucubrațiile d-sale, de vreme ce acestea îi sînt... îndatoriri de serviciu? Dacă nu face ce știe că se așteaptă de la el...

În aceste emisiune de radio, d-l Ierunca și-a făcut și un curriculum vitae. Cred că era cazul, — aici sînt de acord cu el. Păi, să se spună de domnia-sa că a fost legionar? „Camaradul” Ierunca?! (Personal, nu știu dacă a fost. Dar ce importantă mai are asta?) Deci — orice — exclamă, d-sa — dar asta nu! Ba, a fost chiar de stînga... Socialist... A plecat din țară însă, prin 1948, fiindcă socialismul se denatura la noi vîzînd cu ochii... Nici nouă nu ne plăcea tot ce se făcea pe atunci în numele socialismului, d-le Ierunca! Și totuși, nu ne-am părăsit țara. Am rămas aici, să punem umărul, pentru a-l face mai bun, cum este el în esență. S-au comis pe atunci și greșeli. Le știm, au fost recunoscute la cel mai înalt nivel. Noi nu facem din negru — alb! O revoluție, d-le Ierunca, nu e un picnic... Nici astăzi nu zicem că totul este perfect la noi. Președintele statului însuși declara odată, între altele: „Avem multe lipsuri și greutăți... Lipsurile ce se manifestă sînt în multe privințe inerente; dar ele se datoresc și greșelilor pe care le fac oamenii. Socialismul se clădește cu oameni, așa cum sînt ei, cu lipsuri și minusuri...”. Am avut — o recunoaștem, — mai avem și probabil vom mai avea necazuri. Dar rămînem aici, d-le Untaru, pentru că Țara e aici, nu la microfoanele postului de radio la care trudești și auzi domnia-ta... Rămînem aici, în țară, noi neavînd — ca d-ta și alții ejusdem farinae — mai multe Patrii.

D-ta ți-ai luat tălpășița și te-ai acuiat pe unde ești — să-ți fie d-tale bine! Doar n-ai să zici că te-ai gîndit la binele „țărișoarei”, ori că vrei să construiești pe acolo socialismul — ca oin de „stînga” ce te ați!

Și uite-așa, domnia-ta, d-le Untaru, tocmai de la „pașopt”, cum spunea (de la cîstălat ’48), „și dă-i și luptă, și luptă și dă-i”, „neicursorule” — ca un veritabil mușchetar... dandanachesc! Cu consoarta și tezele și antitezele domniei-sale. O altă ipostază a conului Leonida și a Efimeiței lui, ca să-l mai amintesc o dată pe neena lăncu! Numai că eroii lui erau înofensivi, pe cînd domniile-voastre...

Și chiar nu ai, nu aveți deloc sentimentul zădărniciiei, tot luptîndu-vă cu morile de vînt? Mă îndoiesc... Pînă într-atît să vă lipsească simțul realității? Să nu vă copleșească — măcar din cînd în cînd — cite un astfel de acces de sinceritate? Atunci, sinteți „tari”, d-le Untaru! Tristă țarie...

În ciuda noroiului cu care ne împoșcăți și mîrdăriți tot ce se face la noi, d-le Untaru, nu e așa că vă este, totuși, dor de locurile obîrșiei? De orașele noastre, de munții noștri, de riurile românești, de Mare, — de Lădești măcar? Noi sîntem buni și iertători — firea noastră valahă! — de care v-ați înstrăinat — și poate că v-am lăsat pentru tristețe voastre giumbuşlucuri de la falmosul post de radio unde slujiți... V-am înțeleg, omenește, dacă, bunăoară, v-am auzi la un moment dat, mărturisindu-vă, de la același microfon, scuturări de regrete — ca de friguri, să zicem, nu lăudîndu-ne, o — nu asta, dar măcar scuizîndu-vă, spășit: „Oameni buni, ce vreți să mai fac eu de acum? Firește că mi-e rușine, mi-e silă și milă de mine insumi... Dar nu trebuie să trăiesc și eu din ceva? Sînt cal bătrîn, cum

credeți că mai pot învăța să merg în buiestru?...”.

Da, nu mai poți, bătrîne domn Untaru! Prea ți-a devenit minciuna a doua natură... Tocmai de aceea îmi este sincer — sincer, milă de d-ta... Ca și de consoarta domniei tale.

Dar la urma urmelor, d-le Ierunca, ce știm noi despre d-ta? Poate că nici nu ești atît de rău, cum pari de la distanță. Și mai ales — din operele d-tale necomplete încă... Altfelva va fi cînd, cum nădăjduim, vreo pioasă editură pariziană te va tipări integral — fie și pe franțuzește, dacă pe românește (ah, acest idiom barbar!) nu va fi tentată s-o facă. Ei, bine, cu operele d-tale complete în față, de ce nu te-ai revela nouă altfel, desigur mai mult decît cel care te arăți a fi? Pînă atunci însă, ce-ar fi dacă te-ai apuca să citești literatura noastră, pe care atît de caraghios de... suveran o „spulberi”? Ai înceta să mai fii urechist, chibîțar nechemat, cum nu-ți stă deloc bine, crede-mă, d-le Untaru! Mai ales la vîrstă d-tale...

Ce să-ți mai spun, d-le Untaru? Ți-ay zice: Caliban, du-te la școală! Mai frunzărește, măcar, o carte, înalțe de a o forfecă! Dar tot nu m-ai asculta, fiind de-acum prea tirzlu pentru domnia ta. Așa că...

Țara e aici, d-le Untaru-Ierunca! Țara sîntem noi, cei peste 22 de milioane de români! Care rămînem unde ne-am pomenit. Și unde ne străduim să lăsăm urme.

N-am vrea, d-le Untaru — din același sentiment de milă, invocat de cîteva ori în rîndurile de față — să mai revenim asupra cazului d-tale, atît de nefericit. Dar, parcă poți să știi? Dacă va mai fi nevoie? Mila noastră pentru nefericiți fiind ineputabilă...

Hristu Căndroveanu

„VISEZ un drum în jurul lumii cu miinile în buzunare”: această măturisire aforistică sugerează destul de bine spiritul **Falsului manual de petrecere a călătoriei** scris de Costache Olăreanu. Carte agreabilă, inteligentă, ușor denivelată valoric (unele pagini mi s-au părut banale), inspirată superficial de Odorescu și de Mircea Horia Simionescu, **Falsul manual** vorbește despre tot felul de călătorii: adevărate, imaginare, delectabile, instructive, artistice, solitare, gregare, absurde, pripite, amănate, improvizate etc. Și, de asemenea, despre tot felul de călători și de locuri de călătorie. Nu numai manualul e un fals manual, dar și călătoria e o falsă călătorie. Autorul include în această noțiune, pe lângă deplasarea în spațiu propriu-zisă, deplasarea în timp, lectură, scrisul, visarea, privitul și multe altele, între care cea mai importantă este călătoria în literatură, în formele ei de relief. Spiritul hoinărește în jurul lumii (reale sau livrestii), cu miinile în buzunare, și povestește ce vede. Cartea se compune din scurte proze, unele foarte amuzante, altele mai puțin, câteva de-a dreptul plicticoase, remarcabile însă toate indeosebi ca exerciții de stil, mai variate decât cele din *Ucenic la clasă*, dar nu chiar de calitatea aceluia.

Exerciții literare nu mai înseamnă de mult doar o preparare a literaturii: el este literatură. Costache Olăreanu declară la un moment dat că se numără printre cei cărora le place „romanul comprimat”. Prozele din **Fals manual** nu sînt însă numai romane ori povestiri concise, lasă să se întrevadă o estetică modernă și care ar putea fi fixată în câteva puncte: joc savant cu virtualitățile literaturii; umor; hipertextualitate. Cel din urmă cuvînt e folosit de Gérard Genette spre a defini toate raporturile dintre două texte (de transformare sau travestire, adică pastişa, parodia etc), minus comentarea unuia de către altul și citarea literală. Intr-un studiu recent intitulat *Palimpsestes*, criticul francez sistematizează foarte ingenios domeniul acesta al literaturii ca relație între texte și el ar fi găsit la Costache Olăreanu (ca și la Mircea Horia Simionescu, Mircea Ciobanu din *Martorii*, Paul Georgescu din *Solstițiu tulburat*) destule exemple instructive. **Sancho Panza al doilea** este bunăoară o parodie ingenioasă după *Don Quijote*. **Avril în Portugalia** e o năvălă în cărți postale ce ne duce cu gîndul la *Telegramele* lui Caragiale. **Alte portrete** seamănă cu o compoziție la *Manierele* de Mircea Horia Simionescu din *Ingeniosul bine temperat*. Introduceri pare o versiune ironică a *Artel de a înțelege un roman*, al doilea capitol dintr-un roman scris în secolul trecut de un anonim, unde se sistematizează prima oră a modurilor de a inaugura romanul. **Pregătiri pentru o călătorie cu ascensorul** conține relatarea unei anchete al cărei obiect e o operă în proză: „lectura” anchetatorului e principalul mefientă și exclusiv re-

Costache Olăreanu, **Fals manual de petrecere a călătoriei**, Editura Albatros; Radu Petrescu, **Meteorologia lecturii**, Cartea Românească, ambele, 1982

ferențială. Jurnalul intim e parodiat în **Cu un ciine la plimbare** și, tot acolo, aforismul, reflecția, cugetarea sînt luate în deridere prin atribuirea unor asemenea producții unui ciine. („Lătră, dar numai atunci cînd vorbești nu-ți mai ajung”; „Ciinele nu e rău de la naștere, ci se înrăiește. Deci ciinele e un animal social”; „Omul bun după ciine se cunoaște”). În sfîrșit, aceste pastişe, parodii și, în general, exerciții cu posibilitățile textului literar, sînt adesea pline de haz, ironice prin subtilitate sau, din contra, de un umor gras. Mare lucru o carte scrisă cu umor! Costache Olăreanu nu e umorist de profesie, ci un amator, care ride așadar de voie, nu de nevoie.

Scritura (cu alte cuvinte imaginația) e, ca în toate cărțile prozatorului, impecabilă. Voi spicuî cite ceva în încheiere: „Cercul este singurul lucru etern în călătoriile noastre. Fără el peisajele ar cădea peste noi ca niște pinze de cort sau ca niște umbrele proaste”; „Cercul este marea pâlărie a oricărei călătorii. O purtăm în toate anotimpurile: cînd ușoară și nepăsătoare, cînd greoaie și neagră, cînd pe o ureche, cînd îndesată pe ochi”; „Văzuți de departe, în plimbarea lor de fiecare seară, domnul și ciinele închipuie, la prima impresie, un comic atelaj în care animalul își trage după el stăpînul întinzînd lesa ca pe o coardă ce stă să pleznească; dar dacă îi urmărești cu atenție o bucată de vreme — ciinele tropăind cu pași mici și rezezi, oprindu-se brusc sau schimbîndu-și pe neașteptate direcția, în așa fel încît domnul nu-și poate găsi nicicum o cadență, silit să piureze sau să se împiedice de obstacole nevăzute, să se întoarcă sau să se aplece mult asupra brațului său întins de lesă — ai imaginea unei ambarcațiuni ușoare cu pinze purtate de vînt pe valurile agitate”; „...adjectivele atîrnînd de aște ca niște bumbi de metal prost cusuți”; „Ai ascultat vreodată o ploaie cîzînd pe un acoperiș de șindrilă? Cum să nu! Ai senzația că te afli în burta unui violoncel peste care cade un sac de grăunțe”; „Trecem pe lângă locomoții care par popi pe catafalc”; „Bărbatul și tinăra de lângă el s-au oprit și privesc apa leșioasă de sub sălcii albe de uscăciune, ca și cum pe frunze s-ar fi așternut un praful fin de ciment. Fata și-a aplecat capul pe umărul bărbatului. De la spate, alcătuiesc o literă h cam bondoacă și lipsită de grație. Cînd pornesc însă, mină în mină, îndepărtîndu-se puțin unul de altul, formează un fermecător M de tipar, cu picioare inegale, ale căror linii de legătură ar coborî doar de la jumătate.”

P RIMA carte postumă a lui Radu Petrescu (dureros de repede dispărut dintre noi) se intitulează **Meteorologia lecturii** și este o colecție de eseuri care, toate la un loc, ne propun „o schiță a literaturii europene”. Autorul e conștient că „lacunele” pot să pară mult prea mari pentru „un astfel de proiect”, dar crede că „avantajul decupării de felul celei practicate este că tot ce a rămas pe dinafară vine de la sine să se așeze sub una sau alta dintre situațiile descrise”. Și adaugă: „Am lăsat materia

să se organizeze liber, de la sine, în virtutea care reiau mereu aceleași citeva teme, altfel luminate și sporindu-se de fiecare dată prin noile lor vecinătăți”. Titlul, **Meteorologia lecturii**, ar sugera tocmai absența oricărei pretenții de știință, pedantă, imposibilă „în condițiile obișnuite de informare”, ale criticilor ca și ale meteorologilor.

Eseurile sînt scilicitoare și obscure. Proza, mult mai clasică în tăietură, a lui Radu Petrescu nu ne lăsa să întrevădem stilul manierist al acestei cărți, erudită, subtilă, spectaculoasă, profundă, capricioasă, fermecătoare și foarte greu de urmărit. Este în ea ceva din delirul asociativ al lui G. Călinescu din *Domina bona* și *Poezia „realelor”* sau din artificiozitatea prețioasă a eseurilor lui Șerban Foarță și Cornel Mihai Ionescu. Deschiderea extremă a compasului intelectual m-a făcut să mă gîndesc (ca și obscuritatea ce rezultă) la *L'homme précaire* a lui Malraux, numai că Radu Petrescu are mai puțin patos.

Ideea centrală, simplificată, ar fi aceea că literatura europeană modernă trebuie citită, ca într-o emblemă, în epopeile homerice, care la rîndul lor își au emblema în episoadele binecunoscute ale descrierii scutului lui Ahile și catalogul corăbiilor, *Iliada*, în povestirea lui Ulise din palatul lui Alcinou, în episodul duhurilor chemate în jurul gropii cu sînge din Nord și în acela al uciderii pretendenților, *Odiseea*. Această repetare în mic, la scara personajelor, a subiectului unei opere, André Gide a numit-o „mise en abyme” (construcție în abis) și a exemplificat-o cu tablouri de Memling, Metzys, Velázquez, cu *Hamlet*, *Wilhelm Meister*, *Prăbușirea casei Usher* și cu opere proprii (*Journal*, august 1893), Radu Petrescu dă însă o interpretare personală procedurii: „S-a scris mult, de la Gide încocoare, de punerea (citește: construcția — n.n.) în abis a cărții, niciodată de punerea în abis, în carte, a lumii”. Și apoi: „Dacă, acum, revenim la premisa cărții ca abis al vieții și înțelegem că una fără alta nu pot fi gîndite, astfel încît să putem afirma despre viață că este ce devine [...], text în textul poemelor homerice, ori al summei homerice ortodoxe ori eretice...”. Altfel spus, literatura europeană modernă ar fi un uriaș palimpsest, în transparența căruia am putea citi pe Homer. Întîia sursă fiind aceasta, *Aeneida* lui Virgiliu este o a doua, însă nu sub semnul tragicului, ci al idilicului. Spiritul virgilian reprezintă o erezie în raport cu ortodoxia homerică. Didona deschide, nu mai puțin, seria literară modernă a femeilor (Francesca, Emma Bovary), a aristismului și, prin el, a lui Flaubert, Eminescu și alții. Îndoita origine discutată de Radu Petrescu lasă pe dinafară una din cele mai importante dimensiuni ale europenității care ar lega episodul biblic al jertfei lui Isaac de Dostoevski și Th. Mann, Auerbach, în *Mimesis*, a crezut de cuviință că poemele homerice și *Vechiul Testament* se află la originea celor două stiluri fundamentale ale literaturii europene. Din păcate n-am cum să stărui.

Radu Petrescu definește foarte original tragicul, în funcție de criteriul acesta text-

tual, al palimpsestului: „Am descris singurul sens pe care-l poate avea tragicul în literatură, unde nu este de căutat în catastrofa eroilor conștienți de a fi depășit prin forța lor vitală o limită determinată de voința altor forțe care acționează asemenea lor, ca text, în straturile fabulei, zeii sau istoria, ci în aceea că oricît de vii și deci autonomi ne par, eroii sînt totuși scriși, nu au cum trece de limita aceasta, și scriși în așa fel încît cuvintele din care sînt făcuți construiesc alături de text prezența trupului de aer al celui care îl scrie și care le este astfel destin”. Crea-torul e un fel de Mare Anonim care exercită asupra creatorilor lui o cenzură transcendentă: mutilarea aceasta (în termenii lui Blaga), de care creațiile sînt conștiente, ar forma esența tragediei. Esență ce se opune celei a mimesisului realist: „Să căutăm deci nu personaje care ambiționează să-și iasă din firea lor, concurînd în realitate pe cei care le cîștesc (vestita concurență a stărilor civile — n.n.), ci personaje care știu că sînt personaje, făcute de cineva de altă substanță decât ele și care există dincolo de hirtie, cum dincolo de hirtie, adică de lumea lor, este și ochiul care se apleacă peste ele și traversează spațiul în care ele trăiesc. Dacă personajele știu că sînt personaje și că nu vor avea niciodată natura umană pe care o imită, se dă singura posibilitate a tragicului”. Definiția e superbă și ar comporta discuții pe care spațiul nu mi le îngăduie. Eseurile din **Meteorologia lecturii** cuprind numeroase asemenea lucruri, de o calitate a gîndirii și a scriiturii inegalabile: analogiile dintre Eminescu și Ariosto, dintre Bolardo și Caragiale, comparația *Iliadei* cu *Odiseea*, filiația Cervantes — Flaubert — Urmuz — Călinescu, analizele la Joyce și la Eminescu, pasajele despre *Turnul Babel* al lui Breughel și așa mai departe. Sigur, eseurile presupun un cititor avertizat și cu lecturi proaspete. Dar chiar și așa, cartea rămîne dificilă și, pe alocuri, înțelegibilă. Mintea autorului face salturi mortale prin care își presară pe drum și pe cei mai fideli cititori. Citează în patru-cinci limbi, fără a traduce totdeauna, și are încă și pretenția de a ne persuada de valoarea unei nuanțe stilistice a latinei Sfîntului Augustin, a spaniolei cervantine sau a italienei lui Ariosto. Fraza critică a lui Radu Petrescu e lungă și șerpuitoare, adevărat arcan prin topica foarte personală, prin ambiguitatea voită uneori de către manieristul care e autorul, datorată, alteori, dorinței de a explica prea multe lucruri deodată. **Meteorologia lecturii** mi s-a părut o carte absolut fascinantă, la care, după ce ai citit-o, simți nevoia să revii.

Nicolae Manolescu

Revista revistelor

■ Numărul 10 pe 1982 al „Revistei Române” — lunar de cultură ce apare în limbile franceză, engleză, germană și rusă — se deschide cu articolul **Arhitectura culturii** în care Mihai Drăgănescu ia în discuție, dintr-o largă perspectivă, funcțiile științei în lumea contemporană.

O importantă secțiune a revistei este consacrată temei zborului, văzut în determinările sale filosofice, literar-artistice ca și în cadrul concret al evoluției tehnicii și științei românești. În acest context este omagiat Aurel Vlaicu, pionier al aviației românești, de la nașterea căruia s-au împlinit 100 de ani. Remarcăm articolele semnate de căpitanul cosmonaut Dumitru Prunariu (*Un spirit culezător*), Constantin C. George (Aurel Vlaicu — omul și fapta), I. M. Ștefan (*Aeronautica românească — treptele afirmării*). Temei zborului, ca aspirație spre cunoaștere, s'poartă largirea orizontului vieții cu implicații în patrimoniul basmelor, legendelor și mitologiei naționale, îi este dedicată rubrica „Eseuri și comentarii” unde sînt cuprinse articolele **Spațiul deschis** de Edgar Papu, **Lumina Păsării de Aur** de Constantin Prut, **Cai fermecați, dirijabile și aeroplane** de Artur Silvestri și **Acești minunați Feți-Frumoși...** de Constantin Crișan.

La rubrica „Valori românești”, Solomon Marcus dedică un studiu marelui matematician care a fost Traian Lalescu.

Rubrica „Dialog-contact” cuprinde un interviu cu Felicia R. Shahani, secretar general adjunct al O.N.U., care se referă la problemele tineretului și cooperării internaționale. Tot aici, Alexandru Cernătoni prezintă cartea *Le livre et le Liban* editată de UNESCO, la realizarea căreia a contribuit și cercetătorul român Virgil Căndea. Personalitatea marelui filolog suedez Alf Lombard, autor al unor lucrări fundamentale dedicate limbii române, este omagiată de către Gh. Bulgăr. Obișnuitele prezentări ale producției e-

ditoriale românești se referă, de această dată, la următoarele cărți: o nouă ediție, datorată lui Adrian Anghelescu, a *Istoriei românilor prin călătorii* de Nicolae Iorga, *Pagini de istoria cărții românești* de Dan Simionescu, *Cultura românească în civilizația europeană modernă* (în limba engleză) de Alexandru Duță, *Tratat de ontologie* de Constantin Noica, *Săptămîna nebulilor* de Eugen Barbu, *Meșterul Iakob și fiul său* de Adam Müller-Guttenbrunn, *Charles Dickens în România* de Grigore Vereș.

■ O adevărată „povestire despre critică” este comentariul lui Marin Sorescu despre Șerban Cioculescu — omul, opera și mai ales „Amintirile”, publicat în „Ramuri”, nr. 11. Îmbinînd într-un chip inimitabil analiza cea mai riguroasă și o mereu surprinzătoare vervă asociativă, observațiile memorabile și ironia, evocarea în tonuri de o mare prospețime și portretistica morală, Marin Sorescu aduce în spațiul cronicii literare un marcat spirit propriu, făcînd din această rubrică a revistei principalul punct de atracție. Din același număr semnalăm și comentariul lui Emil Vasilescu despre proza lui Platon Pardău și esul lui Costin Tuchilă despre poezia lui Mircea Ciobanu, precum și publicarea unor interesante confesiuni inedite dintr-un jurnal de adolescență al lui Camil Petrescu.

■ Foarte bune pagini de literatură are revista „Opinia studentescă” din Iași: articole și eseuri critice de o finută remarcabilă, versuri, proză și traduceri mereu admirabil selectate și îngăduind reliefaarea unui ambițios „program” literar. Cel mai recent număr al acestei publicații (5/1982) cuprinde astfel versuri de Liviu Antonescu, Liviu Cangeopol și Doru Spineanu, proză de Romulus Nicolae și Marcel Vărlan, precum și bune texte critice semnate de Mihai Dinu Gheorghiu, Dan Petrescu, Matei Visniec și Radu Călin Cristea. Tot aici, un interviu din 1882 al lui Stéphane Mallarmé despre „evoluția literară” (tradus de Liviu Antonescu).

K. K.

Calendar

● 6.XII.1892 — s-a născut **Romulus Demetrescu** (m. 1972)
● 6.XII.1897 — s-a născut **Oskar Walter Cisek** (m. 1966)
● 6.XII.1933 — s-a născut **Elena Tacciu**
● 6.XII.1937 — s-a născut **Mihai Drăgan**
● 6.XII.1937 — s-a născut **Nicolae Grigore Mărășanu**
● 6.XII.1952 — a murit **Dimitrie Popovici** (n. 1902)
● 7.XII.1927 — s-a născut **Fodor Sándor**
● 7.XII.1935 — s-a născut **Sorin Titel**
● 8.XII.1878 — s-a născut **Hortensia Papadat Bengescu** (m. 1955)
● 8.XII.1907 — s-a născut **Toth Kálmán**
● 8.XII.1928 — s-a născut **Toma George Maioreescu**
● 8.XII.1978 — a murit **George Sidorovici** (n. 1920)
● 9.XII.1924 — s-a născut **Mircea Seche**
● 9.XII.1934 — a murit **Gheorghe Boldea** (n. 1905)
● 9.XII.1941 — s-a născut **Mircea Valda**
● 9.XII.1972 — a murit **Ieronim Șerbu** (n. 1911)
● 10.XII.1927 — s-a născut **Mircea Novac**
● 10.XII.1966 — a murit **Ioan Chinezu** (n. 1894)
● 11.XII.1902 — s-a născut **Dan Simionescu**
● 11.XII.1924 — s-a născut **Mariana Dumitrescu** (m. 1967)
● 11.XII.1931 — s-a născut **Lucian Dumbravă**

● 12.XII.1905 — s-a născut **Virgil Huzum**
● 12.XII.1927 — s-a născut **Nicolae Dumbravă**
● 12.XII.1929 — s-a născut **Marin Bucur**
● 12.XII.1939 — s-a născut **Tudor Octavian**
● 12.XII.1962 — a murit **Felix Aderca** (n. 1891)
● 13.XII.1887 — s-a născut **Mihail Cruceanu**
● 13.XII.1901 — s-a născut **Alexandru Bileiurescu**
● 13.XII.1907 — s-a născut **Gri-gore Băjenaru**
● 14.XII.1910 — s-a născut **Gaby Michailescu**
● 14.XII.1932 — s-a născut **Dumitru Solomon**
● 14.XII.1937 — s-a născut **Nicolae Nicoară**
● 14.XII.1941 — s-a născut **Iulian Neacsu**
● 14.XII.1942 — a murit **Barbu Marian** (n. 1876)
● 15.XII.1884 — s-a născut **G. T. Niculescu-Varone**
● 15.XII.1897 — s-a născut **Celso Delavranca**
● 15.XII.1921 — s-a născut **Nicolae Barbu**
● 15.XII.1924 — s-a născut **Papp Ferenc**
● 15.XII.1933 — s-a născut **Dag Reboreanu**
● 15.XII.1944 — s-a născut **Flo-rica Mitroi**
● 15.XII.1980 — a murit **Ion Maxim** (n. 1923).

Rubrică redactată de
GH. CATANA

La persoana întâi

DUPĂ o suită de romane fanteziste — Minunata poveste a dragostei preferențiale regi Ulise și Penelopa, Scrisorile imperiale, Omul coborât din turn — și după o carte de tranziție — Diavolul de duminică —, Platon Pardău revine la realismul din Ore de dimineață printr-un nou roman inspirat din viața activiștilor de partid: *Limita de vîrstă* (*). În centrul atenției romancierului se află de această dată un bărbat ajuns aproape de sfîrșitul carierei sale, Sebastian Georgescu, care a lucrat multă vreme ca secretar cu probleme economice în cadrul unui comitet județean de partid și care urmează să fie mutat „la informare”, deoarece se consideră că de-a lungul anilor a acumulat suficientă experiență pentru a-i asculta și înțelege pe oameni. Această împrejurare îl scoate pe personaj din condiția sa de simplă rotiță într-un angrenaj și îl determină să se gîndească pentru prima oară în viață la sine. Asemenea lui Ion Marina, „înalt personaj într-un minister che-e”, din romanul *Cunoaștere de noapte* al lui Alexandru Ivăniuc, Sebastian Georgescu își privește propria viață cu o maximă curiozitate și chiar cu un fel de uimire, avînd sentimentul unei revelații.

Tendința de a-și recapitula biografia este stimulată și de faptul că Sebastian Georgescu s-a hotărît să ofere unui scriitor datele necesare pentru realizarea unei cărți. Scriitorul respectiv a mai colaborat astfel cu un alt activist, Grapini, care în anii ilegalității a trecut prin situații dramatice și a demonstrat calități de adevărat erou. Povestea vieții lui Gra-

*) Platon Pardău, *Limita de vîrstă*, Editura, Cartea Românească.

pini — palpitantă ca un roman de aventuri — constituie modelul obsedant la care se raportează permanent Sebastian Georgescu; el nu are nimic spectaculos de povestit și tocmai de aceea se îndoieste că merită să-și immortalizeze existența într-o cronică solemnă.

Romanul *Limita de vîrstă* este redactat, deci, la persoana întâi, compunîndu-se din confesiunile pe care Sebastian Georgescu le face „scriitorului”. Această formulă epică are subtilitățile ei. În primul rînd este vorba de faptul că personajul nu știe de la început ce să povestească și cum să povestească. Se vede clar că n-a mai practicat niciodată introspecția și că în general, preocupat de întreprinderea și ducerea la bun sfîrșit a unor acțiuni, s-a dezinteresat de comentarea lor. Pe parcursul romanului, protagonistul pur și simplu învață să se exprime. Iar această treptată învingere a unei stîngăci confesive autentice este relatată. Trebuie menționată, apoi, împrejurarea că Sebastian Georgescu are mereu în față un scriitor care face și ascultă. Activistul de partid ar prefera ca martorul să se transforme într-un interlocutor care din cînd în cînd să-l pună întrebări, să-l probeze sau să-l contrazică. În absența acestor repere, el se simte dezorientat și mereu face efortul de a-și închipui ce anume așteaptă de la el scriitorul. Modelul, cum spuneam, îl constituie cartea despre Grapini, însă în acea carte sînt istorisite fapte senzaționale, în comparație cu care viața lui Sebastian Georgescu poate părea stearsă. Drept urmare, personajul se străduiește să descopere în biografia sa situații similare cu cele trăite de ilegalist. Treptat însă, absorbit tot mai mult de actul confesiunii, abandonează biografia-tip și caută sensul adevărat al vieții lui. În sfîrșit, un accent

aparte capătă destăinuirile lui Sebastian Georgescu și datorită faptului că asistă la ele și prietena „scriitorului”, Vivi. Femeie discretă și devotată — ca iubita pe care o evocă Mihail Bulgakov în *Maestrul și Margareta* —, Vivi îl determină, prin simpla ei prezență, pe activistul de partid să pună în mărturisiri o anumită tandrețe și chiar o doză de cochetărie. De la un moment dat, „scriitorul” dispăre de acasă (se internează în spital, probabil pentru a o cunoaște pe soția lui Sebastian Georgescu, Maria, care lucrează acolo ca înfirmieră), astfel încît personajul își continuă relația avînd-o pe Vivi ca unic auditor. Platon Pardău împinge lucrurile mai (și prea) departe schișînd o idilă între Sebastian Georgescu și Vivi și făcîndu-ne să înțelegem că mărturisirile se desfășoară acum în pat. În orice caz, dincolo de această exagerare, generată probabil de dorința romancierului de a arăta cum apare în sufletul personajului, ca o floare tîrzie, dragostea, prezența femeii ca martor alături de „scriitor” este bine gîndită în construcția epică.

Sebastian Georgescu povestește dezordonat, firul relațiilor devînd sau rupîndu-se adeseori din cauza nesiguranței despre care vorbeam, dar și din cauza intruziunii problemelor prezentului în reconstituirea trecutului. Și totuși, imaginea care ni se dezvăluie este clară, ca imaginea care apare printr-un geam aburit pe măsură ce este șters. Activistul de partid a făcut de-a lungul vieții lui un singur dar esențial act de eroism, greu de omologat pe baza criteriilor clasice de eroism (derivate din concepția tradițională despre gloria militară) și anume s-a privat de fericire pentru a contribui discret la fericirea altora. Orele interminabile petrecute în ședințe, momentele de sfîșiere

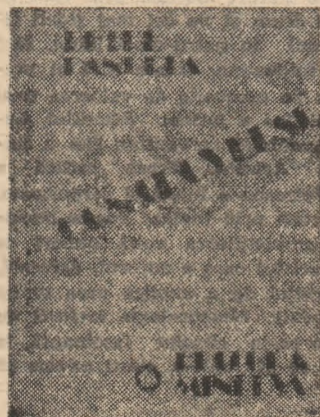
lăuntrică trăite pe vremea cînd i se cerea să ia măsuri în care nu credea, energia pusă în joc pentru salvarea unor mineri blocați în adîncul pămîntului în urma unei surpări, frămîntările provocate de gîndul că timp de o clipă a fost tentat să oprească acțiunea de salvare, căutarea îndrăjită de soluții pentru rezolvarea unor probleme economice și nenumărate alte episoade sau laturi ale muncii lui l-au făcut de-a lungul timpului să uite de sine și de al său, pentru ca într-un firziu să descopere cu stupeoare că este un om aproape bătrîn și că nu-și înțelege propriii copii: Mikî, fiica lui, stă închisă în casă cu zilele și compune „muzică mută”, iar Jimi trăiește în concubinaj cu o minoră, care la un moment dat rămîne gravidă. Nici soția nu și-o cunoaște cu adevărat, Sebastian Georgescu aflînd abia acum, în amurgul vieții, că are și ea o viață sufletească greu descifrabilă, că se simte pusă în inferioritate de protipendada orașului etc.

Scriș cu o mină sigură, de prozator experimental, romanul se situează printre cele mai serioase și neconvenționale cărți despre realitatea imediată. Îi lipsește o deschidere spre „altceva”, îi lipsește „metafizica” pentru a fi un mare roman. Platon Pardău nu păstrează o distanță filosofică față de Sebastian Georgescu, și îl lasă pe personaj să-și impună propria perspectivă asupra vieții. Este o perspectivă prozaică. Dar este, în același timp, o perspectivă adevărată, demnă de interes.

Alex. Ștefănescu

Eseu

Energia morală

CHENARE formate din mulțimi de zvonici făceau să se remarcă în vara anului 1935 în ziarul „Porunca Vremii”, component de bază al presei de extremă dreaptă prolegionare și procuziste din România, o campanie violentă împotriva lui Petre Pandrea, acuzat de a fi un „propagandist bolșevic din cei mai primejdioși” („Un dandy comunist: Petre Pandrea — „Porunca Vremii”, 22 august 1935), un „rentier al comunismului” („Despre Petre Pandrea — rentierul comunismului — „Porunca Vremii”, 23 august 1935). Opt luni mai tîrziu, fanaticul locotenent al lui C. Z. Codreanu, Vasile Marin, îl includea pe Petre Pandrea în categoria acelor care „...comit cotidian crime împotriva ființei morale a neamului românesc” (V. M. — *Scrutator* — „Vestitorii”, 28 aprilie 1936).

Produs a ceea ce Dumitru Micu denu-mea „o epocă labirintică” (*Gîndirea și gîndirismul*, București, 1973, pag. 343), Petre Pandrea a devenit după 1930 unul din adversarii decisi ai fascismului și nazismului. Făcînd parte dintr-o generație traumatizată de falsul liberalism al României anilor '20, Petre Pandrea a fost inițial un critic virulent al revoluției de la 1848, unul dintre cei care căutau să concilieze „gîndirismul” lui Nichifor Crainic cu tezele ultranaționalistului francez Charles Maurras. Coautor al manifestului „Cîrului alb”, în căutare de noi valori și idealuri ca și alți intelectuali ai epocii, Petre Pandrea a crezut că le poate găsi în ruperea punților cu generațiile mai vîrstnice. Iată însă că în 1930, coautorul „Cîrului alb”, adeptul lui Nichifor Crainic, rupe cu mentorul său și cu gruparea acestuia și mai ales cu ideologia lor care contura deja cu claritate opțiuni profasciste.

Acest act avea să nu-i fie iertat. „Porunca Vremii” îl acuză că „...a plecat (în Germania, n.n.) aspirant burghez și s-a întors agitator comunist...” („Porunca Vremii”, 22 august 1935). De fapt, Petre Pandrea, admirator nedeșezmînt al lui Vasile Părvan și C. Stere, devenise nu un agitator comunist, ci un democraț de stînga cu opțiuni solide, cu o viziune umanistă asupra culturii și, în consecință, un adversar incomod al tendințelor anticulturale fasciste din România. Metamorfoza

*) Petre Pandrea — *Atitudini și controverse*, Ed. Minerva, 1982.

nu era singulară. Era o epocă în care intelectuali avangardiști deveneau arhizanți și invers. Era o epocă în care unii intelectuali de stînga cădeau pradă misticismului fascist și, dimpotrivă, alții părăseau tabăra dreptei. Din această ultimă categorie face parte Petre Pandrea, care constientiza astfel transformarea personalității sale: „eram în fond pînă în 1930 (cînd m-am decis pentru Karl Marx) un mic anarhist individual...” (Brăncuși — *Amintiri și exegeze*, București, 1967, p. 9).

În perioada în care legionarul Nicolae Roșu, publica *Orientări în veac* (Ed. Cugetarea, 1937), unul dintre cele mai obtuze și mai fanatice texte anticulturale care s-au tipărit în limba română, Petre Pandrea se situa ferm pe poziția apărării și promovării valorilor culturale autentice. Pentru Nicolae Roșu, oameni de cultură ca Baudelaire, Proust, Dostoievski, Gide, Ștefan Zweig, Heinrich Mann, Freud, Bergson, Durkheim nu reprezentau decît „glorii sterile”, „pornografi” minaiți de o „analiță bolnavicioasă”. Brăncuși, Eugen Ionescu, Mihai Ralea, Șașa Pană, Ion Vișnea, C. Dobrogeanu-Gherea, Geo Bogza, iată numai o foarte mică parte din personalitățile pe care Nicolae Roșu găsea de cuviință să le desființeze prin formulări injurioase pentru a le opune pe Charles Maurras, Horst Wessel, C. Z. Codreanu, Ion I. Moja și... Dragoș Protopopescu. Petre Pandrea nu-l iubea pe Eugen Ionescu și îl trata chiar cu oarecare condescendență. Dar, spre deosebire de Nicolae Roșu, pentru care Eugen Ionescu era un „epigon al criticii”, pentru Petre Pandrea el reprezenta „virtualitatea unui critic și moralist de rasă”. Dacă pentru Nicolae Roșu Brăncuși era un „încoronat cu laurii negri ai modernismului” (modernism conceput ca un fenomen antinațional și distrugător), pentru Petre Pandrea același Brăncuși reprezenta un geniu al artei românești și universale. Mihai Ralea, care în optica lui N. Roșu nu era decît un „colportor de fapte diverse și colecționar de mucuri de idei”, același Ralea, care criticase aspru „Cîrului alb”, era admirat de Pandrea pentru modul în care concepea analiza sociologică a ideii de revoluție „...cu o lipsă de prejudecăți și cu o sinceritate care bravează ipocrizia patriotardă și nu se teme a rupe măștile atîtor lucruri considerate sublime sau sfînte de către oameni inocenți sau tratare de atare de canală tartuffeană”. Și exemplificarea antitezei Roșu-Pandrea ar putea continua cu C. Dobrogeanu-Gherea, Placido, Baudelaire, Bergson...

Impresionante sînt la Petre Pandrea textele în care se ocupă de fascism definit ca o „expresie ideologică a micii burghezii regizată de marele capital”, mică burghezie considerată pe drept cuvînt nostalgică și avînd predilecție pentru receptarea diversivului. Portretele unor lideri naționali ca Röhm, Hess, Ribbentrop, Rosenberg, demagogia socială nazistă și eclecticismul doctrinar hitlerist, dedesubturile incendiului Reichstagului și procesul acestor incendieri, toate acestea au fost sesizate de Petre Pandrea cu o exactitate confirmată pe deplin de diverse cercetări academice ulterioare. Petre Pandrea avea simțul situației și știa să discearnă dincolo de aparențe. Portretul lui Röhm nu este practic decît un pretext pentru a de-

monstra că „cea de-a doua revoluție nazistă”, iluzie a aripii plebeiene a N.S.D.A.P. și diversiune a grupului Hitler, era sortită eșecului din fașă, dată fiind incompatibilitatea dintre Thyssen și reformele sociale.

DOUA din trăsăturile fascismului sînt relevante cu potență și curaj în eseurile și articolele lui Petre Pandrea din acest volum: misticismul și naționalismul sovîin, ambele propovăduite de „profeți mincinoși” ca A. C. Cuza, Nichifor Crainic, Nae Ionescu, C. Z. Codreanu etc., etc., care evocau nostalgie trecutul pentru a evita problemele reale și acute ale contemporaneității lor.

Misticismul fascist, în special cel legionar, nu s-a constituit în forme ortodoxe pure, ci ca o tentativă de subordonare a elementului religios de către elementul politic. Nu era vorba de însușirea de către o mișcare politică a dogmei religioase, ci de o instrumentalizare în scopuri politice a acesteia din urmă. Și cum violența (fizică și psihică) erau componente de bază ale politicii legionare, biserică i se atribuiau sarcini incompatibile cu rolul pe care îl avuseseră în istoria României. „Coiful și paloșul în incinta bisericii însemnează mixtura oribilă și scandalului politic al momentului actual... Între religia creștină, în speță confesiunea ortodoxă, și ura de rasă este o incompatibilitate organică. Ortodoxia a fost mereu tolerantă în timpul istoriei românești. Ospitalitatea acordată străinilor asimilați și transformați în buni cetățeni este pe drept cuvînt proverbială. Ea reprezintă titlul de glorie al caracterului neamului nostru” — scrie Petre Pandrea, considerînd osmoza fascistă dintre politică și religie ca fiind „o calamitate cu caracteristici țariste”.

În 1935 Petre Pandrea releva cauzalita-

tea reală a propagandei naționalist-șovine pe care extrema dreaptă românească o propaga în formele cele mai diverse: „În momentele de criză economică, de criză socială sau de criză politică (trinitatea coincide mereu de-a lungul veacurilor) sînt sacrificați mai întîi... străinii dacă se află încadrați în Cetate. În capul lor se aruncă oalele sparte ale crizei pentru a găsi un vinovat și pentru a provoca diversiuni care să sustragă de la o tensiune psihică colectivitatea”. Opunîndu-se naționalismului fascist care dorea desființarea oricărui drept al naționalităților conlocuitoare (inclusiv dreptul la existență), Petre Pandrea pleda nu „...pentru o asimilare a minorităților, ci pentru o integrare etatică a lor pe cale pașnică și naturală înăuntrul unor granițe definitiv fixate”.

O pronunțată conștiință civică și delimitarea precisă a pericolului principal, facismul, îl determină pe Petre Pandrea să se pronunțe împotriva „scotocirii în creiere”, împotriva proceselor tentate unor militanți antifasciști ca Tudor Bugnariu, Petre Constantinescu-Iași, Scarlat Calimachi, Grigore Preoteasa.

Ceea ce nu trebuie omis în legătură cu Petre Pandrea, prietenul lui Lucrăciu Pătrășcanu, este umanismul său; care nu se manifestă doar în spațiul critic literar sau al politologiei. O dovedesc textele referitoare la minerii din Valea Jiului, la muncitorii ceferiști și liderii lor, textele referitoare la soarta tîrînimii roase de boli sociale.

Și poate că lui Petre Pandrea i se potrivește mai mult decît altora deviza lui Brăncuși: „nici o energie morală nu se pierde zadarnic în univers”. Noua selecție din opera lui de esiste ne prilejuiește o fecundă întîlnire spirituală.

Radu Ioanid

RALUCA GRIGORCEA : Peisaj

Cezar Petrescu — 90

ÎN pleiada scriitorilor de distincție proeminentă a perioadei interbelice, Cezar Petrescu se remarcă în chip particular prin ambiția manifestată de a realiza, într-o amplă întreprindere românească de tip balzacian, **Cronica românească a secolului XX** năzuind a fi cel mai fidel, în orice caz cel mai sincronizat rezoner al frământărilor epocii sale. „Spre o asemenea construcție de ansamblu tinde flinta mea scriitoricească — se confesează el în **Cuvîntul înainte** la romanul **Plecat fără adresă**, din 1932 — și, numai articulate într-un asemenea tot, as cere lectorului să-mi accepte indulgent sau să-mi respingă cu severă judecată, fiecare carte nouă sau veche [...] În acest tot, pe care îl întrevăd ciclic, într-o succesiune de 15—20 romane ale epocii, unele de investigație orizontală, în realitățile și procesele sociale, altele de investigație verticală în realitățile și procesele psihologice ale individului”.

Investigația epică de vaste proporții a **cronicii** lui Cezar Petrescu se structurează astfel, echilibrat organizată în șase părți organice, menite a corespunde, și a ilustra, în fapt, tot atâtea direcții tematice și sfere problematice de preocupări, după cum urmează: **Rodul pământului**, o radiografieră de perspectivă în lumea satului românesc, de încă, evidentă reminiscență feudală a mentalității relațiilor sociale, în care se includ volumele de povestiri **Scrierile unui răzător** și **Carnet de vară**, alături de romanele **Apostol**, **Comoara Regelui Dromichet**, **Aurul negru** și 1907; un alt ciclu, **Război și pace**, generic preluat după sugestia tolstolană și urmărind mutațiile pe care flagelul războiului le provoacă atât în conștiința individuală cit și în cea socială, cuprinde romanele **Întunecare**, **Plecat fără adresă**, **Ochii strigoiului** și, plonjind în cea de a doua conflagrație mondială, **Războiul lui Ion Săracu**; al treilea ciclu, **Tirgurile unde se moare**, dedicat examinării, cu implicații reale de critică socială, a vieții patriarhale bulversate de infuzia violentă a noii lumi cu relațiile sale capitaliste, se împlinește pe datele unui postsămănătorism, cuprinzând volumul de nuvele **Drumul cu plopi** și romanele **Flori de gheață**, **Oras patriarhal**, **La Paradis General**; la polul opus se situează ciclul următor: **Capitala care ucide**, fixind tipuri de intelectuali,

medii ale potențailor politicii, o lume cu drame consumate adesea în limitele faptului divers — imaginea orașului „tentacular”, zugrăvit dintr-o optică ce se resimte de pe urma practicii gazetărești, se recompune în romanele **Calea Victoriei**, **Duminea orbului**, **Cheia visurilor**, **Carlton și Adăpostul Sobolia**; un al cincilea ciclu, **Fantasticul interior**, sondează adâncimi abisale ale sufletului omenesc, dincolo de cenzura realului strict existențial, cu precădere în narațiuni de scurte dimensiuni — volumele de nuvele **Omul din vis**, **Aranca**, **Știrma lacurilor**, **Omul care și-a găsit umbra** (în replică la ideea parabolice lui Peter Schlemihl din nuvela lui Chamisso), romanele **Simfonia fantastică** și **Baletul mecanic**; în sfârșit, cel de al șaselea ciclu, **Satiriceon**, caută să dimenșioneze — montind și demontind — o anume mitologie a actualității în romanele **Greta Garbo**, **Nepoata Hatmanului Toma**, **Floare de agave**, **Kremlin**, precum și în volumul de nuvele **Cain și Abel**. O altă categorie de opere, inclusă de autor sub genericul **Rădăcinile din celălalt veac**, ar fi trebuit să proiecteze asupra actualității o perspectivă adusă din istorie. Nu s-a realizat însă decât prima parte — **Romanul lui Eminescu** (**Luceafărul**, **Nirvana**, **Carmen Saeculare**), cealaltă, **Neamul Vardarilor**, conceput în șapte volume (**Unu**, **Tudor din Vladimiri**, **Lepădarea giubelelor**, **Lume nouă**, **Ocauă lui Cuza**, **Și cum vin pe drum de fier...**, **Hrisanta Murgu și Flin de Siete**), rămânând în proiect, dacă socotim că titluri ca **Tapirul** (1946), **Nepoții gornistului** (1952), **Ajun de revoluție** 1848 (1954), etc., neanunțate, pot fi înglobate, disparat, în vasta panoramă epică preconizată de romancier.

CHIAR și la o primă vedere, la o simplă trecere în revistă a titlurilor, ambiția și strădania lui Cezar Petrescu de a alcătui o mare **cronică** a secolului său ne dă dreptul de a-l judeca pe prozator ca pe unul dintre scriitorii noștri care au răspuns activ imperativelor actualității timpului lor, zugrăvind-l într-o panoramă de asemenea proporții într-o vastă paletă de culori tematice. „Disparate în aparență — spune el în același **Cuvînt înainte** la romanul **Plecat fără adresă** — diverse ca medii, atmosferă, personaje, probleme — sint romanele unei epoci, care nu trece îndărăt peste platra de hotar a secolului: anul 1900.

De aici acea identitate în deznădeide, acea unitate crepusculară, acel pesimism de atâtea ori imutat: de către unii cu un semn de întrebare, de către alții cu precisa învinuire a unei premeditate predicții pentru dezarmarea vieții, pentru obsedați, pentru cei osinditi capitulărilor. Tărani sau latifundiați, intelectuali sau obscure personaje statistice recrutate din marea anonimă — toți apar predestinați unei monotone scufundări. O psihologie de învinși, nu o dată contradictorie.

Dar care alta e oare pecetea timpului? Ce altceva ne leagă, într-un comun destin, în anul 1932, indiferent de catego-

rie socială, de patria etnică și geografice delimitate, de armele cu care am sosit în viață?”

Sint aici denunțate cu exactitate de program artistic coordonatele fundamentale ale întregii sale opere.

Indiferent dacă își alege subiectele din lumea tirgurilor provinciale, a satului ori a capitalei, obsesia majoră a autorului, conflictul fundamental al scrierilor sale rămâne constant același — cu variație de tonalități și de accente — între cele două tipuri de civilizație: patriarhală și modernă, capitaliste, care domină spiritul epocii, al societății române din prima parte a secolului, cu prelungiri sinuoase și dramatice în mentalitatea și psihologia descendenților — ca tipologii — chiar pînă tirziu spre deceniile de mijloc ale acestui secol. Cezar Petrescu surprinde tocmal deriva unei lumi crepusculare, fixindu-se însă, ca pe un ax al întregii ei mișcări convulsionate, pe tipologia complexă a inadaptărilor, deveniți aici nu doar dezrădăcinați, ci înfrinți în eforturile lor de auto-depășire într-o lume ce nu are timp să țină seama decît de propria sa violență de afirmare. De aici tonalitatea socratică, decenționată a prozei lui Cezar Petrescu, urmărind destinele individuale în conflict cu cele colective în chiar momentele nodale ale istoriei societății românești moderne. Un exemplu edificator în acest sens — fără îndoială unul din romanele reprezentative pentru modul de epicizare a acestei problematice de către Cezar Petrescu — este **Întunecare**.

Roman masiv, conceput el însuși ca o frescă socială a României anilor primului război mondial, **Întunecare** aduce și impune în seria scrierilor inspirate din evenimentele dramatice ale conflagrației, un nou tip de conflict, acela dintre starea de spirit a combatanților liniilor de atac și a celor rămași acasă, în spatele frontului, — în aparență o înfruntare falsă care însă, la o mai adîncă examinare, ilustrează divergențele acute, provocate de o anume stare limită, în inșiși resorturile interne ale structurilor categorice din societatea aflată acum în plin proces de decantare a relațiilor capitaliste. Radu Comșa, înainte de a fi un înfrînt, este un stigmatizat al sortii, un damnat al propriilor idealuri căci cicatricea ce închide grotesc rana dobîndită în război, și care îi urîște chipul, are și, sau mai ales, semnificația unui element de sugestie metaforică.

Ridicat din mediile de jos ale societății, Radu Comșa se afirmă ca un element activ, nou, de perspectivă în dinamica socială, tinzînd spre un ideal de validare umană superioară în condițiile ascensiunii capitaliste. Războiul — și el înțeles ca o metaforă — îl va devia traiectoria existențială; angajat total în campaniile acestuia, el are prilejul de a se confrunta aici mai întîi cu sine, apoi, firește, cu sistemul social incapabil a-și reîntegra victimele, combatanții distruiți tocmal în vîltoarea luptelor de apărare și impunere a acesteia. Radu Comșa este — ca și

Bogdan Cernegura de altfel, din **Ochii strigoiului** — o asemenea victimă a lumii moderne care-și refuză... rateurile. Căci nu cicatricea de pe obraz este cea care-l face respingător și dezagreabil în cercurile burgheze; Vardaru și ceilalți potențați de condiția lui refuză mai ales rănile cicatrizate ale conștiinței morale, politice și chiar ideologice ale lui Radu Comșa, cu care se întorsese de pe front și pe care nu voia, nu mai avea dreptul să și le ascundă pentru că ele nu-i mai aparțineau, ci erau rănile unei întregi generații.

NADEJDI în miracolul propășirii ordinii capitaliste își pun toți înfrînții eroi ai romanelor lui Cezar Petrescu, trăind zbuciumați sentimentul unui tragism al derivei lumii moderne, lume ridicată din zvîrcolirile muribunde ale realităților patriarhalului feudal și avînd perspectiva apocaliptică a unui apogeu pus sub semnul autodevorării. Aceasta este condiția existențială a eroilor romanelor lui Cezar Petrescu, fie că se mișcă în mediul amorf al provinciei, fie în cel viciat al capitalei. Nici chiar lumea satului nu rămîne în afara dezbaterii unei atare problematice. Frământatul învățător Nicolae Apostol din romanul ce poartă iarăși o sugestie metaforică — **Apostol**, este și el un înfrînt în lupta pentru schimbarea nu atît a ordinii sociale, cît mai ales a celei morale. Înfruntarea satului închistat în propriile limite de înțelegere a dinamicii vremii este epuizantă. Finalul romanului, prin meditația tristă a dascălului Apostol, prîvind și cu lucidă cenzură viața cheltuită pe altarul unor idei de propășire socială, are tocmal această tentă cenzurată a deciziei de neabater: „...drumul nostru prin viață nu-i scris cu o linie dreaptă și neînteruptă într-o carte. E plin de ocoluri, de șovăieli, de hopuri. De căderi chiar. Unii au putere să se ridice... Alții rămîn acolo, căzuți. N-avem de ce-i osîndi. Dreptul acesta nu-l avem. Cel mult îi putem plînge...”

Nicolae Apostol privi cu ochii lui calzi drumul pe care altădată pășea un flăcău iandru cu hainele pîrpirii suflate de vînt.

— Da! repetă. Îi putem plînge, dar să nu întîrziem prea mult jelindu-i. Viata e aspră. Nu-ți îngăduie să privești înapoi, nici ca să regreți, nici ca să osîndești. Privești ca să aduni de acolo puteri vechi și să pornești mai hotărît înainte. Datoriile noastre înainte sint, și sint multe...”

Cezar Petrescu a fost un scriitor care s-a bucurat în epocă de un imens succes de public. Prolificitatea l-a dus însă, adesea, spre o anume superficialitate a scrișului și mai ales la neaprofundarea temelor. Dar el rămîne în continuare — acum la nouă decenții de la naștere (1 decembrie 1892) — ca unul dintre cei mai înzestrați prozatori ai epocii interbelice, opera sa, concepută după un riguros plan de elaborare ciclică — fixînd, într-o vastă cuprindere panoramă, imaginea fidelă a unei lumi ce-și devorează cu violență propriii eroi ai validării sale moderne.

Constantin Cubleșan

PRIMA VERBA

Confort Procust, îmbunătățit (II)

● CU toate naivitățile și stingăciile de exprimare din unele texte, IOAN IVAN (**Să aruncăm în aer tristetea**) este un poet veritabil, cultivat și preocupat de găsirea celui ton care să-l justifice; inchipuile și el poezia ca pe un act taumaturgic și compune în acest sens o mică „artă poetică”: „dacă ai imaginat o frunză / ea deja tremură / în lumina foarte rece a minții / dacă ți-ai imaginat iubita — numai petală și nor și ploaie cu soare / ea nu-ți mai aparține pe de-a-ntregul / dar coaja acestui real (al imaginației) / e atît de subțire / că ajunge / doar aburul parfumat al serii / de primăvară / s-o spargă / numai un ochi nou născut numai un foarte curat / te iubesc / să fi avut / ca să reinventezi lumea de la capătul / strigătului”; o căutare de sine prin mijlocirea cuvintului-călăuză și o căutare a cuvintelor prin intermediul sensibilității, acesta e cercul pe care-l face

poetul; o bună intuiție îl ajută să vadă, mai mult să ghicească în gestul taumaturgic calea cea mai prielnică de liniștire a agitației lăuntrice; invocarea fertilității cuvintelor sugerează o înțelegere a poeziei ca „dor” și ca „matcă”: „eu vînez cu o inimă aspră / silabele care din Unu se rup / în nebunia care mă leagă / caut cuvintele-trup // plutind pe apă și-n aer / fiecare silabă-i un fur / azi poposit-a la tine / ieri în cetatea din Ur // în distilerile minții / silabe pribeg se-adun / dar numai inima-ncheagă / cuvinte în care nebun / un con se sfișle singur / sacră e femeia-cuvînt care lasă / fecundată să fie / și e casă și dor de acasă”; un poet cu o atît de limpede privire asupra rostului poeziei are toate șansele să-și edifice, cît de curînd, un fel al său de a se exprima.

Corecte și comune, confesive cu măsură, versurile lui PETRE MANOLACHE

(Asemenea păsărilor) sint departe de a ne convinge asupra vocii poetului dar nu într-atît incît să nu lase nici o speranță; o anume ușurință a versificării și acuratețea unor notații îngăduie un fir de optimism: „Începe tărîmul tău în inserare, / încerc să plîng și lacrima e rece / în raza bucuriei e ninsoare / spre gîndul meu puterea stelei trece — / Înalte coruri între arbori sună, / riuri strălîmpezi curg spre rădăcini / tragem de poarta nopții împreună / și umbra ni-l furată de lumini — // Tărîna arde templul nostru pur, / sint miinile făclii eliberate, / ca vîntul bate singele-mprejur / timpul deschide liniștea în toate”; în rest abundă locurile comune.

O poezie a vegetalului de cîmpie și de pădure scrie CORIOLAN PAUNESCU (**Iarbă solară**); percepția e proaspătă, autorul pare să fie, după atitudine, abia ieșit din adolescență, se exprimă imagistic cu destul aplomb dar tot cu aplomb rostește banalități lirice și fraze prozaice; cînd rămîne uitat în peisaj, expresia poetică se încarcă de lirism și de muzicalitate dar transmisiunea emoțiilor se face în gamă minoră: „La izvorul cel de taină / Ciutele coboară / Tresărînd, / Poartă-n creștet cerul / Răsturnat în iarnă / Și în apele limpezi / Care nu mai sint, / Scîrție de geruri aspre / Arborii pădurii / Și în ochi de ciută / Stelele lucesc / Dar îngheață vorba-n / Colțurile gurii / În tăcerea naltă ciutele / Vorbesc”; cînd fuge din peisaj spre vîi mai adînci, interioare, efectul poetic e mai puțin plastic dar mai durabil: „Eu tăceam / Pe tărîmul nevinovat / Și absent, / Singur întîind / La orizont / Catastrofele! / Oameni buni, am strigat, /

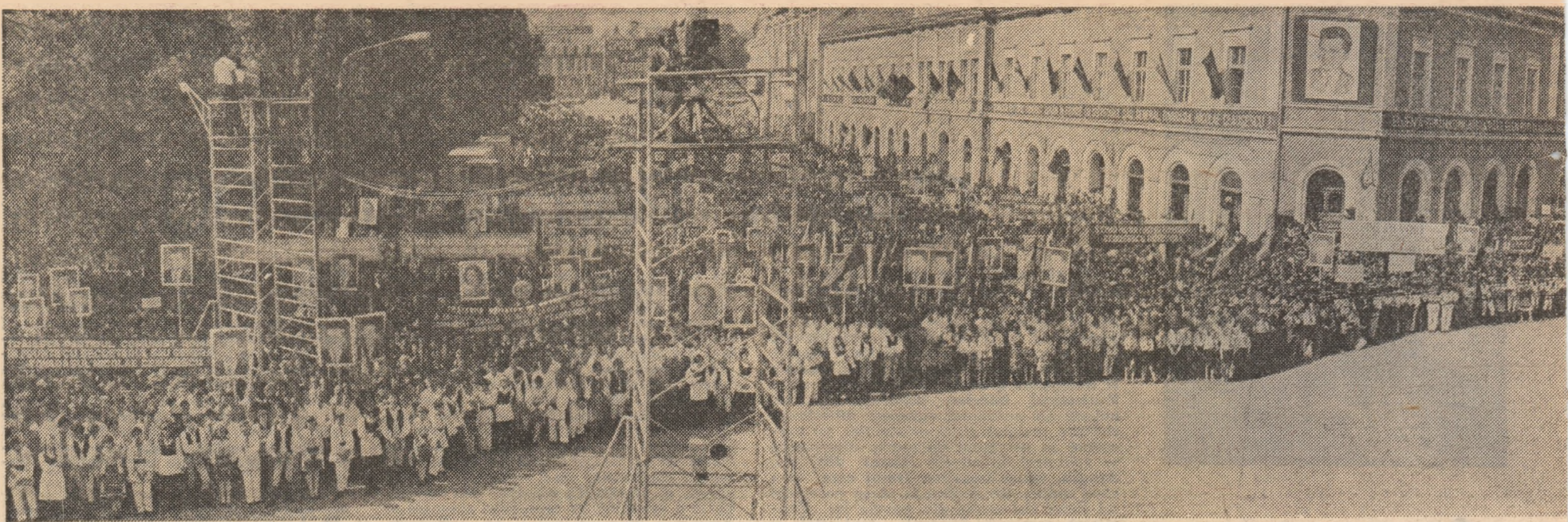
Iar vocea-mi / Se făcuse furtună — / Oameni buni am repetat / Mai stîns și mai uscat / Apele voastre sint o himeră... // Adevarate / Sint tălpile însingurate / Pe nisip”; deocamdată poetul e doar o virtualitate.

În textele lui CONSTANTIN SPIRIDON (**Meditații în iarbă**) tendința de a se alinia stilului poetic al promoției tinere și tendința, se pare structurală, spre romantism se conjugă și dau ceva ce nu e nici una nici alta, un hibrid, interesant, cînd nu e prolix, prin atitudinea conținutului, de regulă melancolic-ironică, precum în această vedere dinspre mileniul al cincilea: „cenușa copacului care / falnic trăia în pădure / e în urma aceasta de aur / tabloul celebrului pictor / reprezintă pădurea, / copacul, / așa cum au fost / alături / păsări împaiate / ascultați în tăcere / trîluri / de pe banda stereofonică / ventilatorului să flutură pîrul / închideți ochii / să vă credeți în pădure... / (spunea binevoitor custodele / în luna mai / din anul patru mii trei sute cinci)”.

Cam asta e realitatea interioară a broșurilor din caseta Junimii. Ea nu depășește cu mult realitatea exterioară, excepțîndu-l pe Ioan Ivan. Semne de poezie există și la alți autori; acolo unde le-am găsit le-am subliniat. Dar e prea puțin și mă tem că de confortul Procust îmbunătățit impus de editori s-au molipsit (ori erau dinainte) și autorii. În orice caz, exigența ce a prezidat alcătuirea acestei case, ca dealtfel și a precedentei, e sublimă precum industria română în viziunea lui Farfuridi. Să sperăm că schimbarea promisă nu va fi în stilul aceluiași personaj.

Laurențiu Ulici

28

Liberi într-o patrie demnă

■ „Aplicind concepția revoluționară a deplinei egalități în drepturi între toți cetățenii patriei noastre, fără deosebire de naționalitate, partidul nostru a știut să rezolve în mod just și să asigure deplina egalitate în drepturi pentru toți oamenii muncii, să creeze condiții ca aceasta să nu fie declarativă, ci reală — atât în domeniul forțelor de producție, al relațiilor sociale, cât și în ce privește participarea la activitatea de conducere a tuturor domeniilor, posibilitatea asigurării condițiilor de folosire a limbii proprii în învățământ, în activitatea culturală și în alte sectoare. Putem spune că și aceasta este una din realizările cu care societatea noastră socialistă, partidul nostru comunist se pot mindri. Am fi mulțumiți dacă naționalitățile de pretutindeni s-ar bucura de aceleași drepturi, ar trăi în aceleași condiții în care trăiesc naționalitățile din România”.

NICOLAE CEAUȘESCU

D RUMURI în patrie. Îmi amintesc, parafrazind un poet, că nu poți fi „înger pe hirtie și șoarec în viață”. Și atunci îmi reamintesc ceea ce nu voi uita niciodată. E vorba de lumina lămpede de acasă, altfel spus, de propria mea proiecție în lumina clară și tulburătoare, deopotrivă, a copilăriei.

Privit de sus, de pe dealul încă presărat cu mesteceni noduroși, satul ar părea la un moment dat mai degrabă o pădure decât lumina n-ar fi coborât pentru a poartea grinzile de stejar ale caselor și ea n-a rămas doar la alit, ci lucrind asiduă în sufletul oamenilor a păstrat și cimitirul — de fapt, două, și amândouă distincte — dar a dat semn și nume unor fapte asupra cărora simpla aducere aminte ar conta mult prea puțin. Aici, pe colina mestecenilor, ninge sublim, ninge și observ că ninsoarea trage copilăria din teaca mestecenilor. Aici, acum cîtiva ani buni, Ciulel a găsit cadrul unor tulburătoare imagini din tulburătoarea „Pădure a spinzuraților”. De aici, locul unde mă reintorc de fiecare dată, imaginea îmi aparține: silueta bisericicii cu turele înalte de-a dreptul în cer, clădirea școlii, monumentul eroilor din centru. Pe placa acestuia sînt pomeniți cîtiva dintre bărbaii satului căzuți la datorie într-o singură zi și harul și lumina și hotărul patriei. Printre ei, Simpetrean Gheorghe, caporal (tatăl meu avea să se întorcă din războiul al doilea cu cîteva medalii pe care, în clipele de tăcere, doar mie mi le arată...). Îmi dau seama mai mult ca oricînd că între timp viața satului s-a schimbat. Nu este una spectaculoasă, ea ține însă de firea oamenilor. Zestrea satului — lăsînd la o parte casele bine articulate și grădinile, toamnă de toamnă bogate — înseamnă oamenii care lucrează în marile întreprinderi brașovene. O mișcare pe verticală deci, în sufletul oamenilor. O întrecere nedecarată, dar ușor de înțeles, a specializării. Fostul meu învățător, Ștefan Luca, sau mai bine zis unul dintre ei, a rămas același. Îi vine foarte greu, bănuiesc, să rememoreze atîtea și atîtea generații deși, în „odăile” sufletului, are totul păstrat cu sfîntenie. Oamenii s-au împărășit prin țară. Nu știu dacă bătrînul Vasile Sasu, tatăl celor sat-sprezece copii, înainte de-a muri n-a făcut un drum pînă la monumentul din centru pentru a-și aminti numele celor pe care i-a cunoscut căzuți într-o adărarea neamului. În schimb l-am găsit pe „nea Achim, la fel de energic, cum îl știam de demult, însă încărunțit. Vorbeste simplu. Își amintește: cînd au venit la mine să mă înscriu în colectiv m-am cam snerlat. Cum adică, ziceau toți? M-am dus la prietenul meu Balint (vestit pentru raii săi fără pereche) cu care m-am avut ca un frate. Am vorbit multe noți. De ani de zile am muncit împreună. Și ani de zile am rămas și la gînd și la muncă împre-

ună. Acel moment de cumpănă, dar și de înțelegere adîncă, neîntinată de vreo umbră piezișă ori vrășmașă, acel moment „din viața lui” — după propria-i mărturisire —, aveam să-l înțeleg mult, mult mai tîrziu. În clipa aceea omul înțelesese definitiv că în ciuda cumplitei neputințe de-a rămîne la vechea stare de lucruri, ceva greu de exprimat se destrămase în el: nu știa atunci dacă propria lui îndolală va fi ceva trecător sau pur și simplu îi scăpa înțelegerea reală a situației. Pricepuse că urma să se petreacă în curînd ceva și că acel ceva era mult mai puternic decît toți la un loc. S-a luminat cînd s-a hotărît și a înțeles temeinicia a ceea ce urma să se petreacă. Restul, zice el, e precum vezi azi. Atunci a început o altă vîrstă pentru vîrsta oamenilor încercăți în muncă și frăție.

Satul a rămas vatră, leagăn și hotar al copilăriei. Niciodată ca în ultimii ani n-a trăit o mai mare întreprindere de generații deși, înăuntrul lui, a rămas același. Ascuns între dealuri, în apropierea pădurilor, legat cu vremuri de pîrîiașe, el își trage seva din vremuri îndepărtate cînd păstorii în transumanță coborau cu turmele, rămîneau peste iarnă, apoi urcau printre pășunile podișurilor. O ciudată nostalgie mă încearcă gîndindu-mă la nesfîrșitele întîmplări ce mi-au rămas înțipite ca și cum le-aș fi citit pe o inscripție. Configurația a acestui spațiu, aparent împietrit, cu lungi, nesfîrșite ierni, hotarele unei copilării fabuloase au fost și rămîn firisoarele de apă vie ce-mi cutreieră existența.

Momentul pe care l-am pomenit își găsește corespondență în propria copilărie cînd, la școală, indiferent de anotimp, recreațiile erau prelungite de noi în binefăcătoare și aprige întreceri pentru că, în aceeași curte, și chiar în spațiul acestora dealuri, copilăria ne-a hrănit din plin, deopotrivă, fii de români și maghiari, pentru că noi am venit din seva unei înțelegeri și conviețuiri frățești și-n spiritul ei am crescut și-n spiritul ei am rămas așa cum părinții noștri au înțeles să trăiască și să ne îndemne. Pentru că, mai presus de orice urmă de incitare retorică, nimic nu poate fi mai tulburător decît sentimentul pe care-l încerci în fața unei realități pe care-o simți prin toți porii, sentimentul pe care-l porți cu tine în lume.

P E CULME arde raza. Lanțuri reci de stînci / Se-nînd din firea ei, hotărâ între lumi / Cu turele răgusite, ecătăți, pașiști adînci / O lume străpuzită în cronici și altare / Fulgerători de har au despicat lumină / Și-au înflorit din așchii legende moi, amare / Lăstări din obiceiuri / Intemeiere lină // Vei afla, lumina nu otrăvește-n vînt / La înal-

tele porți urlă ochiul de lup / Sînt armii de părinți în somn fără de pămînt / Sînt armii de cuvinte în cîntecul lor... — scriam în fragmentele mele din Ardeal, iar faptul că le amintesc aici trebuie pus pe seama unui sentiment pe care l-am încercat de atîtea ori ca reporter în fața unei realități care-și descoperă încontinuu propria ei fascinație. O realitate care își trage seva roditoare din însăși împlinirea anilor de construcție socialistă, de dezvoltare impetuoasă, de materializare a unor idealuri de mare forță și frumusețe. În cîtiva ani decisivi — se știe — istoria poate afirma și poate impune mai multe adevăruri decît în lungi perioade de timp neîmplinite și nefructificate cum se cuvine.

...Mărturisesc, prea puține lucruri știam despre comuna Valea lui Mihai și, oricît aș fi încercat în tren, venind din Satu Mare să mi-o închipui în vreun fel, nu aș fi ajuns s-o descopăr consolidată și înfiptă cu rădăcinile-i trănice în fostele, mișcătoare coline de nisip. Din această pricină, ceva mai adînc decît sentimentul curiozității m-a determinat să încerc s-o înțeleg, să-l simt vibrații dincolo de gesturile și mișcările oamenilor. Pe Ludovic Tusa, profesorul de biologie, l-am aflat în acea toamnă neînchipuit de rodnică în curtea școlii. Statornicit aici, a moștenit de la tatăl său — timpular renumit — pasiunea, adîncă pasiune pentru creșterile în lemn. De ani și ani, îmi spunea, lucrează acasă în timpul liber cu mișcă și dăruire. Mai adăuga, atunci cînd l-am cunoscut că, „ascultînd” ani și ani seva pe care-o sculpta și căreia îi dădea formă după forma vîntului și a îndemînării sale a ajuns să înțeleagă istoria. A lucrat la alcătuirea monografiilor comunei reușind să-l descifreze configurația prin timp ajungînd la izvoarele ei, în epoca neoliticului. Îmi mai spunea atunci de ideea de-a consolida un muzeu, o vatră a istoriei ce va putea vorbi oricui despre atît de îndepărtatele și statornicele rădăcini ale poporului român pe aceste meleaguri. Muzeul urma să cuprindă, adăug eu, nevăzută și filta sa neobosită, statornicită în similitate și adevăr. Întîlnirea mea cu profesorul Ludovic Tusa se petrecea în momentul în care comuna Valea lui Mihai — cu cei mai bine de 12.000 de locuitori ai săi români și maghiari — se pregătea să devină oraș. Nu mi-am propus, în spațiul acestor rînduri, să-l aduc biografia la zi — deși aș putea-o face cu folos, ajutîndu-mă de ceea ce a devenit între timp, într-un timp totuși scurt — ci mi-am amintit de cel care mi-a fost ghid și gazdă primitoare, dezlănuindu-mi cu simplitate traiectul spiritual al oamenilor. Și, în timp ce păreșeam Valea lui Mihai, îndreptîndu-mă spre Oradea, mă gîndeam la înțelesul vorbelor altui om al așezării, Alexandru Horvath: dacă veți veni peste un timp prea mare nu veți mai recunoaște decît prea puține lucruri. Ceea ce, de fapt, avea să se și întîmple cînd, pe parcursul unei scurte șederi, în compania economistului Nicolae Oancea, aveam să descopăr cu nedismulată incitare semnele înnoitoare ale puternicei așezări de azi: o comună puternică devenită, prin munca înfrățită a fiilor ei români și maghiari, oraș agroindustrial în toată puterea cuvîntului. Așadar, faptele depun mărturie, ele și numai ele au dreptul să vorbească despre climatul rodnic, de puternică emulație creatoare, statornicit, adîncit și continuat din generație în generație. Climat firesc și durabil al muncii comune, libere, frățești.

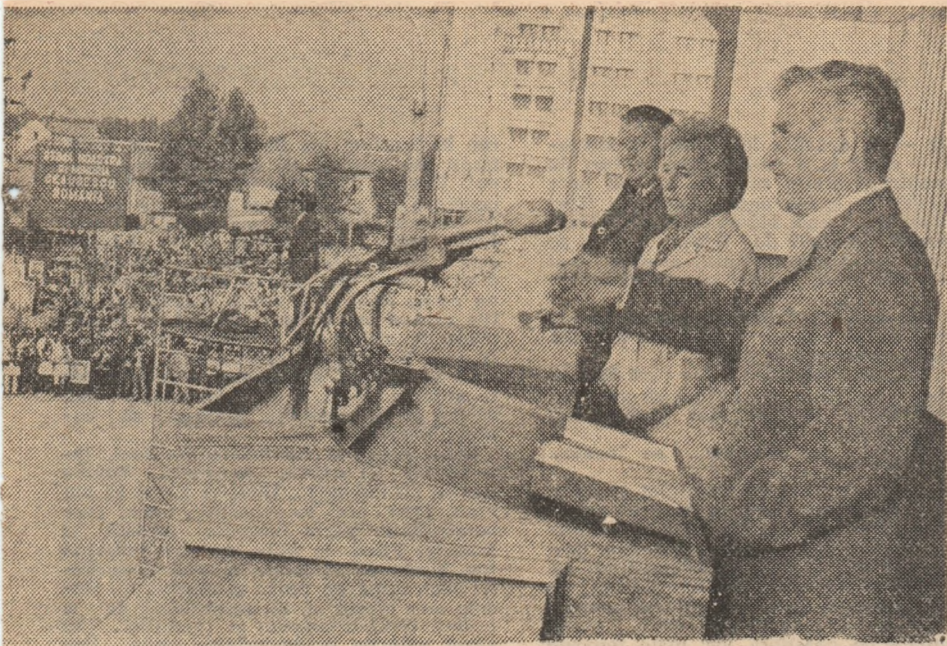
F IECARE oraș își are însemnele sale distincte pe care, descoperindu-le, le purtăm în suflet drept mărturie călăuzitoare. Efortul tuturor oamenilor muncii în direcția industrializării, modernizării și democratizării vieții spirituale este un fapt ce ține de-o evidență

grăitoare, cu semnificații adînci — pe care-o simți și trăiești cu o bucurie necontaminată, robustă. Și nu este vorba doar de ieșirea în lume a unor așezări pînă nu de mult dominate de rostul unor îndeletniciri tradiționale. Renașterea lor, dobîndirea vocației — și deci, a identității — au fost determinate, pe de-o parte, de materializarea unor puternice coordonate, unui uriaș proces de industrializare, iar pe de alta, de reconstrucția din temelii — și mult împrejurul acestora — a fostelor țiguri provinciale Odorheiu Secuiesc, Miercurea Ciuc, Sfîntu Gheorghe, Bistrița, Zalău. Ca să nu mai vorbim de consolidarea tradiției noastre comune de muncă și viață — tradiție nuanțată și îmbogățită de sensurile contemporane ale patosului creator — în orașe precum Oradea, Satu Mare, Brașov, Cluj, Tîrgu Mureș — pentru a aminti doar pe cîteva din această parte a țării.

Nimic n-ar putea vorbi mai convingător despre realitatea de azi a orașului, despre perspectivele sale de dezvoltare decît însăși istoria pe care a cunoscut-o, cu deosebire, în anii ultimului deceniu: Odorheiu Secuiesc. Este unul dintre nenumăratele argumente ale politicii partidului și statului român în direcția dezvoltării consecvente, armonioase a tuturor zonelor țării. O puternică platformă industrială („Tehnoutilajul”, întreprinderea de atît și filatură din bumbac, cea de matrițe și piese din fontă, cărora li se alătură întreprinderea de confecții, fabrica, renumita fabrică de mobilă) a imprimat orașului și, implicit, locuitorilor săi — români și maghiari — un ritm nou, dinamic, alert, un ritm recordat la pulsul alert, dinamic al întregii țări. Pe de-o parte, a adus schimbări spectaculoase — termenul acesta este — scîmbind radical fizionomia locurilor, dîndu-le un ton de frumusețe și trînicie. În al doilea rînd a acordat oamenilor dreptul plener la afirmare, innobilîndu-le căutările. Specializarea — și, odată cu ea, competitivitatea — cum era de așteptat, a dat o altă dimensiune însăși ideii de muncă. Bunăoară, în întreprinderea de matrițe și piese din fontă, mai mult de jumătate din cei peste 3000 de oameni ai muncii sînt tineri. Îmi spunea maestrul Andrei Orban: într-un angrenaj complex cum este și cel din întreprinderea noastră, munca fiecăruia are un rol precis. Dar nu numai specializarea contează, ci tot atît de mult coeziunea morală. Cîne caută cu ostentație altceva decît firescul și respectul muncii noastre frățești nu numai că greșește flagrant dar denigrează realitatea. Iar eu nu sînt dintre aceia care să aibă timp să le dea acestora ascultare. „Sînt — mărturisesc Bedo Gyula — dintr-o generație tină, cunosc bine tinerii de azi, am condus pînă nu demult, în calitate de secretar al comitetului UTC, organizația din întreprindere. Noi am fost crescuți și educați în spiritul muncii, al demnității și respectului. Știm de la părinții noștri, oameni simpli și muncitori care la rîndul lor au trăit și au muncit împreună, că au trăit cu sentimentul că în această patrie comună nu există decît un ideal comun, dorința de mai bine, de desăvîrșire”.

Într-un fel — adică, în substanța organică, esențială — devenirea orașului și a oamenilor din Odorheiu Secuiesc este aceeași și pentru Sfîntu Gheorghe, Miercurea Ciuc, Zalău ori Bistrița. Etapele și proporțiile acestei devenirii, evident, nu sînt, nu puteau fi „identice”: particularitățile locurilor se regăsesc în înfățișarea și fibra construcțiilor, în arhitectura robustă nu lipsită de prospețime. Mă gîndesc de pildă la Sfîntu Gheorghe. Odinioară — totuși, punctul de referință nu trebuie să-l mutăm prea departe, ci înspre zorii ultimului deceniu — orașul pe care l-ai fi putut străbate de la un capăt la altul în mai puțin de-o jumătate de oră, își trimitea oamenii spre nucleele muncitoare din Brașov sau către alte orașe spre a-și specializa. În sinea lor, lucrătorii im-

ie 1982. La marea adunare populară din municipiul Sf. Gheorghe, județul Covasna

știati prin atelierele modestelor fabrici
abricute, prin atelierele și cooperativele
șlesugărești n-ar fi putut bănuși propor-
e fără precedent ale industrializării.
șul de astăzi, reședință a județului
vasna, municipiu, și-a construit cartie-
satelit în jurul vechiului centru holă-
să-și aducă acasă oamenii de care
au nevoie marile întreprinderi ale plat-
nei. Dacă întorcerea oamenilor cu
cializare și diplome în propriul oraș
ab-otut firească, tot atât de firesc a
ut și pare „fluxul” de tineri de prin
județe, hotărâți să-și facă un rost aici,
Sfintu Gheorghe. Mii de oameni cu
lă calificare, iată necesitatea platfor-
e. Imi „arturisea, cu o vreme în urmă,
ineru” Ioan Vlad: „Cind am venit aici,
diat de la absolvire, am văzut un cimo-
porumb. Întreb și eu ca tot omul. Păi
le-i întreprinderea? Trebuie s-o con-
nim, mi s-a răspuns. Și am con-
nit-o”. Din '73 și pînă la ceea ce este
izi întreprinderea de aparataj electric
o și motoare electrice, oricine își poate
seama, este un drum al oamenilor. Al
ncii lor înfrățite, competente, respon-
ile. Tot atunci aveam să consemnez în
net opiniile citorva oameni ai muncii
care am avut oilejul să discut. Ale-
idru Bogyo: „Sint lăcătuș, imi iubesc
seria dar pentru a ajunge aici trebuie
mărturisesc că noi tinerii am fost aju-
și îndrumați. Ni s-au creat toate con-
ile pentru a trăi demn, într-o atmos-
i de respect, alături, români și ma-
ari”. „Sint născut aici, trăiesc aici cu
ilia mea. Imi place foarte mult orașul,
mai ales imi plac oamenii, climatul
tru de deplină înțelegere și pretuire”
ia Gyorgyjakob). Subinginerul Bela
ory: „Nu sint partizanul vorbelor
se la întimplare. Tocmai de aceea vin
pun: munca și viața noastră sint ar-
dente care rezistă în fața oricărei în-
cări de-a denatura adevărul”.

Ii de oameni ai muncii pe platforma
ustrială! Orașul își trăiește din plin
ria. Cu ochii și sensibilitatea și adevă-
spre Istorie. De curind, în centru și-a
rat un monument care-l aureolează per-
alitatea: Impresionantul monument al
Mihai Viteazul. Autentic și autoritar
bol al unității și libertății noastre in-
structibile. Istoria, iată, pulsind prin
ăcinile nației, își susține fără putină
tăgădă adevărurile, îmbogățindu-le azi
inestimabile probe de demnitate, uni-
e, armonie.

Ori de cite ori trec prin „Miercurea
e am senzația că, de fapt, mă aflu
-un oraș-stațiune. Arhitectura suplă,
cepută pe spații întinse, imi dă de
are dată un sentiment de liniște bine-
ătoare. Mă gîndesc bunăoară la faptul
s-a întimplat să fiu martor și să con-
inez realizarea unui nou tip de tractor
rimul dintr-un șir care între timp a
scut considerabil — și tot atunci să con-
inez bucuria, binemeritată, a directo-
ui fabricii de tractoare, Tibor Deaky,
inscriu din carnet: „Vă rog neapărat
menționați profunda noastră recunos-
ă conducerii de partid și de stat care
avut încredere în capacitatea noastră
gurindu-ne fondul pentru investițiile de
e aveam nevoie. Vrem să răspundem
stei grijii prin rezultatele, dragostea și
nca noastră înfrățită”. Ce legătură are
reprinderea de tractoare cu imaginea
șului-stațiune? Răspunsul acestei în-
bări oferă celui interesat una din căile
l pot conduce la descifrarea istoriei
ultimii ani a așezării. Va înțelege, de
ră credință fiind, că realitatea nu poate
nici denigrată nici „schimbată” decit
nai și numai de acei care încă își mai
hipule cum că istoria poate fi manipu-
ă, desfigurată ori trasă pe un tipar
imb. Transcriu din carnet cîteva rin-
i dintr-un dialog mai vechi pe care
m purtat cu poetul și publicistul Hans
uiler: „Cunosc, cred, foarte bine repli-
ile de azi ale țării noastre. Cunosc viața
nenilor de zi cu zi. Am colindat mult
ziarist, am scris în reviste. Nu există
tăcoale pentru afirmarea personalității,
cru evident și perfect adevărat pentru
i creatorii de pe meleagurile patriei in-
erent de limba pe care-o vorbesc. Am
eteni buni români, maghiari, germani,
diferite profesii și vîrste, din diferite
nenii de activitate. Pot spune fără nici
ezervă că avem aceleași egale și depline
sibilități de afirmare. Eu personal nu
pronunț despre realitățile din alte țări,
i apropiate sau mai depărtate. Dar eu

știu foarte bine — și am dreptul s-o afirm
cu mindrie — că în orașele din Ardeal
situația adevărată este aceasta pe care-o
trăim astăzi. Rădăcinile noastre sint
mult mai puternice decit săgețile ofilite
ale unor arcași fără țară. Și fără aco-
perire în adevăr”.

CUVINTELE bătrînului minier
din Baia Borșa, Vasile Csordas,
cuvintele celui care m-a pri-
mit în propria casă pentru a
sta de vorbă pe indelete
mi-au rămas, dincolo de su-
marele notițe — n-am „îndrăznit” să no-
tez nimic pe tot parcursul discuției — în-
tipărite în memorie: „Dacă nu sint ade-
vărate, vorbele n-au valoare, Minciuna-i
ca iedera, se strecoară pe unde poate și
trebuie tăiată din rădăcină atunci cind
vrea să sugrume lăstarul care-o susți-
ne...”. Coborisem cu o zi înainte în mină
alături de Dumitru Corban, de Toader
Grec, de Gheorghe Mihaly, lucru care l
s-a părut mai mult decit necesar. Cum
să scrii, zicea, dacă nu ai văzut și ai în-
țeles? Păi așa-i și cu ăștia care încearcă
să bage neînțelegere și ură între noi.
Știu ei mai bine decit noi care-i adevă-
rul? Cuvintele bătrînului minier se deru-
lau în liniște. Nimic nu părea să-l scoa-
tă din autoritatea cu care își dominase
atîția și atîția ani existența. Și-o domi-
nase prin bărbăția caracterului și puterea
brațelor sale. Noi, spunea, ne-am avut
ca frații. Nu ne-am ațîlat unii împotriva
altora. Săgețile — atunci cind s-a intim-
plat să fie cu ani în urmă — nu veneau
din sufletul nostru, ci din afară. Umbă
prin Satu Mare, Odorheiu Secuiesc, Sfîn-
tu Gheorghe, Cluj și staj de vorbă cu
oamenii!

Nu i-am spus bătrînului minier că așa
și făcusem. Nu i-am spus că eu însumi
copilărisem într-un sat din Ardeal, că la
aceeași școală ne adunam în clase pa-
ralele, copii de români și maghiari, cum
se întimpla și azi, cum se va întimpla
și de acum încolo. Iar cel care într-ade-
văr vede și trăiește în România nu-și
poate ascunde sentimentul de incintare
în fața unei realități care ne exprimă pe
de-a-ntregul, în lumina căreia oamenii
țării, indiferent de naționalitate, stau
demni așa cum stau faptele lor demne.
Pentru că egalitatea în drepturi a tuturor
cetățenilor patriei nu este o vorbă goală,
ci o realitate vie, profund democratică, o
cucerire a socialismului. Este meritul
partidului și statului nostru în rezol-
varea științifică, profund umanistă a pro-
blemei naționale în conformitate cu prin-
cipiile socialiste ale egalității și dreptății
sociale. Pe drept temeii, tovarășul Nicolae
Ceausescu sublinia: „Aplicînd concepția
revoluționară a deplinei egalități în drep-
turi între toți cetățenii patriei noastre,
fără deosebire de naționalitate, partidul
nostru a știut să rezolve în mod just și
să asigure deplina egalitate în drepturi
pentru toți oamenii muncii, să creeze
condiții ca aceasta să nu fie declarativă,
ci reală — atît în domeniul forțelor de
producție, al relațiilor sociale, cit și în
ce privește participarea la activitatea de
conducere a tuturor domeniilor, posibili-
tatea asigurării condițiilor de folosire a
limbii proprii în învățămînt, în activita-
tea culturală și în alte sectoare. Putem
spune că și aceasta este una din reali-
zările cu care societatea noastră socialis-
tă, partidul nostru comunist se pot mîn-
dri. Am fi mulțumiți dacă naționalități-
le de pretutindeni s-ar bucura de ace-
leași drepturi, ar trăi în aceleași condiții
în care trăiesc naționalitățile din Româ-
nia”.

Se știe, drepturile și libertățile politice
sint reale doar dacă de ele beneficiază
toți fiii unei națiuni și acestea sint posi-
bile numai dacă se manifestă în spațiul
unei democrații reale. Or, în spiritul de-
mocratiei noastre socialiste, dezvoltarea
armonioasă a tuturor zonelor țării, asig-
urarea unor condiții optime pentru
muncă și viață fiecăruia, indiferent de
naționalitate, accesul egal și deplin al
tuturor la tot ceea ce societatea pune la
dispoziție membrilor săi, sint coordonate
fundamentale dovedite de fapte. Ele și
numai ele au dreptul să vorbească, ele
alcătuiesc ceea ce numim, cu bucurie,
fascinanta realitate a României de azi.

Viorel Sâmpetrecan

Tineri poeți de limbă germană

Perspectivă, oricînd

Sub orizont zumzăie
planeta. Aici e lumină
și colo se-ntunecă. Aici tocmai se

luminează și dincolo iar
se întunecă.

Peron. Iulie

Liniile sclipesc.
Tu ai gură de mură,
spui ba una, ba alta.

Linie sclipitoare. Gură de mură.
Dincolo, sub coroanele merilor,
plutește-un bătrîn.

Richard Wagner

Clepsidra

Fiul meu
vrea o clepsidră.
Eu trebuie să-i fac o clepsidră.
Pietrele
brune
roșii
galbene
albastre
verzi
le împrăstie pe covor.
Îi meșteresc o clepsidră.
Și-acuma, întreabă,
unde-i nisipul?

urc eu
în clepsidră.
Așteaptă,
zice nevastă-mea,
vin și eu.
Ne prefirăm
cu incetul.
Apoi mă trezesc.
Fiul meu
Jucindu-se cu clepsidra:
tata e piatra cea brună,
mama e piatra cea verde.

În lipsă de altă soluție
— fiindcă nu e nisip —

Eduard Schneider

Pietruire în zori

În albastrul
adus cu sine de soare
se aud limpede
zgometele muncitorilor de la linia
de tramvai care au și ajuns
la lucru

în argintii lovituri de ciocan

cei mai mărunți a căror inimă clipește
ca un vas cu apă de băut

urmele luminii rostogolindu-se lasă
un sunet de miini
printre pietrele de pavaj printre icnete

schimbînd-o

Mathias Schmitz

Note marginale

Am devenit mai înalți
și mai virșnici
ba chiar mai isteți
se zice

vise

dar jocul nostru
a devenit
mai primejdios.

și totuși am rămas aceeași copii
cu aceleași

Gerlinde Hermann

Despre casa cea stranie și omul ciudat

Stranie casa ce-o locuiesc
pe care n-am căutat-o anume
stranie casa în care trăiesc.

cu vîntoasele-n buzunare.
Stranie casă ce-o locuiesc,
pe care n-am căutat-o anume,
stranie casă unde încă trăiesc:

Prin ea adie vîntoase:
vîntul de răsărit cel voios
vîntul de-apus cel mintos
vîntul de sud să nu-ngheți
vîntul de nord cel isteț.

intr-un larg răsărit
și-un apus pregătît
și un sud rizător
și un nord în culori

Ciudat ești tu, omule care stai în ea:
cu punctele cardinale la miini și

stranie casă în care trăiesc
orizontul meu capătul lumii.

picioare,

Johann Lippert

Poem de primăvară cu pitic de grădină

La umbra pălăriilor de paie
se apleacă țărani răsădind pătlăgele
cu busturi dezvelite
și leagă lujerii
de aracii
înfiți în pămînt

valsuri și polci ale șvabilor dunăreni
se aud prin grădini
o pisică bălțată
prin trifoi se strecoară
pomii se-agită
soarele într-un glob de sticlă
pe-o grămadă de pietre în flori
stă un pitic de grădină
cu tichia ca macul și surisul de gips.

piuind s-a prins un vrabete
cu gheara de streașină
și încearcă să-și lipească de trup
grelele aripi

Horst Samson

În românește de
Grete Tartler

Marius TUPAN

LIDIA

ABIA pusese capul pe pernă, vlăguit după o călătorie într-o mână hodorogită. Sunete nelămurite îi mai biziau în urechi. Își trase leneș plapuma peste ochi, se afundă în moalele patului, numără în gând turme de oi albe, pentru a învinge oboseala, dar în locul lor năvăleau în imaginație lucrurile camerei spațioase (cu o candelă pătată ce atârna de un lanț gros și ruginit) aruncate la voia întâmplării dintr-un colț în altul, coborite din mașină în grabă, fiindcă ajunseseră pe întineric în Cetatea de Aur și nu mai fusese timp să le ordoneze. Sofia sa, care avea vederi precise despre poziția lucrurilor într-o odaie, intrase sub cerceafuri de cind venise, cerindu-i și lui să-l urmeze exemplul: lumina zilei următoare va fi un sfetnic bun pentru a amenaja noua locuință în condiții multumitoare.

În loc să-i stingă zgomotele de-afară, plapuma îi strecura în auz, cu îndoită putere, un zumzet continuu, de parcă s-ar fi aflat în preajma unei cascade. Dind vina pe starea de surescitare, ce învinge până și somnul cel mai viclean transformând trupul într-un tremur și o renunțare, Anatol Rovina aruncă iritat acoperămintele și sări în mijlocul încăperii. De cum intrase aici simțise mirosul rînced, de mușchi, semn că ferestrele nu mai fuseseră deschise de mult și soarele nu pătrunsesse cu anii înăuntru. Aprinse lumina și privi hirtia de la camuflaj: își pierduse de mult culoarea, zăcînd într-o mohoreală de zid părăsit. Prima grijă fu să smulgă hirtile și să deschidă larg ferestrele. Nici nu apucă să le împingă la perete că din afară izbîră puternic sunetele unei voci doigte.

— „Atențiune, atențiune! Aici toată lumea ride, aici toată lumea se distrează! Nu scăpați lucrurile din față! Nu scăpați unica ocazie să rideți cu hohote! Rideți pînă vi se vede plînsul! Serbănică și prietena lui, Talida! Copilul minune recunoscut de toate zările din țară și de dincolo de ea! Cu numai cinci lei aveți un loc pe scaune! Comicul Tăndărică și ghicitoarea Mafaldina! Cîinele dansator și acrobat! Grăbiri-vă, se dă semnalul! Artiștii se pregătesc să intre în arenă!”

Anatol trase scîrbît de cîrlig și le înfipse la locul lor în tocul de lemn. Cîc imi mai trebuia acum! Îi dureau șalele, ochii îl ustureau, iar timpla se aprinsese de la o aortă. În capu-i împovărat incolți o idee năstrusnică: oare să mă mai încerce nebunia?!

Se lăsă moale pe fotoliu. Acelasi în care-și gîndise ultimele două cărți. Îl numise Misu, ca pe un cal obișnuit cu care poți colinda vâlcele și dealurile și de la înălțimea căruia poți zări mai bine oamenii și lucrurile lor. Fotoliul îl relaxa și-l limpezia ideile ori de cîte ori se afunda în moalele lui. Numai că de data asta nu-l mai putea ajuta cu nimic. Parcă e a de lemn (cum, de fapt, era!) neînțelegător și agasant. Chemările impresarului pătrundeau încă în odaie și-l chinuiau auzul. Dinăuntru, din cugetul său, o pă-

relnică ispită îi înțepa nelineștea. N-avusesse curiozitatea să inspecteze toate camerele. Curiozitatea sau puterea. Poate și una și alta. Nici acum nu se încumeta. De cum intrase în curte, colții de ziduri îl anunțaseră că imobilul nu mai era de mult întreg. I se spusese că va locui într-o casă boierească bombardată în timpul ultimului război, că stăpînii ei dispărușeră din țară imediat după abdicarea regelui și că nu mai era nici un pericol să-și revendice careva proprietatea.

Părăsise Capitala din motive de care nu voia să-și mai amintească acum. Stînd pe fotoliu, tot felul de scene îi treceau pe ecranul memoriei, cele mai multe pătate de întineric. Se usura ca atunci cînd îi scoți apa din urechi după o baie într-un lac adînc, și în vreme ce trupul părea că i s-a eliberat din chingile altor amintiri neplăcute, simți că într-un ungher al imaginației sale incolteste orașul de pe malul stîng al Dunării, o așezare binecuvîntată între toate cele, crește, acaparează tot ecranul, îl robește întreaga viață. Îl desoperise cu totul întimplător, într-una din plimbările sale în țară, și-l atrăsese ideea de a se refugia în el o vreme, eliberîndu-se din vacarmul Capitalei. Nu-i fusese ușor s-o convingă pe Inesa să-l urmeze. Abia cînd adusesse în discuție cearta cu poetul Leopold Mătreacă, lipsa lui de inspirație din ultimele șase luni, precum și tăcerea îndelungată a revistelor cu privire la opera sa, primise și acordul ei.

Încă fixat în fotoliu, își spuse că trebuia totuși să se culce. Își dispăruseră ametelele, zgomotele de-afară se stînseseră, dar din ungherele încăperii auzi un ușor susot, plăcut și învăluitoare, ca acela cunoscut în copilărie, cînd se culca în fineață și lumea reală dispărea din gîndurile lui, făcîndu-l loc altelei, de basm, cu inchipuirii abia atunci născute. Era starea cea mai proioce odihnei. Nu mai întîrzie și se strecură sub plapumă. Nu reușise să atînească, pentru că nu treciseră decît puține clipe de la urcarea sa în oat, cînd gemete înăbușite, venite parcă din afundul unor cazane, învadară odaia. Intenționit o vreme în poziția aceea, alergă apoi înspre camera Inesei. Deschise ușor ușa și nu auzi decît respirația ei ușoară, ca a unui copil. Cine pătrunsesse în locuința lor abia luată în stăpînire?

I se bătă ochiul de ciudă. Semn rău, își zise. Nu, o nelinește în cumpăna nopții. Gemetele se întîrzie. Ieși în curtea pavată, își lipi urechea de zidul casei, ascultă cu atenție și nu-i fu deloc greu să descopere scara care cobora într-un subsol. Nu era nici o lumină la îndemînă. Se întoarse, luă lanterna din camera Inesei și coborî. Dădu de o încăpere bizară care, pe măsură ce înainta în ea, se aduna treptat, tavanul cobora iar podeaua urca îngemănîndu-se la citiva pași mai încolo. Avea forma unei lame de secure. Anatol întoarse focarul lanternei înspre partea cea mai largă a încăperii și acolo descoperi un pat de scînduri, iar în el un maldăr de zdrențe. Se apropie cu pr-

dență — la aparitia lui gemetele înceta-seră — dădu la o parte cîteva resturi de cerceafuri și atînce pe mina un păr lung și incilcit ce cădea peste niste ochi ficiși, deschiși, ca al unei păsări de noapte. Gata să scoată un țipăt de frică, Rovina se stăpîni, stringîndu-și dinții, aruncă mai apăsător razele de lumină pe chipul arătărilor.

— Ce cauți aici? întrebă contrariat. Două miini hidoase se apărură de raze, trăgîndu-și pledul pe față.

— Te-am întrebă ceva! se răsti Rovina de data asta. Cine ți-a permis să pătrunzi într-un imobil care de azi încolo imi aparține mie?

— De azi... îți aparține... se poate... bine...

Avea un glas răgușit, enervant și inexpressiv, ca însăși viața în care umanitatea nu a pus nici un principiu al civilizației sale. Un glas de femeie obosită, gîngavă, bătrînă. Anatol fusese înștiințat că, aici, de mai bine de douăzeci de ani, nu putea pătrunde înăuntru nimeni, porțile de fier forjat, zidurile de piatră, sirma ghimpată de deasupra lor, ușile ferecate în locașele grele erau o mătură, și totuși, ceva se întîmplase, ceva fără știrea celor de la județ, chiar dacă ei se lăudaseră că făcuseră în citeva rînduri controale inopinate și nu găsiseră nici măcar o pasăre care să le stînjenească înaintarea. Se apropie de bătrînă și o zgîlîi zdravăn.

— Pe unde ai intrat? Femeia se ghemui sub zdrențe, fără a încerca să-i răspundă. Intră într-un tremur puternic, ca și cum cuvintele lui îl sugeraseră frigul. Rovina repetă întrebarea cu mai multă însufletire.

— Eu nu am intrat, catadixi ea să răspundă într-un țîrziu, eu am rămas, venîră cuvintele la fel de reci.

Oaspetele muie brațul și razele lanternei îi căzură alături pe pardoseala umedă și înegrită. Nu, nu se poate, gîndi el, să fi rămas din vremea regelui? Trebuie să fie o minciună sfruntată. Știa cineva de existența ei? I se spusese că poate locui aici pînă la moarte, fără să i se ceară chirie și socoteală. Atunci ea cum apăruse? Cu ce se hrănise, cine o ajutase să-și ducă viața în subterane?

Anatol se răsuci pe călcîie, punîndu-și în gînd ca a doua zi să meargă la secretarul cu propaganda și să-i vorbească de singurătatea acestui imobil (doamne, ce vigilență din partea autorităților!) dar, aproape pe nesimțite, veni cu o altă întrebare:

— Cum te cheamă? — Lidia. Eu sint Lidia, răspunse bătrîna.

Fusese atîta dispreț în răspuns ca și cînd ar fi vrut să-l învinovătească: oare, n-ai auzit de mine? Ori îl amentînta: de mine ai să mai auzi, cu siguranță.

ADOUĂ ZI, cînd îi vorbi Inesei de numele ăsta, femeia ridică din umeri, fiindcă nici pentru ea nu însemna nimic. Vru atunci să-și roage nevasta să coboare împreună scările s-o vadă cu ochii ei pe bătrînă, dar își dădu seama să n-avea sens s-o sperie cu imaginea acelei hidoșenii. Inesa ar fi fost în stare să-și împacheteze lucrurile și să se întoarcă imediat la București. Pătrunse, asadar, singură, la lumina zilei, în încăperea igrasioasă. În patul bătrînei nu mai găsi decît un petic din zdrențele ei, iar din pămîntul bătrîntor iradia un duh cald, de parcă se afla deasupra unui cazan. Tavanul și pardoseala nu se mai împreunau în lunul camerei în forma unei lame de secure, ci era aidoma tutu-

ror încăperilor, cu pereții trasi la linie, lăsați din mistrie. Se dădu doi pași înapoi. Vlsase? Coborise în noaptea trecută pentru a da ajutor unui rînit, nu cumva pe rînitul acela îl chema Lidia? Lidia, Lidia, unde mai auzise el de numele ăsta? Poate i se înfipesee în memorie dintr-o carte mai demult citită. Poate era un nume care ar fi sunat frumos în cărțile sale și nu trebuia uitat. I se întîmplase de atitea ori să-i placă un nume. Îi nota în jurnalul onomasticii sale și cînd se aștepta mai puțin, numele acela se apropia de el, îi sufla în urechi: hal, dă-mi viață, naște-mă, ajută-mă să cunosc lumea!

Lidia cerea să fie intrupată. Dacă, într-adevăr, nu există, murmură Rovina împins de indoială... Uite, să zicem că am visat. Deci, erai în subsolul unei case bombardate, într-o încăpere soioasă și rîncedă. Plină de bube ca acel nefericit Iov, blestemat să asiste la prăbușirea spiței sale, după un pariu al diavolului. Ru-dele au crezut că ai murit chiar de la primul bombardament al nemților. Au văzut zidurile prăbușindu-se peste tine. Le-a fost greu să mai răscolească în molo-z, știa că tot moartă te vor scoate de-acolo. Ai rămas, asadar, sub ruine, ai fi murit la o zi sau la o săptămînă, după ce-ai fost închisă în acel mormînt. Soarta ți-a hărăzit totuși o șansă. S-a ivit o vină de aer care ți-a salvat viața. Ai doilea bombardament în loc să te zdrobească definitiv, a reasezat cărămizile și tu ai prins momentul să te strecoari. Ai găsit un tunel prin care ai ieșit la lumină. Cînd? Nu mă mai sicii cu întrebările. Important este că ai scăpat cu viață. Zdruncinăturile au lăsat urme adînci în mintea ta. Ți-au tulburat-o. Ele sau evenimentele ulterioare? Trebuie să mă mai gîndesc la asta. Nu-i deloc ușor să-ți că-lăuzesc destinul din acest punct al vieții tale. O posibilitate ar fi că ai dus un trai de noapte. Ai furat din proviziile rudelor, ai tras cu urechea și-ai auzit ce se zicea în țară. A scoate capul însemna să te duci singură la spînzurătoare. Ai preferat să te ascunzi mereu, de vreme ce ai tăi luaseră calea pribegiei. Notabilitățile orașului au hotărît ca o parte a caselor ăramate în timpul bombardamentului să rămînă așa, în paragină. Ele trebuiau să fie o pildă pentru generațiile viitoare. O ilustrare a dementei războiului. Asadar, Lidia, nici nu-ți închipui ce măreată ești în mintea unor oameni. Această casă e un muzeu în aer liber, tu ești piatra lui de temelie, zidita, sacrificata, duhul care-l ține treaz.

Rovina fu pe punctul de a trece pragul altei încăperi, mai joase și mai întunecate cînd, în zid, în dreapta sa, zări o crăpătură ca un ochi pe jumătate deschis, înconjurată de mușchi verde, iar în centru, în locul pupilei, era o pată de var, adîncită de parcă acela care străpunsese cărămida avusese de gînd să sperie curajosii vizitatori. Era privit cu insistență de obiectele reci și disprețuitoare și el ar fi vrut să scape de spectrul lor, să arunce o piatră în albeață, să o acopere cu bucăți de carton, numai să nu mă pătoreze imaginea ochiului testit din întineric, fiindcă nu mai avea nici o îndoială că ea nu fusese în noaptea trecută acolo, apăruse de curînd, poate chiar acum, poate nici nu era și el vedea imaginîndu-și ochiul, iar dacă apărea înăuntru, în el, credea că există și în afara lui, și simți că se clatină, că întinericul tremură iar zidurile se deformează sub privirea lui vrăjmașă, se umflă ca o minge, îl rotesc și pe el în balansul haotic.

— Lidia, eu sint Lidia, răspunse bătrîna. Pusese atîta dispreț în răspuns ca și cînd ar fi vrut să-l învinovătească: oare, n-ai auzit de mine? Ori îl amentînta: de mine ai să mai auzi, cu siguranță.

Dan MUCENIC

Călătorie spre marginea ceții

GREU a trecut revelionul... „gîndește cu voce tare Dragomir. Eu, lingă el, pe trei sferturi adormit, mormăi cam același lucru. Am populat numai noi o cameră în care, vreme de citeva ceasuri, nu s-a auzit decît vinul curgînd în pahare și de-acolo... Atît. E opt dimineața și Dragomir zice: „Parcă aș fi iubit un abur...“ „Poftim?“ „N-am vorbit cu tine.“ „Dar cu cine?“ „Mai bem un pahar?“ „Ultimul.“ „Ultimul.“ „Mi s-a acrit de atîta apăraie“, continuă Dragomir. „Și mie. Hal să căutăm prin țîr o țarie!“ „Unde găsești, mă, că peste tot s-au făcut revelioane...“ „La Pircă“. „S-ar putea, da și acolo deschide abia la 10. Mai sint două ceasuri. Ce-al zice de-o plimbare?“ „De ea nimic, de tine aș zice.“ „Nu te întreb ce.“ „Nici nu ți-aș răspunde.“ „Mergem?“ „Dacă insiști... Mai pune un pahar...“ „Ultimul.“ „Ultimul“.

Orașul ne-o întîmpina morocănos, pus-tiu, rece. Noroc de-o ceață frumoasă, scilpitoare citeodată, îndulcind cenușul, dîndu-i un aer aristocrat, ușor desuet, cochec chiar. Drumul lung pînă în centru l-am străbătut în tăcere, fumînd cite două țigări.

Ajunși pe Corso, ne-am trezit acostați de un brunet cu un miel alb în brațe. „S-aveți noroc tot anu, conașilor! La mulți ani! Să fac și io safteaua mielului!“ Dragomir scoase repede cîinci lei și pornirăm spre cofetărie — loc unde, știe toată lumea, Dragomir e bine cunoscut de foarte multă vreme. „Cînd eram student și veneam de unu Mai acasă și n-aveam cu cine defila, mă bătea gîndul să defilez cu personalul cofetăriei și cu o ceașcă de cafea în mînă. Da' mi-am zis că, indiferent de situație, colaboratorii și decorul nu defilează. La mulți ani, fetelor!“ „N-avem cafea!“ răspunse cea mai măruntă. „Nici ness?“ „Mare?“ „Două mari“. „Da' să nu fumăm...“ „Cite una scurtă!“ „Una să fie!“ „Parol“. Căfeaua era din cale afară de proastă. „Un te duci, numai de apă dai — zise Dragomir nemulțumit — d-ăia vorbesc bătrînii că pînă-n două mii ne înundă...“ „Filosofule, e nouă jumate!“ „Am plecat“. S-a ridicat, și-a îmbrăcat alene paltonul și a rostit, în timp ce ieșea, ceva greu de deslușit. „Rece?“ l-am întrebă. Răspunsul n-a venit.

În drum spre Pircă (bodegă ce păstrează pentru localnici și acum numele fostului circiumar, deși ea se cheamă, după firmă,

„Neajlov“) am salutat în fugă cîteva cunoscuți, grăbiți ca și noi, alergînd după taxiuri cărora le făceau cu mina semne disperate, strîgînd (acel care-i știau) soferii pe nume. Făcînd notă discordantă cu cenușul tot mai dens al dimineții, cu monotonia ce domnea în ora aceea leneșă, pe centru s-a ivit o capră, bătută cu frenezile deasupra capului de un individ îmbrăcat multicolor, chiind pe mijlocul străzii, oprind mașinile și urînd celor din ele la mulți ani. Spre hazul trecătorilor, gata, în ciuda frigului, să privească îndelung spectacolul gratuit picat din senin, dintr-o mașină coborî plutonier de miliție care apostrofă cu vehemență capra, pînă cînd aceasta — plictisită parcă de nesfîrșita listă a acuzelor și amenințărilor — făcu stînga împrejur și porni liniștită într-o plimbare pe trotuar, în sens opus celui în care mergeam noi.

La Pircă era frig. Cîteva bărbați nerași beau tuică în picioare. Dragomir a cerut două rachuri și ne-am așezat amîndoi la o masă, lingă soba rece, fără să ne dezbrăcăm paltoanele. „Sănătate!“ „Mulți ani!“ am comandat și eu un rînd și ne-am mai încălzit puțin. „Ce ziceai azi dimineață de un abur?“ „O chestie mai veche... Adică nu prea veche, de anul trecut“. „Păi ăsta a fost ieri!“ „Nu, prin vară...“ Ferețele largi, acoperite pînă la jumătate de perdeluțe cenușii, rupte parcă din ceața de-afară, lăsau să se zărească taxiuri gonînd unul după altul. „Am cunoscut atunci, într-o tabără la Dărmănești, o doctoriță de vreo 26 de ani. Era cam ursuză la început, cam fudulă, dar, cu încetul, a devenit comunicativă și ne-am împrietenit. Culmea, era chiar de aici din oraș, dar n-o cunoseam, venise de curînd, era singură și frumoașă“. „Mai dau eu un rînd“. „Ultimul?“ „Om vedea...“ Ceața se mai ridicase puțin, în bodegă se mai adunase ceva lume, se așezaseră încă vreo cîteva pe la mese, iar un acordeonist biziia într-un colț — „păi, mai lăsați cheful, domnilor/și-aveți grija cuconitelor...“ „Am căutat-o de cum am ajuns acasă. Stătea destul de aproape de mine, în cartier. Ne vedeam zilnic, colin-

dam în neștire străzile ca doi adolescenți, ne sărutam neburnește, pînă noaptea țîrziu, de ajunseseră elevii să nu mai aibă loc de noi în parc...“

Întîmpinat cu strigăte de bucurie, înjurături și rugăminți, a intrat în bodegă un țigan înalt și bătrîn cu o chitară învelită în husă sub brăț și purtînd cu demnitate în dreapta un baston. „Nea Ilie Uritu — mi-a sosit Dragomir. Îi știu de pe vremea cînd tu erai țînc, iar eu mergeam cu ghlozdănu în spate“. Într-adevăr, după ce a aruncat o privire prin local Ilie s-a apropiat de masa noastră. „Domnu' Dragomir, ce plăcere! La mulți ani! Aveți vreo preferință?“ „Le știi tu bine, Ilie. Da'zi-mi-le de la altă masă, avem de vorbit...“ „Cum vă e plăcerea...“

„Într-o zi am invitat-o la mine. Era cu puțin timp înainte de a veni tu în oraș. Ploua prosteste, de citeva zile. Am ascultat muzică — amestecate, clasice și moderne mai melodioase —, am băut și am făcut ceea ce timpiții numesc a face dragoste. Zic de timpiții pentru că noi n-o făceam, nimeni n-o face ea ne făcea pe noi, ne năstrea. Ce mai, eram doi disperați în fața sfîrșitului lumii...“

ILIE cînta de mult, dar în surdina, numai pentru el cînd deodată a ridicat tonul și-a zis pentru dumneavoastră, domnu' Dragomir. Și-a acordat chitara — are numai cinci corzi la ea. Îmi spune Dragomir, cu sase nu știe cîte — și-a început să cînte, încet la început, în crescendo apoi, cu glas doigt, dar plăcut — „de-ai fi tu în locul meu / să iubești tu ce-am iubit io / să suferi tu cît sufăr io / și-ai să vezi cît e de greu / e greu e greu / e foarte greu...“

„Se opriese între timp ploala și apăruse luna, o lună ca de poleială, nefiresc de lăcșoasă, metalică, eu credeam că sintem în miezul zilei, o priveam pe cea care-mi era mai dragă decît orice în acele clipe și mi s-a părut că un abur străveziu stăruie deasupra chipului său. Gura i se desena li-

Costel BUNOAICA

■ În zilele de 26—28 noiembrie a.c., la Galați s-a desfășurat a cincea ediție a Festivalului-concurs de creație și interpretare pentru poezie și muzică tinăra Baladele Dunării, manifestare organizată de Comitetul municipal al U.T.C., clubul tineretului Galați, cu sprijinul unor ziare și reviste literare și de cultură din țară. La concurs au participat peste o sută de tineri din numeroase județe ale țării. Juriul, alcătuit din scriitori, publiciști, artiști, reprezentanți ai ziarelor „Scinteia tineretului” și „Viața nouă” Galați, ai revistelor „România literară”, „Cîntarea României”, „Convorbiri literare”, precum și ai revistei și cenaclului „Flacăra”, și condus de Ionel Petrea, prim-secretar al Comitetului municipal Galați al U.T.C., a decernat o serie de premii, dintre care: Poezie. Premiul al II-lea: Emilia Dabu, Mangalia, și George Geacăș, Produlești-Dîmbovița (premiul I nu s-a acordat); diploma revistei „România literară” — Costel Bunoaica, Slobozia. Soliști de muzică tinăra. Premiul I: Mariana Eremia, Brătla. Grupuri folk. Premiul I: „Miorița”, orașul Gh. Gheorghiu-Dez.

Țăranii

Ce lanuri fluierate de prigoară
ne trec prin sate cu delung suspin
de se scufundă-n umbra lor țărani
cu greieri întinși la rădăcini

ce legămint vâiește printre dealuri
de se tocesc brăzdarele-n cîmpuri
cînd pe-nserate obosiți țărani
cosec în loc de iarbă ciocînii

Simbrie

Parcă pe umeri duceți snopi de griu
așa de mult miroase a cîmpie
pe cînd intrați cu sfîcîiune în oraș
precum cușitul or intra în piaș
cînd v-așezați ca orice om la masă
vă aruncați peste genunchi ștergare
de se incurcă-n ele ciocînii
de vă miroase sufletul a floare
și ca un mit cînd se-mpîmăvîrează
vă aplecați frunziș peste ogor
să mai sorbiți mireasmă de cîmpie
să vă mai edihniți cite un dor

Maternitate

Năvălește cîmpie peste mine
mă trage de suflet precum ai trage un clopot
și mă trezese dintr-o dată într-o patrie de semințe
vine la mine un grăunte și mă întrebă
despre copii și sănătate
și despre oameni mă întrebă
eu îi vorbesc despre țaran și sufletul lui bun
despre toamnele usturătoare de rod
și despre vremea semănăturii îi mai spun
pe cînd
netulburat adorm într-un bob de grîu
într-o imensă grădină

la dimineața aceasto mă voi naște cîmpie

Vin bătrînii

La marginea satului
cu ștergare de borangic petrecute
pe după gît
se așează pe buturugi de stejar
și ulcioare ciocnesc
rătăcindu-și cuvintele sub
vremea albă de tălpile lor
famegă plugurile înfipte
în păienjenii istoriei
pinza ei destrămată — fulgi
de rață sălbatică peste
papura nestătornicea — focuri
aprind în sufletul țaranului tînăr.

pururi singele lui fi-va mireasmă...

Frații mei

Voi rînd pe rînd vă treceți frații mei
ca o părere dulce în care se adună
miresmele cîmpiei și cei din urmă zef
care-au nuntit pămîntul cu lumină

se-avelburează sufletul în mine
și ninge lin pe fruntea mea de ceață
voi rînd pe rînd vă treceți frații mei
ca să vă nașteți în altă dimineață

asemeni vouă mă preling în grîu
și mă îmbrac în straie de țarină
să luminez cărarea pe care treceți voi
cu satele legate la centură

— **C**E FACI acolo? Îi trezi glasul cristalin al Inesei. Ai descoperit cumva vreo fîntînă ascunsă? Anatol se simți apăsător. Revenindu-și din năuceală, se prinse cu mina de cărămida rece. Chipul i se învioră treptat și începu să urce treptele pentru a nu da de bănuțul femeii că acolo, jos, în pivniță, inventa „Povestea nefericitei Lidia, cea care a albit cu sufletul ei dărîmăturile unui război”, avînd chiar ideea să o și scrie, dacă va găsi un moment prielnic și dacă ea, Inesa, va crede că-i un subiect demn de el.

— În loc să mă ajuți, scormonești, îi reproșă ea cînd apără la lumină.

— Îmi cunoști doar slăbiciunea pentru ruine. Sint ca o carte cu filele rupte, pe care le cercetezi, le întorci pe toate părțile și încerci să reconstitui rîndurile lipsă.

— Ce să spun, pasionant! rise ea.

De cite ori îl provoca ironia tăkoasă, chipul îi devenea o ușă deschisă prin care puteai să privești întreaga-i genealogie de oameni trufași și obisnuți să comande. Surisul, cînd disprețuitor, cînd superior mărinimos, bărbia mică și înmoinsă energic în față, deasupra căreia descopereai o gură mai puțin comună, buze strînse și subțiri, care dădeau noblete. În special femeilor, fiindcă toată fata se ordona în funcție de ele, erau semne distinctivă ale neamului ei. Și totuși această flintă lipsită de răutate și meschinărie purta în fondă făptura-i o candoare și o mirare ca un miracol.

— Crede-mă, se scuza Anatol sub teroarea ochilor ei migdalati și lucitori ca al unui nou născut, am impresia că ne vom ocupa de arheologie dacă vom zăbovi mai mult în Cetatea de Aur.

— Cred că o faci mai de mult, de vreme ce m-ai tîrît aici. Numai că nici eu nu-s mai puțin curioasă decît tine. De ce nu mi-ai dat un semn să coborîm împreună?

O, dar nu-ți inchipui că pe aici se poate coborî în măruntaiele pămîntului! Sint citeva scări, două ocolisuri, apoi intri în niste încăperi obisnuite. Decamdă nu le-am cercetat pe toate. Și-apoi tu erai ocupată cu planurile casei, nu era să te tulbur cu lloasa mea de gust...

Cuvintele astea îi plăcuseră Inesei, fiindcă figura i se insenina brusc și capul-i căzu moale pe o parte. Și cum truul i se mișcă cu o perversitate inconștientă și glasul se făcu numai miere, Anatol știu că în clipa aceea îl va ruza ceva. Într-adevăr, după ce făcu doi pași însore balustrada încă puternică, Inesa aduse vorba, în felul său, adică foarte ocolit, despre planuri de care mintea ei nu ducea nicio dată lloasă.

— Dacă nu ar fi grădina aceea — și arată cu capul înspre partea de miazăzi a curții, unde se întîndea un spațiu verde — cred că m-aș fi întors de-aseară în Capitală. Mă rog, așa, e echilibru: dărîmături și verdeată. Eu aș vrea acolo, sub umbra pomilor, desii...

— Ce e, ce se întîmplă acolo?

— Am fost de dimineață să vizitez grădina. E și ea în paragină, nu a scăpat-o nimeni de la război, probabil. Cred că nu ne va fi ușor s-o punem la punct. Dar, mai înții de toate, trebuie să scăpăm de șobolani. Sint mari cit pisicile. Au urcat pe zid și mă priveau ca pe o intrusă. Ceea ce de fapt și sint.

— Dacă le prieste, înseamnă că sintem niște oameni norocoși. Corabia noastră nu se va scufunda.

— Vrei să spui c-o să-l lăsăm să puizeze? Îi vom obliga să ne părăsească singuri. Cuiburile nu le pot avea decît sub

dărîmături. O să așezăm cărămizile și o să curățăm locul.

— Imposibil! se împotrivi Anatol, singura condiție pentru care am fost acceptați e aceea de a nu schimba un pal din locul lui. Înăuntrul mobilăi cum vrem noi, putem să ne facem și un buncăr, putem să scobim pămîntul pînă la Dunăre și să ieșim de-aici direct la scaldă, putem să ne izolăm de toată lumea Cetății de Aur, putem să chemăm invitați de pe toată suprafața pămîntului, dar să schimbăm cărămizile și să dăm o altă înfățișare curții, ruinelor, nu ne este îngăduit.

— Am căpătat o așa proastă reputație?

— Inesa, doar ți-am spus: vom trăi într-o casă muzeu. O casă care...

— ...care va fi un exemplu pentru urmasi, care va vorbi de atrocitățile războiului. Ca și cînd asta ar fi ultima soluție pentru asigurarea păcii. Plăcerea de a lăsa casele bombardate în paragină e un capriciu al propagandistilor fără imaginație. Hal, mai bine, să vizităm grădina. Mă voi simți mai puțin una din piesele acestui înghețat muzeu.

Ea încearcă un joc asemănător cu acela cunoscut la prima lor întîlnire, că doar i se spusese că de-acum viața lor făcea un alt unghi, dar Anatol nu avea nici un chef. Îl obseda ochiul acela din pivniță, crăpătura prin care poate dispăruse Lidia. Inesa se simți stînjinită și-l somă să o asculte.

— La ce te gîndești? Cum poți îndrăgi un oraș fără să-l admiri grădinile?! Bolerii știu cum să trăiască: locuința e vaporul, grădina înconjurată cu un zid de peste doi metri. E beton curat, nici o fisură. Ba da, uite o crăpătură!

— Crăpătură! tresări Anatol. Unde-i?

Se apropie de ea, îi mișcă bratul.

— Și chiar crezi că poate pătrunde pe-acolo — și arată cu degetul locul prin care intrau citeva rare de soare — o bătrînă slabă și cocirată?

Inesa îl privi uluită.

— Cu imaginația ta, nimic nu-ți e exclus. Ce se întîmplă, ești mai surmenat ca de obicei. Potolește-te, aici trebuie să ne odihnim, să ne refacem sănătatea. După cite știu, te finantează județana de partid să scrii lucruri frumusele și de pomnire, despre Santerul Naval și Hidrocentrală, adică despre lucruri de ne pămînt și cit mai luminate de soare... Va trebui să-ți schimbi stilul, mai ales că vine tovarășul Burdușan, activistul, să te îndrume ca un nou Virgiliu.

Anatol rise de data asta din toată inima, cu un sunet limpede de om încă tînăr și viguros, se aplecă spre ea și-i prinse în mîngîna brațelor umerii slăbuți, delicat. Exoresia pornea și răsfățată îi părăsise chipul. Ochii măriți de spaimă, fixau ceva peste umărul lui. Întorcîndu-se, Anatol văzu o bătrînă, făptură umilă, dar curățel imbrăcată, fără nici o legătură cu monstrul coșmarurilor sale.

— Bună ziua! fuă primele ei cuvinte. M-au trimis de la Sediul să vă ajut la dereticat. Dacă veți avea nevoie, vă voi fi de folos și la gătit și chiar la cumpărături. Nu vă costă nimic. E-n contul serviciului meu. Tovarășul prim vrea să vă simțiți bine. Zicea c-o să scrieți despre noi, zîmbi ea timp.

— Cum te cheamă pe dumneata? Întrebă Inesa cu glas înăbușit.

— Lidia.

(Fragmente din romanul *Vitrina cu pășări împalate*).

nistită, uitînd cu totul furla de dinainte, ochii îi reflectau lumina de-afară, neolînțită, trupul îi devenise fosforescent. Mi-am dorit atunci să coboare asupra noastră o noapte polară, s-o mai pot privi, era un miracol. Fără îndolală, am închis ochii și cînd i-am redeschis minunea nu încetase. Mai mult, vîlul de abur de pe față se împlînise, femeia aceea lumină! lumină cu adevărat... Am adormit cu ochii deschiși, fără să cred o clipă că e ceva aceea în ceea ce priveam.

Alături de lile stătea la masă un alt bătrîn, mărunt și gras, cu o vioară pe genunchi. „Cine e cel de lîngă lile Uritu?” „Cucu, nu-l știți? Celebru! Avea cu Mit-mit, Mătre, cum i se mai zice. Din nici una dintre cărțile de amintiri care s-au publicat și în care se vorbește despre orașul ăsta — amintiri din ultimii 50 de ani, desigur nu lipsește numele lui. Cucule!” „Ohoho! Lume nouă! Nu te recunosteam, te-mbogașești, boierule! Stai, nite! că știu eu, pungașule, ce-ți trebuie mătăluță în prima zi din an!” îi făcu semn lui lile și începură — o lume întreacă / se-ntrecă / de ce / beau veșnic din cupa mea plină...

Dragomir nu-l mai asculta de mult... „În zori, a plecat tot frumoașă, dar de-o frumusețe ceva mai lumească. I-am telefonat după amiază, dar nu era acasă. La fel, citeva zile la rînd. Zădărnice. M-am dus la ea. Am sunat. A deschis și m-a întrebat din prag — pe cine căutați? Am amuțit. Era o chestie de prost gust înainte de orice. Nu mai lumina, dar era aceeași de care mă îndrăgostisem. M-a privit lung. Ochii îi erau severi, cenuși.

Nici acum nu m-am dezmeticit din zgomotul yalei întoarse nu cu furie, ci cu siguranță, cu indiferență. Prin fereastră se zărea, în mijlocul drumului, capra. I-am arătat-o lui Dragomir. Oprea, ca și înainte pe centru, mașinile care, din pricina ceții, mergeau cu farurile aprinse.

„Apoi, cînd am ajuns să înțeleg, de fapt am fost ajutat să fac lucrul de care citiva binevoitori informați din surse sigure, mi

(Din volumul *Oboscula* — predat Editurii Facla)

Despre condiția umană

„Ca frunza dudului...” de D. R. Popescu (Teatrul Mic)

„Cu ușile închise” de J. P. Sartre (Teatrul „Bulandra”)

SINTEM proiectați, de la început, într-un univers prin care circulă curenți de stranieitate. Decor eteroclit, lotci găurite, plase, cioate chinute, stuț putred și un vâiet ce presupune apă; un plafon de oglindă, pentru permanenta confruntare a personajelor cu ele însele, însă „o oglindă aburită”, cum zice metaforic autorul, în care realul poate dobîndi reflecții fabuloase; un fir de apă la marginea scenei, cu lumină dinăuntru, posibil spațiu al limpezirii și purificării, unde eroii vin, ca la o ceremonie de abluțiune, să-și spele miinile și ochii; veșminte și halate stropite, maculate, sema de impuritate. Indicatoare rutiere divulă, aici, o crescătorie de porci, probabil într-un loc nămolos, în bălă; atmosfera pare grea de miasme, în aer ar putea pluti ființe noctilucii și lilieci cu aripi membranoase, prin arbori se agață mușcaguri scâmoase, iar în golul muced foiesc scoolopendrelor. Mihai Mădăcu e a. u. s. u. l. c. a. e. a. f. a. u. r. i. t. c. a. d. r. u. l. A. e. u. l. e. v. o. i. u. și torpid, oamenii se mișcă lenz.

În acest univers imbecil se va petrece o tragedie, menită să lumineze aspecte ale condiției umane nu în abstract, ci revelatoriu pentru modul specific al indivizilor de a fi și de a se integra — ori dezintegra — într-un (ori dintr-un) mediu social-istoric. Marghioala, soția lui Ionel — directorul viril, autoritar și crapulos al fermei — pare a fi prada unei nevroze obsesionale. Se simte spionată, găsește în cameră obiecte personale distruse, are senzația că e amenințată. Își amintește de un trecut curat de luptător. Visează cu ochii deschiși la regăsirea acelei libertăți cucerite în revoluție — vis exprimat prin imaginea unui mistreț uriaș cu falcă de argint, opus porcilor îngrășați în fermă, hălăduind slobod și mîndru în fruntea turmei. Rosteste adevăruri crude despre poltroneria dovedită și planurile sordide ale celor din jurul ei, inclusiv ale bărbatului, fetei, ginerelui. Se pare că știe anumite lucruri privitoare la un asasinat petrecut în acele locuri — și pe care ceilalți l-au etichetat drept accident. E declarată nebună și se face totul pentru a i se inculca ideea că e demență. E victima unei întimplări bizare, care o mutilează fizic; e internată într-un sanatoriu și, cu complicitatea tuturor, ucisă. Nevroza nu era reală. Scriitorul a lăsat și aici, ca și în alte piese, să străbătă printre fapte „fluidul simbolic” care le înobilează cu semnificații grave. Interesat de raporturile dintre conștiință, inconștient și subconștient, el a mai implantat, cu putere, în piesă și conflictul între realitate și ceea ce Freud numea fantasmatic, adică produsul unui scenariu imaginar în care subiectul e prezent mai mult sau mai puțin deslușit, imaginile tulbure provenind din reprimarea dorințelor și tendința de apărare a eului.

Dar aceste procesualități psihice și metafizice nu sînt examinate în sine, ci polarizate de un ideal umanist, aici contrariat prin încălcarea normelor morale, ale adevărului, frumuseții, cinstei. Se înalță un protest — pe care-l întîlnim și la alți autori moderni, în piesa *Marat-Sade* a lui Peter Weiss, ori *Trăiți ca porcii* a lui John Arden — aici însă în numele societății, ce-și propune să instaureze etica și justiția ca termeni firești ai raporturilor interumane. Ni se vedește că într-un microgrup de canali, contravenient sub raport social-moral, omul cîstie și înstrăinat; că într-o formație constituită din ticăloși, cel ce spune adevărul întreg e sancționat ca anormal; că într-un grupușel de sclerați, contubernali prin culpabilități, inocentul ori se autoexclue, ori e anihilat cu singe rece, și chiar cu motivații; în sfîrșit, că într-un univers corupt — bărbatul și-a găsit o altă femeie, fiica se vinde ca să parvină, ginerele e un demagog și un carierist, cuscurul un individ dubios cu o conștiință tranzacțională, gata la orice infamie — visul e condamnat ca nociv și pedepsit, deși personajele impure recunosc, cu luciditate, că numai ea, Femeia, omul neîntînat „vede” viitorul, „noi o să ne înne-căm în lături”.

Cu măiestria sa excepțională în a învestiga cazul de conștiință într-un psihism și pornind de la considerentul că „un om e o lume” și deci de o complexitate infinită — drumul spre adevăr fiind extrem de întortocheat — Dumitru Radu Popescu a realizat amănunțit, deși uneori în modalități esoterice, rațiunile politice și implicatiile istorice ale cazului. El face, cu dexteritate de chirurg, anatomia cinismului și-l îmbălbăază într-un acid dizolvant. El edifică o tragedie sarmastică, de o formulă absolut originală, cu care, de douăzeci de ani încoace, s-a

înstituit drept cel mai important autor român de teatru social.

Relațiile cu marea literatură dramatică universală sînt și aici evidente. Femeia care suferă fiindcă trebuie să trăiască printre ceilalți, dar nu poate vieții alturi de ei, e o Medea (Dida, tinăra care îi va lua locul, va fi, probabil, la fel, ciadva, cînd va trebui să ispășească). Ionel e un Iason. Cristofor, orbul exploatat de două fiice care vor să se căpătuiască prin el, e un Oedip alienat. Ticlele e desenat ca un bufon de turnură shakespeariană, o obsesie a autorului (vezi și perechea Bășat-Cășină în *Baleonul*), un bufon pervers și sordid, obedient, astuțios, euforic, flecar, disolut. Dar, firește, tragedia e a timpului nostru, moartea ca factură și virulență în atitudinea-i justițiară. Titlul: *Ca frunza dudului din rai...* e al unui cîntec. Dar și aici s-ar putea să fie o trimitere esopică: cu frunza curată a acestui pom se hrănesc viermii de mătase...

REPREZENTAȚIA are marea des-structurării și restructurării, care e, distinct, a piesei, și tonu- sul ei energetic. Cătălina Buzoianu a dat acestei mișcări conținut cînd ceva din aerul placid al *Pescărușului*, cu acțiunea impotmolită în confesiuni intersecate, cînd hibris-ul tragediei antice, cu energumeni dezlanțuți, cînd zăpăcala tragi-comică a unor emoții factice. În spectacol e pîndă, primejdie și moarte, poezie tragică și zeflema corosivă, e gravitate interuptă de săgălnicii amenințătoare și glume rău prevestitoare, tăcere și explozie. Dar nu e continuitate și nici precizie. O învîlmășeală de sim-boluri de naturi diverse întunecă înțele-surile și, de la o vreme (după pauză), nu mai putem urmări destinele, ci doar semnele. Spre sfîrșit, și autorul complică prea mult lucrurile, minuind o sabie a dreptății (care „a fost a lui Napoleon”), punindu-i pe morți să se reintîlnească cu viii, într-un vis macabru, ca să-i facă pe aceștia din urmă a ispași — ceea ce în plan scenic e tradus printr-o aglomerație stînjitoare de gesturi și fraze, lin- tolii și scripete de un efect antiartistice.

Leopoldina Bălănuță e Marghioala, ființă proteică, de o surprinzătoare diversitate, cu luciditatea ascunsă în demență și demența acoperită de un zîmbet enigmatice, schimbînd măști hamletiene, im-piorînd, blestemînd, fixîndu-se într-un calm glacial și mai ales îngrozindu-se de ceea ce a văzut și pre-vede. Personajul are o frumusețe clasică, tulburătoare. Extraordinar e Mitică Popescu în Ticlele (evocînd, onomasiologic, sticlele și tic-neala), eroul intervenind cu duh feld, scoțînd cu un cuțit ochii mistrețului ucis, povestind mereu cite ceva, de fapt scornind în propriu-i gunoi biografic și autodenunțîndu-se — dintr-o lungă obișnuință. Umorul sec al actorului, imobi-litatea, trecerea rapidă de la încruntarea orgolioasă la rinjetul neputinței sînt folosite integral și rotund. Vigoarea și grosolănia de vier a lui Ionel, cruzimea și obtuzitatea îngemănate sînt excelent în-țelșite, pînă la un punct, de Papil Pan-duru. După ce acest nou Iason se dezvă-luie, actorului îi vine mai greu să inter-preteze deschis personajul. Masca lui Marian, ginerele, e compusă reușit de Dinu Manolache. Nicolae Dinică schițează rapid și eficace un caracter de mize-rabil, dintr-un simplu crochiu de retardar periculos, actorul decupînd cu succes fiecare moment al rolului. Dan Condu-rache (Aurelian, veterinarul) dă un far-mec bolnav unui las. Gheorghe Visu su-gerează potrivit răceala și abandonul nu-mitului Mitru (dar joacă singur și mono-cord). Cleopatra e o figură cutremurătoare de harpie cu fales dulce și gest mo-latec, o apariție cumplită, pentru care Doina Tamaș merită laudă deplină. Știin-ța ei de a portretiza esențializat atrage atenția în mod deosebit. Ioana Pavelescu-Sion joacă frumos și cu lacrimația pro-babil utilă; ca în multe alte împrejurări ca are însă dezavantajul de a fi îmbră-cată într-un chip atît de ridicol (cui i se datorește oare costumul ei de paj englez medieval?) încît ființa artistică, pe care o zămălește, pare total străină de loc. Mihai Dinval e are, în Lucă-n — fiul fugar întors din Italia, macerat de o dramă personală — o intrare intere-santă (cu spatele) și un fior veritabil, după care, însă, dispăre. Vasile Nițulescu e actorul de mare clasă pe care-l știm, aici însă în a'ara chestiunii. Distribuția tinereilor Adriana Moca și Oana Pelea în acest spectacol e prematură. Rodica Ne-grea (Dida) e senzațională, altfel decît ne obișnuise: zugrăvește o femeie calculată, răsucind cuțitul în rana semenei murt-

Papil Panduru, Rodica Negrea și Leopoldina Bălănuță în *Ca frunza dudului...*

bunde, pregătindu-și ca o pupăză viitorul cuib, desenînd în peniță un chip dezgustător și mărcind rafinat o comportare îngrozitoare, din gesturi mici, pași gra-cili, zimbete șterse, intonații voalate, pri-viri candido și vorbe desușiate rostite mal.

Anvergura piesei — deocamdată cea mai importantă lucrare a stagiunii — și ceea ce e împlinit în spectacol, tonusul actual al problematicii și tensiunea dezba-terii implicate arată că Teatrul Mic își onorează încă o dată programul, în cons-sens inteligent și original cu timpul.

DINTR-UN alt unghi de vedere privește Jean Paul Sartre condiția umană în *Cu ușile închise*. Sin-tem dîncolo de viață. Ni se oferă o imagine terifiantă a acestui tărîm transcendențial, dar nu în pitorescul în-văpăiat descris de Noul Testament. Plas-tic, autorul vedea „Un salo în stilul lui Napoleon al III-lea” cu canapele colorate și un bronz masiv pe semineu. Regizorul Mihai Mănuțiu (tînăr remarcabil, sosit de la Cluj-Napoca după ce-și dăduse la București examenul cu *Oedip salvat* de Radu Stanca, iar acolo făcuse, printre al-tele, un *Macbeth*) îi sugerează scenogra-fului Mihai Mădăcu un interior nud, esențializat, iar acesta imaginează — în-tr-o viziune răscolitoare — o bolgie, ca-vitate conică fără ferestre, în care e o ușă neagră și unde pereții spongioși fug spre adînc. Un fals plafon e alcătuit de 44 lămpi cu plase, ce se ridică de jos încet, și se vor lăsa apoi, cîndva, ca o lespede grea și arzătoare.

Ce ar fi, așadar, Infernul în concepția filosofului francez, expusă în 1944, în această a doua piesă a sa, după ce își for-mulasă o parte a doctrinei în eseu *Fiin-ța și Neantul* și în drama de parafrază antică, *Mustele*? Iadul e un loc unde binle și răul dispar, dragostea e exclu-să, regretele, imposibile și unde nonexis-tența e echivalentă cu solitudinea absolu-tă în disperare, conștiința plînd în in-decizie fiindcă nu mai are libertate de alegere. Moartea n-ar întrerupe destinul, ci ar aduce un altul, imuabil, în care nu mai e posibil nici un proiect; doar o ju-decată necrutătoare asupra propriei vieți, în care insul își retroprivește biografia ca un spectacol. Știînd acum ce să aleagă, el e chinuit de faptul că nu mai poate opta. „Infernul sînt ceilalți” — for-mulă, într-adevăr, zguduitoare, care-i încercerează, în fapt, pe cei trei pro-tagoniști ai acestei tragedii uni-versalistice, poem negru despre eternitate. Căci bărbatul, trădător și laș, femeia de moravuri ușoare, criminală, și a trela, în-vertita clinică, condamnați să se macine mereu, nu vor mai putea să lasă (legați fiind, în înfin, între ei, prin cunoaștere deplină), nici atunci cînd li se va deschi-de ușa. De-abia aici oamenii ar atinge autenticitatea absolută — ca impondera-bilitatea în vid — căci numai aici pot trăi exclusiv în conștiință — ceea ce, de-sigur, e insuportabil.

Povestea e camuflajul exotic — cum spunea un critic francez — al unei situa-ții terestre, construită în conformitate cu demersul filosofului existențialist, după care condiția umană s-ar opune naturii umane într-un conflict ireductibil între destin și libertate, iar viața s-ar desfășura într-o „dialectică tragică”, adică în contradicția insolubilă dintre Eu și Lume, și în „facticitate”, în imposibilitatea de a i se găsi existenței o justificare rațio-nală.

Dar trăim oare toți în ticăloșie, pentru ca revelațiile ultime să ne transforme în proprii noștri diavoli? Și raporturile în-tre unul și ceilalți să fie totdeauna chi-nuitoare, fiindcă acestea ne-ar hotărînici liberul arbitru? Cum ar arăta oare Ede-nul în viziune sartriană — dacă e de conceput și un antinom al finitului evo-cal? Aici intervine chestiunea criteriilor și a valorilor, căreia existențialismul nu i-a dat răspunsuri convingătoare, el în-suși fiind expresia unei profunde crize a valorilor din realitatea războiului și a epocii imediat postbelice. Scriitorul, limi-tîndu-se la o situație dedusă dintr-un cumul de abjecții — pentru care are de-clarete preferințe — a făcut însă, para-doxal, o demonstrație inversă, un act

dur dar atrăgător de argumentare a soli-darității posibile în fața solitudinii impo-sibile. Și-apoi, tragedia, admirabil con-dusă, — în dialoguri grave și fluide, punctate de sentențe morale despre amo-ralitate și scripitoare controversate ale logicii severe cu ambiguitatea voită — îmi pare uneori a-l trăda pe gînditorul cutremurat de veșnicie. Am observat în *Mustele* (într-o măsură), dar și în *Orfa respectuoasă*, mai ales în farsa *Nekrasov*, în drama *Scehestrății din Altona* sau în *Kean* (după Dumas) o tendință subtilă spre parodiarea filosofului de către dra-maturg. Piesa *Cu ușile închise* rămîne în-să, în esență, un apolog modern substan-țial, o meditație de amplu ecou.

Teatrul „Bulandra” a făcut o alegere repertorială inspirată. Prin spectacolul coerent și limpede îl introduce cu dili-gență în universul sartrian pe cel ce a fost strălîn pină acum de acest important capitol literar al contemporaneității. Ti-nărul regizor concepe, cu finețe, acțiunea ca o succesiune de dezvăluri ce, supra-punîndu-se, dau un sentiment înăbușitor. Aceste dezvăluri se acumulează mereu, într-un climax tragic al indivizilor, nu al speciei. Poate că bolta generalizării se restrînge astfel, intrucitva, dar dramatici-tatea se intensifică, ideile sînt corporali-zate — ca să zic așa — și disjuncte din contextul problematic specific. Sînt oare-cum istoricizate (rezonabil) și, aș putea să spun, chiar socializate. Complicata alegorie e explicată și materia spectaco-lului se orînduiește într-un chip *particu-lar*, prin transgresarea ideii de destin în destine și a aceleia de transcendent în realitate plauzibilă. Actorii români au făcut adesea gestul creator, indispensabil, de exegeză artistică a unor dramaturgii insolite, de simbol și parabolă, de la Maeterlinck și Ibsen la Dürrenmatt și Io-nescu. Nu altfel fac și acum, lămurînd că eroii nu pot renunța la prerogativele omului și că rămîne în ei o îndărătni-cie sublimă care e herbul ființei.

Poate că o fac cu ceva mai multă difi-cultate (vizibilă) căci sînt reușiți pentru prima oară interpreți de modalități și ex-periențe felurite. Tînărul Marcel Iureș (care a jucat la Iași și la Cluj-Napoca) are o sensibilitate deosebită (nu totdeau-na bine controlată). A fost ales oportun, deoarece statura înaltă și mlădioasă, mas-ca frîmțată, jocul nervos al miinilor, anxietatea privirii grele, modul direct de a comunica sînt atribute decisive pentru rol. Tînăra Mirela Gorea e din aceeași generație (și scoală) și se dovedește, cu fiecare nouă apariție, o actriță de inspi-rație și nuanțe, în forme patetice con-centrate. Estelle, pe care o intruchipează, e o făptură fragilă și neliniștită, un spe-cimen curios de bovarism imund. Mo-mentul ei de paroxism, isterie împudică în convulsii lubrice, deznădejde haotică și pierdere de sine, e o sinteză remar-cabilă de tragism epurat. Irina Petrescu aduce o altă orientare. Jocul ei e con-struit meticulos, cu mișcări gîndite ca pe o tablă de șah; nimic lăsat la voia în-țîmplării, totul îmbibat de intelectualitate și pus în vibrație de nerv, fără nici o sensiblerie, o cuceritoare interpretare rațională, de o dureroasă luciditate, pro-ducînd cea mai amară dintre destăinuirii. Ines, cabrîndu-și corpul subțire în rochia de un cafeniu întunecat, are un aer rasat și o detașare care o fac cea mai „moartă” dintre locatarii Infernului și, prin aceasta, cel mai „viu” argument al spectacolului. Acuarela realizată de Con-stantin Drăgănescu în Băiatul de serviciu necrolatru e de bun gust, spirituală.

Plecî de la spectacol, evident, îngîndu-rat, dar nu și convins că omul e numai „ceea ce se face el singur”. Eu unul, întors acasă, am redeschis cartea bunului Anaxagoras din Clazomene și am recitit în liniște că „noi, oamenii, sîntem ceea ce sîntem prin experiență, memorie, înțe-lepciune și meșteșug” și că ne mai facem deci și unii pe alții. Iar dacă răul n-are capăt, nici binle nu e finit, și fiecare își stabilește prețul propriu prin felul cum trăiește.

...Avem deci ce vedea la teatru, în București, în acest decembrie temperat încă.

Valentin Silvestru

„NĂPASTA“

ALEXA Visarion spunea că, în *Năpasta*, el vede o reînnoire a acea „anankă” a tragediei antice. Ideea că nedreptatea nu poate rămâne nepedepsită, că această pedeapsă poate fi o altă nedreptate, identică și contrară. Această dialectică ananke lucrează încet și dirz. Anca, personajul poveștii, lucrează aproape zece ani ca să facă, până la urmă, pe odiosul ei bărbat, Dragomir, să mărturisească, puțin câte puțin, că el îl omorise pe Dumitru, primul soț al Ancăi. În filmul *Înainte de tăcere*, Alexa Visarion ecranizase tot ce nu era caricatural în poveștile lui Caragiale, elemente insolite, fantastice, morbide, rombolesce. Dimpotrivă, în *Năpasta*, nimic morbid, nimic fantastic. Crima, răzbunarea, furia justițiară, toate acestea sînt desigur tragice, dar nu senzaționale sau perverse. Edgar Papu a putut cu dreptate scrie despre *Năpasta* că „alături de teatrul lui Tolstoi și al lui Strindberg, această dramă a lui Caragiale se numără printre primele din ceea ce avea să fie creația scenică de avangardă. Fixarea intensă a demoniei interioare, subînțelesurile abisale din om se află cu anticipație în *Năpasta*. În tot cazul, pe la 1890, nici teatrul francez, cu toată noutatea lui Maeterlinck și a lui Claudel, nici cel englez, cu toată vîlva lui Bernard Shaw, nu ajunseseră la acest stadiu”.

Drama are două personaje active: Dragomir, ucigașul, și Anca, soția celui ucis. Amîndoi sînt egali de sinceri. Dragomir nu așteaptă nouă ani pînă să-și mărturisească crima, ci încă de la început, și timp de nouă luni ani, el nu face altceva zilnic decît să se căiască, să se pocăiască

și să se chinuie în nopți de coșmar și zile întregi de agitație, cu mărturisiri imediat negate, apoi tot imediat reiterate. Filmul lui Alexa Visarion subliniază aceste brutale și neîntrerupte convulsii ale lui Dragomir, zgomotoase și constant incoerente. Asta contrastează cu stilul celui alt personaj, Anca. Ea nu se agită niciodată. Așteaptă ani de-a rîndul. Și ține, cu voce calmă, isonul frazelor explozive ale lui Dragomir. Contrastul între aceste două ritmuri este de două ori artistic, fiindcă e dubla oglindă a două suflete dușmane. Felul cum interpretează, Dorina Lazăr, face, prin glas, să sune această calmă tensiune este de o mare măiestrie. Vorbele ei curg încet înfrumusețind trăsăturile feței. Acest paroxism reținut, această tensiune care are în spatele ei ani de egață încordare, acest fel de a grăi și privi este o originală performanță, care nu ia nimic din valoarea celeilalte, adică din agitația brutală, zgomotoasă, bătăioasă, lacomă și dezordonată a lui Dragomir (interpret: Corneliu Dumitruș).

În personajul Ancăi importantă este așteptarea dirză și infinită. Anca e urmașa (zice Zoe Dumitrescu Bușulenga) a Victoriei din *Baltagul*. „Nu ne mai aflăm între Vete și Zițe, între Venturieni și Dandanachi. Acum eroii se numesc cu o gravă simplitate: Anca, Ion, Dragomir, Gheorghe. Nu mai asistăm la adultere și aranjamente. Anca, de ani de zile, nu mai trăia pentru sine, ci pentru împlinirea dreptății. Anca e remarcabil construită psihologic și social”.

Autorul filmului, regizorul și scenaristul Alexa Visarion, a înțeles tot atît de bine pe cel de al treilea personaj, pe Ion, nebunul fugit de la ocna (interpret: Florin Zamfirescu). Acesta e tot atît de cînsit cu el însuși ca și ceilalți doi. El își privește nebunia, ca pe un fapt, știe din ce se compune această nebunie, și vorbește de ea ca despre un obiect cu însușiri inalterabile. A se întoarce la ocna, asta el numește a „merge acasă”. Injustiția care i se face, torturile la care fusese supus, toate fac parte din nebunia lui, pe care o judecă obiectiv. Societatea îl pricopsise cu această nebunie și cu douăzeci de ani pînă, iar personajul său reprezintă culminația asupririi și a persecuției. Cum spuneam, cazul lui Ion reprezintă o culminație. Stăpînul îi ia robului pămîntul, casa, lucrurile din casă, nevasta, vaca, fata. În cazul lui Ion îi mai ia ceva. Ceva mai teribil decît toate. Ii ia mințile!

Este absurd (fiindcă e unică) a spune că *Năpasta* e cea mai importantă operă a lui Caragiale. Dar se poate spune că are un caracter pe care celelalte nu îl au. *Năpasta* nu este numai răzbunarea Ancăi, ci răzbunarea lui Caragiale însuși, răzbunarea contra lumii de moftangii care îl făcea așa de tare să sufere. *Năpasta* e lumea de oameni serioși pe care o stîmna Caragiale. Dragomir era criminal, Ion era nebun, dar amîndoi își trăiau serios, cînsit personajul. Ei erau ceea ce Caragiale iubea cel mai mult, erau... autentici. Ne pare bine că noul film a fost la înălțimea acestui „testament” al marelui nostru scriitor.

D.I. Suchianu

Cadru din noua ecranizare Caragiale, realizată de Alexa Visarion (în imagine: Corneliu Dumitruș, Dorina Lazăr, Florin Zamfirescu)

Flash-back

Fetele eroismului

● Balada soldatului venea într-o perioadă de contestație a monumentalului, cînd tezele se voiseră să decreteze mitul eroului supraom fuseseră abolite și se instaurase un stil al omenescului, cotidianului, duratei sufletești. Grigori Ciuhrai desenează aici stingaci, în penită, portretul simplu, tandru, tremurător al insului comun și polemizează surd cu filmul eroilor infailibili, triumfători.

Personajul său este un Alioșa de nouăsprezece ani care, hătuit de tancurile înarmate, se ascunde într-o groapă întilnită în fugă, vede o mitralieră și, trăgînd intimplator, incendiază și scoate din luptă doi din colozii de fier. Asta îl aduce de drept o decorație, dar el renunță la onor pentru o permisie de cîteva zile la mama, acasă, la Sosnovka, unde are de reparat acoperișul. Tot filmul este povestea acestei călătorii aventuroase, de un picare dramatic, în care eroul uită adesea de cursa contracronometru în care s-a angajat, se oprește să ajute un invalid, face comisioane soldaților de prin gări, întilnește într-un vagon cu fin o fată de care se desparte fără să-i afle numele, după ce zăbovise pudic în preajma ei, pentru că, în final, să mai aibă doar timpul să-și îmbrățișeze mama pe cîmp, printre lanurile de grâu, și să ia calea întoarcerii la datorie (unde, ne spusese prologul, va muri în cele din urmă pe un pămînt străin). Este pusă în discuție, astfel, însăși calitatea eroismului, care pe front a fost cvasiintimplator, generat de disperare, în timp ce în spatele frontului, în existența mai firească dintre civili, devine conștient (deși mai greu de practicat), presupune sacrificii, cere sentimente mai ample și renunțări comparativ mai mari decît cele din viața chinuită a tranșelor.

Omul de pe stradă care se dedică altora este cel puțin la fel de erou ca și omul cu arma care se apără pe sine, vocația sa liber consimțită este la fel de greu de îndeplinit ca și conștiința obligată de disperare a celui alt — acesta pare să fie mesajul lui Ciuhrai, și prin el marele protagonist al renașterii anilor '50 condamnă nu numai războiul, ci mai ales nepăsarea, indiferența, egoismul, veștejirea sufletelor, pierderea copilăriei.

Romulus Rusan

Radio Televiziune

Un act de cultură

■ În primăvara lui 1983, mai exact la 20 mai, se vor împlini 70 de ani de la cea dintîi înregistrare (atestată și păstrată) a vocii unui cântăreț român. Este vorba de două discuri realizate de Elena Văcărescu la Universitatea din Paris, oraș în care se înființă, în 1911, primul Muzeu al Cîntărețului din lume. Intrare, după mai multe decenii, în arhiva Radiodifuziunii române, ele constituie, cronologic, „piesa” de început a unei extraordinare colecții, ce și-a cucerit binemeritulul nume de „muzeu sonor” al culturii noastre naționale. Istoria alcătuirii acestei co-

lecții, descrierea ei, apoi, cu sublinierea caracterului reprezentativ, de unicat, al benzilor componente reprezintă obiectul unui recent studiu publicat de Iulius Tundrea la Editura Eminescu sub titlul *Fonoteca de aur*.

Cartea lui Iulius Tundrea are meritul, relevabil, de a înfățișa pentru prima dată într-o amplă sinteză dimensiunea impresionantă a fondului de înregistrări existente în actuala radiofonotecă, înregistrări făcute încă de la începutul deceniului al treilea, îmbogățite după 1950 într-un ritm susținut. Interesul documentar al cercetării este, deci, substanțial. Ca și autorul, considerăm că indispensabilă completarea neîntîrziată a acestui panoramic de idei și date radiofonice cu un catalog al înregistrărilor, cu antologii de texte (de cele mai multe ori, tablete, mărturisiri, interviuri, consemnările rostite în fața microfonului nu au fost reținute de edițiile de autor), cu serii de albume discografice. Ca și autorul, considerăm necesară colaborarea reală și activă a Radioteleviziunii cu diferite instituții și organisme cultural-științifice, deținătoare în acest moment a unor fonduri de înregistrări, întru constituirea unei colecții naționale. Inventarierea benzilor existente în București și în alte orașe ale țării (Fonoteca de aur

publică în *Anexe* scurte însemnări cu privire la contribuțiile Studiourilor din Iași, Cluj-Napoca, Timișoara, Tg. Mureș și Craiova), investigarea minuțioasă a colecțiilor particulare, depistarea înregistrărilor păstrate în biblioteci și arhive străine ar fi, toate, operații laborioase și nu o dată dificile, dar ele ar duce la crearea unui corpus de informații de o neprețuită valoare. A păstra și perpetua elementele componente ale tradiției este un act de responsabilitate civică. Pînă la împlinirea acestui deziderat, *Fonoteca de aur* face un important, decisiv pas înainte în analiza fenomenului. Lucrare de pionierat, cartea lui Iulius Tundrea nu este marcată nici o clipă de complexul „începuturilor”. Cu maturitatea și eleganța demonstrate în cercetările de pînă acum, autorul alătură capitolelor documentare necesare capitole de sinteză, se ocupă de *Anii de pionierat* al fonoteicii dar și de anii ei „de aur”, dedică secțiuni speciale personalităților de prim rang sau grupează problemele în funcție de domeniul specific. *Anexele, Notele și Bibliografia* largesc limitele lucrării. *Fonoteca de aur* este o încercare de istorie a radiofoniei românești, a realizărilor și realizatorilor ei. Dar, despre aceștia din urmă, în însemnările noastre viitoare.

Ioana Mălin

Secvența

● Cîteva zile din viața lui Oblomov, ecranizarea romanului lui Goncharov, realizată în 1980 de Nikita Mikhalkov, s-a impus spectatorilor români, transformîndu-se, într-un scurt răstimp, dintr-un eveniment de cinematecă, într-un moment de excepție al repertoriului obișnuit. A ținut a fișul în marile săli de premieră și își continuă firea, cu succes, itinerarul pe celelalte ecrane bucureștene. Fascinantă în egală măsură pentru publicul larg, pentru profesioniștii artei a șaptea, ori pentru specialiștii în literatură rusă, originalitatea excursului filmic se ivește parcă spontan; Nikita Mikhalkov nu are nici un fel de inhibiții, nu resimte nici un fel de complexe, trăind acut și confruntîndu-se — prin intermediul excelențelor săi actori: Oleg Tabakov, Iuri Bogatirov sau Elena Solovei cu monumentală operă tipărită în 1859. Aceiași aparență dezinvoltură față de cedențele narațiunii transpuse în imagini ori față de coerența stilistică a registrelor expresive arborate; se alternează mereu sarcasmul cu tandrețea, distanțarea ironică și intensitatea dramatică, se înalță elaborarea plastică, rafinată și suficientă sieși, cu simplul enunț verbal. Și totuși pelicula lui Nikita Mikhalkov are puritate și transparență de cristal, fiecare dintre fațetele cizelate independent iluminînd incandescent.

I. O.

Telecinema Un vis comic

■ Ce poți face oare la dispariția unuia din marii creatori de comedie al cinematografului modern? Să plîngi? Ar fi, oricît de ciudat, indecent. Să rizi? Ar fi și mai indecent...

Tati a făcut încă un gag, ultimul, din păcate: a dispărut. Este cel mai slab, cel mai lipsit de inspirație gag al lui. Tîn mîntre ziua de acum mai mulți ani cînd cineva m-a luat de mînă și mi-a spus, precum unui copil, „Hai să-ți arăt un Tati!”, ca și cum mi-ar fi spus „Hai să-ți dau o înghețată!” sau „Hai să-ți arăt un leopárd!”; pe vremea aceea nu exista gardul, deci mă aștîntam fără opreliști întru ce?

Întru descoperirea unei planete pe care nu oricine poate trăi fără mască de oxigen, iar dacă, totuși, reușește, cu atît mai bine, nesfîrșit de bine lui. Primul lucru ce trebuie observat este acela că „planeta Tati” nu are o formă geometrică și nu se mișcă pe o orbită circulară, nici măcar elipsoidală. Ea are o structură și o mișcare aparte.

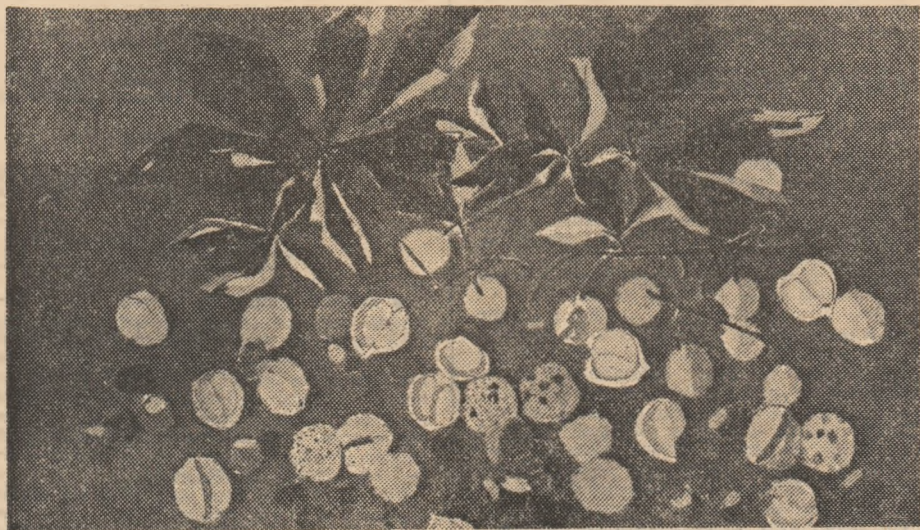
„Planeta Tati” se mișcă în zig-zag, asomează unei făpturi care știe că doar această mișcare îi dă o șansă de a scăpa de sub tirul puștii. Multă

lume nu prizează „stilul Tati”. Multă lume îl prizează. De unde atît de multă lume și de o parte și de cealaltă? Parcă e orea multă lume la un loc... Evident, una din „tabere” se înșală. Cred că se înșală amarnic aceia care nu reușesc sau nu vor să descifreze în filmele lui Tati (vai, cit de puține) niște tragi-comedii, mai curînd decît niște comedii propriu-zise, care nu izbutesc a vedea, dincolo de gag-ul său, o imensă, copilăroasă tristețe. Tati a fost de la tinerete, pînă la bătrînețe cu moarte, omul care pierde deodarece cîștigase demult totuși, cîștigase, adică, o viață veselă asupra mizeriilor vieții și, mai ales, o puritate morală mortală asupra aceleiași, aceleiași și aceleiași vieți. Viața ca un circ? O, nu! Viața, pur și simplu, însă ca un vis comic. E o mișcă deosebită, dacă nu pentru altceva, măcar pentru faptul că un vis comic e tăcut (ați observat cît de puține cuvinte se rostesc, din cînd în cînd, în filmele lui Tati?), în timp ce realul e un vis tragic, plin de zgomot și furie...

Aurel Bădescu

Viorel Mărginean

VIOREL MĂRGINEAN: Castane

CIND în 1967, la inaugurarea Biennalei din Paris, cunoscutul critic Jacques Lassaingne îl oprea pe André Malraux în fața simezei românești, pentru a zăbovi lângă tablourile unui tânăr artist numit Viorel Mărginean, pictura ce le trezea astfel interesul se infățișa ca un ostrov de prospețime și de încredere neclătinată, țărănește cuvințioasă în amestecul turbulent al manifestelor care o înconjurau acolo. Încercasem acea ambianță, unde clamorosi pedanți, ca Buren, Mosset, Parmentier și Toroni, ne asigurau, prin difuzoare, cit e ziua de lungă, că ei nu vor nimic, și că arta, spre a demonstra un soi de anonimat al interșanjabilului, nu vrea și nu poate nimic. Prezentă cu o inimă prietenă printre lucruri și oameni, pictura tânărului nostru artist voia, dimpotrivă, cu această neprefăcută netezime care nu l-a părăsit nicodată, să spună ceva despre locuri și rosturi temeinice; făcându-le să semene uneori cu imaginea lor de demult, din vechile fresce, fără a înceta să rămână imediate, în cordiala lor concretețe. „Nimic nu vrea să fie altfel decât este”, — al murmură versul vestit al lui Blaga în preamă atitora din priveliștile acestora transilvane. Căci idilicul, la Viorel Mărginean, se vadește laolaltă sever, în sensul popular, ce presupune o bătrână ingenuitate.

Bătrână este, în primul rînd, candoarea înțeleaptă a ornamentului, acel sintetism al analogiei decorative care hărăzește științei pictorice puterea de enunț virginal. Dacă dealurile din Năsăud, bunăoară, își urcă pe clunele lor, îndărătnic, izvoade ale ștergarului popular, lumea toată, ai spune, e o draperie vălurindu-se inuabil, în așteptarea unor semne decorative care să i se aștearnă pe umeri, cu o cosmică fluiditate. Pulsează, la Viorel Mărginean, în nemijlocitul priveliștii, bănuia la unui decor total, din ale cărui bogății se împărtășesc toate cele văzute. Imprăștiată, agățată pe trupul lumii, sărbătorile priveliștii par uneori să se revindice de

la o vedere totalizantă, a ochiului obligat la o circularitate demiurgică. Ca în **Cintare României**, piesa de căpetenie a exhortației noastre romantice, țărîmurile țării se desfășură aici de la o înălțime care transformă în revelație orice demers enumerativ: „Verzi sint dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spinzurate de coastele dealurilor...; riurile, ca briie pestrife, ocolesc cîmpurile”, sunau, în veacul trecut, versetele lui Alecu Russo; și tot astfel, la Viorel Mărginean, erupe luminos albul mioarelor pe velința de verde a unor vaste cuprinsuri: „Pe cîmpiile Tenechiei răsărit-au florile? Nu au răsărit florile, sint turmele multe și frumoase ce pasc vâile tale”...

Poetică prin inexorabilul de relații la care e împinsă privirea, în acest înalt orizont, unitatea spațială astfel obținută își conduce abrupt planurile pe verticală, într-un fel de zid spornic, viu înflorit de lumini, — căsute și arbori, pipăind parcă muchia dealurilor. Uneori, învrîstă, însă compactă, creșterea acestui mai robust proptește pină la refuz orizontul, eliberînd pe buza ultimă a tabloului săgeata unor păsări roz-cyclamen, uriașe, sau globul jucăuș al unui soare minuscul. Arbitrarul invenției, în atare detalii, e un curaj care omagiază, prin **ricochet**, tocmai soliditatea raporturilor picturale. În această **Sărbătoare în Maramureș**, de exemplu, întocmind, ca într-un encaustic savant, cascaderarea de planuri, artistul rivnește o coerență unde vivacitatea să se subordoneze rigorilor; iar animația particularului, oricît de seductivă, să nu se abată de la exigente de statornicie ca acelea proprii muralului.

OASEMENEA aspirație, de integritate launtrică a picturii, nu se rezolvă, însă, într-un sistematic program, care să fixeze arta în vreun neo-bizantinism exsangui. Ucenicia lui Viorel Mărginean a trecut pe sub arcul acestui trecut venerabil, pentru a încorpora, deopotrivă, alte lecții, mai recente,

dinspre pictori moderni de sobră și loială vocație; — dinspre mesteri, în primul rînd, care îl învăță să repudieze dezinvoltura subiectivă și egotismul: un Dumitru Ghiță, de pildă, pictorul de o frustă înțelepciune, despre a cărui artă Henri Focillon spunea, apăsător, că ne reține prin „forța ei, prin inocența ei autoritate, prin armonia ei francă”. Sau, pentru convergențe într-o fază mai nouă, trebuie citată impresia de libertate pe care o dau unele din pinzele cu motive „vegetale”, care dialoghează cu izbinzile din urmă ale lui Henri Catargi; frunzele de arțar din **Spectrul toamnei**, — stesura culorii ușoară, ca un vin solar prefirat în percutanța ansamblului; ori **Florile de măr**, gelos umplînd cîmpul tabloului, libere totuși, în varietatea explozivă a axelor ce susțin imaginea. Libertatea poate veni uneori din dilatarea launtrică a perspectivelor; aici, în matitatea surdă a culorii, cumpăna păstrîndu-se însă mai mult înspre desen, înspre nervoasa lui urgență, impresia de **non-finit** ține mai puțin de opțiunea subiectivă a artistului; și mai degrabă, în sensul adagiului goethean, proclamă **non-finitul** obiectiv, deloc precar, al **naturii**: „mereu perfectă, nicodată încheiată”.

Parcă pentru a marca această fertilă „neîncheiere”, universul devine în mod tot mai vizibil, la Viorel Mărginean, o imensă „grădină a cărărilor ce se bifurcă”. Vreau să spun, fără a lua ad litteram formula borgesiană, că pictura recentă a lui Viorel Mărginean înfășură reticular peisajul, acela învernal mai cu seamă, în linii și cărări serpuind prolific: unele abia zgiriate, spectral fugind, pe ilimitatul întinderii, altele făcînd o striură parcă anatomic sensibilă în soînările dealurilor, dîndu-le o acuitate de ecorșeu geologic. Cutare **Iarnă**, de curînd pictată, pornită de la notații de peisaj în Prahova, aplică unei forme de relief care are geometria ei segmentabilă, o rîurire de linii și de tuse care o ligotează, traducînd-o înspre inform; dealul e straniu împachetat în acest năvod, te gîndești, pentru o clipă, la neliniștea sfînxului bolovănos pe care Man Ray și-l intitulase **Isidore Ducasse**: trecut însă de la sumbru spre enigmaticul albului.

Nu o dată, de altmînter, la Viorel Mărginean, în această fază recentă, albul fizic al iernilor își face drum spre un alb al **non-formulatului**, al cîmpului de virtualități care se îscă în știut, în previzibilul unor motive familiare.

Nebănuite căi ale artei! Iată, netezimea descriției, regularitatea unor compoziții de simetrie francă și de parataxă — a se vedea **Fazanii** lui Mărginean, cu vîntă opuși tradiției onctuos destinse, a unor pictori ca Eustațiu Stoeneșcu —, toată această robustete fără zădărnici poate pregăti tentația **nepusului**, a golului care e așteptarea poetică. Acea așteptare, dintr-o pinză unde începutul primăverii cîntă tandre unduiri deloc minore, unde uscatul dezgolit ră sare ca dintr-o geneză, prin fumegarea diafană a alburilor, printre cețuri de gris din care se zburlesc firave semne — copaci, care ar putea fi, deopotrivă, semne decorativ matissiene pe o ile amplă cit peisajul. Nu se numea, de altmînter, **Visul**, celebra **Bluză românească**

din 1940, pictura lui Matisse? Și tot el rostise acest gînd, pe care și l-ar însuși perfect pictorul nostru: „...j'ai toujours souhaité que mes oeuvres aient la légèreté et la gaieté du printemps qui ne laisse jamais soupçonner le travail qu'il a coûté”.

Truda ascunsă și scrupulul unei discipline se regăsesc, firesc, într-o artă ca aceea a compatriotului nostru, într-o pictură care e populară fără a fi narativă. O anume franchețe poetică în bucuria priveliștii își află, ea însăși, tot mai mult contrapondera, la Viorel Mărginean, într-o voluntară uscăciune, de rămășiuri tratate cu acuitatea orfevrului, de buchețe convertindu-se și sever ofranda, înspre o ecuație grafică. Ghimpoase linearități, pe albuli melancolice, — de ce ne-ar uimi, eu opțiunea lor decisa, ostilă primăveratecului prea lesnicios și expansiunilor necenzurate? O reamîntește un frumos pasaj din Malraux, — ajunsă la zenit, Grecia antică și-a putut înfășura plenitudinea în emblema descărnat decorativă a acantului: spinii ornamentali, decupajul nervos al frunzei de acant rostind tocmai o admirabilă **vîntă de stil**.

„Care, asumată azi, nu ar însemna, bineînțeles, a recurge numaidecît la tipare de clasicism grec, la motive obligat helenice; ci, mai degrabă, a transpune, fie și în codul altor motive, un gust al reducției salubre: acea reducție fertilă ce face să răsune în lucruri precum un focnet de uscăciune mălăsoasă. La ultima expoziție a pictorului nostru, bunăoară, la capătul ei, ca o culminație, se afla imaginea unui mînunchi de visc: motivul, de rotundă bogăție vegetală, era acolo, deopotrivă, și de austeritate, făptură frumoasă vînduindu-se neted scrisă, inteligibilă, — ca și cum natura însăși ar fi învoins-o către economia semnificativă a unui grafism”.

Scrisă pentru un destin, speta aceasta fusese demult, în străvechile mitologii ale țărîmurilor hiperboreene; unde tinăra mlađită care e viscul, crescînd la apus de Walhalla, e sortită să participe la drama lumii, să provoace pe nesciute moartea zeului Baldr, — frumosul, îndurătorul Balder. Magistral analizat de Dumézil, episodul acesta din **Edda** e semnalul ce aruncă lumea pe versantul declinului, înspre inexorabila pleire. Viscul, pe care nimeni nu-l socotise în stare să vatăme, și nu-l supusese vreunei rugăciuni ori vreunei magice prevenții, dezlanțuise răul lumii, ucigîndu-le zeilor cea mai pură intrupare, suprema promisiune de mintuire și virtute...

Dincolo de sumbre mitologii, dimpotrivă, și dincolo de insidii demoniace, planata ce urcă în tabloul lui Viorel Mărginean se rostulește cordial, încrezătoare în simbolul ei salutar; așa cum dealurile lui învrîstă, așternute ca niste ștergere, sau zările pulsînd candid sub zborul cite unei vaste, albastre păsări, dilatată parcă, din imediat, o tonică himeră. Nu întîmplător buchetul acesta de visc, frontal oferit, ca o arhitectură verticală, se cheamă **Speranță**.

Dan Hăulică

(Text pentru catalogul amplei expoziții Viorel Mărginean, deschisă la Sofia, la 30 noiembrie a.c.)

Jurnalul galeriilor

„Orizont”

■ **GALERIA** se redeschide cu o compunere de artă decorativă — sau ambientală, cu un termen mai adecvat — relevantă pentru stadiul actual al genului, specificitățile sale și ponderea pe care a căpătat-o în ultimii ani. Simultan, dar fără premeditare, se pot decela și diferențele de atitudine existente între generații nu foarte distanțate în timp, dar clar marcate de sensurile diferite acordate noțiunii de artă ambientală, mai decis orientată către soluții de coabitare cu expresivul.

CELA NEAMȚU se numără printre numele ce au semnificația unei certitudini în arta textilelor, propunerile sale din ultimii ani marcînd nu doar o prezentă calitativă ci și un stil, un mod de a concepe, a colora și a țese piesele de un cert rafinament. Într-un domeniu în care cele mai îndrăznește propuneri formale sau de structură se atestă, fie și prin subtile nuanțe, din tradiția copleșitoare a civilizației umane, artista reușește o performanță personală recunoscută, undeva la acea limită elastică și creatoare dintre memorie și invenție, fără a supralicita intenții polemice sau tendințe recuperatoare excesive. De aici se naște originalitatea intrinsecă, și fermitatea manierei, cu tot ceea ce implică, este în același timp cauza și efectul unei gândiri formative clare. Că în spatele acestui stil se ascund, cu acel firesc al acumulărilor, ani de căutări și efort, este evident. Dar mai există în plus și ineluctabilul suflu al dotării native, un fel de fervoare bine temoerată și filtrată prin logica artistului cult datorită căreia se naște un repertoriu și se constituie un vocabular. Poetica spațiilor mirifice, populate de luxuria vegetației și emblematice „măiestrelor”, găsește fericite echivalente în senioriala discreție a coloritului și în efectul broderiei cu acul, mărturisind recuperări de tehnologie arhaică. Un registru compozit, între feerie și realitate, între

sinteză și detalii animă iconografia în sub-stratul plastic expresiv, intenția unei ambianțe afective primind în raportul cu receptorul. Articulate în posibile ansambluri sau luate separat, privite din unghiul totalizator al obiectului ambiental sau din cel al valorilor distincte de textură, colorit, desen, piesele prezentate de Cela Neamțu acreditează calitatea demersului integral și cota de care se bucură artista.

Sala „Atelier 35”

■ **PENTRU** prima sa „personală”, tînrul ceramist **MIRCEA POPESCU** se prezintă ca o identitate deja conturată, cu idei și repertoriu ce aspiră la originalitate, firește în limitele experiențelor parcurse de genul specific, dar fără a purta sechelele subordonării față de o direcție sau alta. Prima impresie ce se degajă din ansamblul expus este aceea de seriozitate profesională, senzație provocată prin însumarea a două dominante. Una, este cea a clarității programului și a consecvenței cu care este acesta urmărit, în concepție și structură. Cea de a doua, esențială și ea, este cea a bunului meșteșug, stăpînit și manipulat din perspectiva creației artistice dar fără evitare sau repudierea artizanatului superior. Cunoașterea secretelor și disponibilităților materialului, de la pastă la glazură, îi permite artistului o liberă circulație prin teritoriul vast al repertoriului de forme și semne, siguranța că soluțiile tehnice pentru transcrierea lui există sau sint posibile eliberîndu-l de crispări și complexe. Formele concepute de el au personalitate, autonomie dar și capacitate de subordonare atunci cînd intră într-o soluție de serializare, ca moduli ambientali ce nu-și refuză, paralel, orgoliul unei simbolicii intrinseci. Dealtfel în-tregul ansamblu, bine gîndit și prezentat, stă sub semnul recursului la polisemitism, de la structura spațială pină la decorul codificat, semne sau scriitură recuperate din vechi civilizații sau inventate

pentru înstituirea unui nou cod. Probabil că, sub raport ideatic, propensiunile autorului se circumscriu abstract prin titlatura ciclurilor: **Labirint**, **Cetate ideală**, **Ferestre**, **Poartă**, dealtfel posibilă propunere de lectură adecvată, în raport cu scenariul avansat, consecutiv unui traseu ideal. Accesul s-ar face prin labirint, apoi prin poartă în cetate, fereastra fiind ultimul jalon către o lume insolită, ideală sau doar visată ca atare. Ce e drept, dincolo de aceste jocuri ale imaginației și de calitatea intrinsecă a structurilor, unele stereotipuri iconografice care au invadat în ultimii ani imageria în arta noastră, de la sculptură la pictură, de la ceramică sau tapiserie la grafică, se regăsesc și aici: arcada simbolică, incinta oraculară sau sacră, tumulul, sigiliile arhaice sau arhetipale, ca într-un fel de inflație a modelului preluat. Dar talentul artistului și profesionalismul său rămîn certitudini, restul fiind chestiune de maturizare și regăsirea eului, în afara seriei sau a dorinței de apartenență la un „lobby”, cu succes.

„Eforie”

■ **VIE** și indispensabilă în actul trăirii scenice sau filmice, scenografia devine document sau reducție plastică ambiguă, între autonomie și subordonare, în expunere. De aici, și dificultatea aplicării unor criterii ferme, în afara referirilor la contextul spectacular, atunci cînd se analizează o expoziție de scenografie, desigur valoarea intrinsecă există și se poate discerne. În aceeași situație se găsește și expoziția lui **ȘTEFAN MARIȚAN**, unul din cei mai vechi și dotați scenografi ai cinematografiei noastre, cunosător al „secretelor” de platou dar și al celor din lîlputana lume a machetelor ce reconstituie o lume, de cele mai multe ori condamnată la dispariție. Dacă lucrările expuse, schițe, desene, picturi, ne vorbesc despre o vocație și un talent de plastician, fotografiile confirmă virtuțile unui creator de spații

scenice cu funcție dramaturgică, la interfeeră acestor două direcții plasîndu-se personalitatea artistului tensionat între creație pură și subordonare, între libertatea limbajului și rigoarea impusă de ideea tutelară a spectacolului. Palmareșul scenografului este bogat, succesele fac parte, în trecut ca și astăzi, din filmografia sa, justificarea aflîndu-se în lucrările expuse ca posibile repere ale unui efort continuu și adeseori anonim, desui totalitatea spectacolului nu poate fi concepută în afara contribuției sale. Probabil că dimensiunea caracteristică este permanentă și sigură adevare la ideea conducătoare, paralel cu punerea în valoare a propriilor calități de artist, difuz răspîndite în structura imaginii, de la compunerea cadrului expresiv, la plantarea detaliului semnificativ și utilizarea cromaticii expresive. Sintetizînd, am putea spune că expoziția este a unui profesionist, în sensul înțelegerii scopului general al demersului de echipă, paralel cu cel particular, și al respectului pentru lucrul bine făcut, de neînlocuit în sintagma finală. Chiar dacă Marițan produce excelente exemplare de scenografie „confectionată”, destinată platoului și trucajelor credibile, temperamentul său pare să-l orienteze către natură, către utilizarea cadrului deja existent pentru a plasa în el acțiuni sau a-l conferi funcții simbolice. Peisajele expuse aparțin unui pictor ce se realizează simultan pe două planuri, extrapolările în lumea feeriei, a mirificului existent în basm solicitîndu-l o dimensiune sigur existentă funciar dar trecută pe planul latențelor de rigoarea construcției logice, prestabilite. Însumînd prezentarea sobră, francă și explicită, din confluența tentațiilor conținute ca tot atitea concretizări ale ideilor, scenariilor, textelor ilustrate, se desprinde portretul virtual al scenografului Ștefan Marițan, în egală măsură poet și artizan al spațiului activ în care se desfășoară o nouă existență, artistic amplificată.

Virgil Mocanu

Literatura română în școală

Personaje ale romanului românesc interpretate de...

LIVIU REBREANU

(1885 — 1944)

„ION” (1920)

● Ion ● Ana ● Florica ● Alexandru și Zenobia
Glanetașu ● Vasile Baciu ● Familia Herdelea
● Ion Belciug

ION POP GLANETAȘU, fiul lui Alexandru și al Zenobiei, sărăntoc din Pripas (Prislop), tânăr „iute și harnic”, ambițios, aspru, energic, victimă a mizeriei sociale a timpului și a unei prea pătimate „audiențe” atât a „glasului pământului”, cit și a „glasului iubirii”...

„Ion își trage originea dintr-o scenă pe care am văzut-o acum vreo trei decenii. Era o zi de început de primăvară. Pământul ilar, lipicios. Ieșisem cu o pușcă la porumbel. Hoinărind pe coastele dimprejurului satului, am văzut un țărăn, îmbrăcat în straie de sărbătoare. El nu mă vedea. Deodată s-a aplecat și a sărutat pământul. L-a sărutat ca pe o ibovnică...”

LIVIU REBREANU

★

TUDOR VIANU: Ion simțea o vocațiune obscură, înrădăcinată pentru pământ. Era sărac de acasă. Și era lacom. Lăcomia pentru pământ nu e încă o revelație, după cum nici lăcomia pentru momeală, așa de generalizată printre noi, nu e o revelație. Numai avaria și o revelație. Și avaria și un sentiment adinc, o pasiune tragică. E o vocațiune, o poetizare, o idolatrie. O asemenea chemare profundă simte și Ion pentru posesiunea pământului. Neapărat, personajul e idealizat; el servește un simbol. Cu toate acestea activitatea lui e condusă de autor cu o înțelegere artistică superioară. Nimic nu face acest țărăn mai rășărit care să nu poată fi explicat prin siretenie sau încă păținare. Misticismul personajului e fixat în esența lui, în rațiunea ființării sale, la origine...

Altfel e o natură concentrată, stăruitoare, premeditativă. Dorește, prin urmare, pământ. Dorește însă pământurile lui Vasile Baciu care are o fată. De aici violul fetei, certurile și bătăile pentru inzeștrare, căsătoria. Scopul e urmărit cu stăpânire și precizie a unui scleriat. (Scritori români din secolul XX, Buc., „Minerva”, 1979, p. 227—228).

E. LOVINESCU: Din linia țăranilor lui Balzac, dar, mai ales, al lui Zola, Ion e ex-

presia instinctului de posesie a pământului în serviciul căruia pune o inteligență simplă, o cauzistică ineptizabilă, o violență procedurală și, cu deosebire, o voință imensă. Știe voi tenace și aduna energiile difluente într-un singur fascicul. Nimic nu-i rezistă: în fața ogorului aurit de spice e cuprins de beția unei înalte emoții, vrea să-l aibă cu orice preț; dragostea devine și ea o armă călită în vilvătaia focului ce-l incinge [...].

Ion este expresia violentă a unei energii. Subordonându-și mecanismul complicat al sufletului unui singur impuls, este un tip unitar; în limitele ideatei lui obscure și reduse, e un erou stendhalian în care numai obiectul dorinței e schimbător, pe cind încordarea, tenacitatea și lipsa oricărui scrupul moral rămân aceleași. Julien rivnește, cu toate resursele energiei sale plebeie, la o bruscă ascensiune; feciorul Glanetașului rivnește la delnițele lui Vasile cu foamea de pământ a unei vechi sărăcii. Pentru amândoi femeia e numai treapta necesară a unui scop suprem, un obiect cu valoarea unei simple vehiculări a energiilor spre posesiunea bunurilor pămîntești. [...]

Redus la un instinct puternic, Ion e un om de voință și de acțiune; agitându-se în dedalul complicațiilor pentru a pune mina pe pământ, este totuși mai inexistent sufleteste decît contemplativul care, cu un braț de fin sub cap, s-ar întreba despre enigma corpurilor cerești. (Critice, 2, Buc., „Minerva”, 1979, p. 171—173).

MIHAIL DRAGOMIRESCU: Ion — ierte-mi-se comparația fiindcă în fond cuprinde purul adevăr — este în epic și în patetic ceea ce e Cațavencu în comie.

Dar tocmai pentru că Ion este patetic și epic, viața lui estetică nu se reduce la un simplu incident, ca aceea a lui Cațavencu, ci se desfășoară în toată întinderea ei. În această desfășurare, autorul are prilejul să pătrundă adinc în firea omenească și să facă din Ion un simbol tragic al soartei omenești. (De la misticism la raționalism, Buc., 1924. Reprodus din: L. Rebreanu. Ion, Buc., „Minerva”, 1977. repere istorico-literare alcătuite de Mihail Dascal, p. 461—462.).

ȘERBAN CIOCULESCU: Puternic individualizat, Ion al Glanetașului [...] trăiește cu o viață proprie, de o intensitate fără precedent încă în romanul românesc, dar se vedește prin sentimentul său de aprigă iubire posesivă a pământului, valabil universal. El începe a se diferenția, îmbogățindu-și valențele sufletești prin fatalitatea amorului care îl duce somnambulic spre moarte, sub loviturile de sapă ale rivalului său [...]. Prin această dualitate morală, hărțuit între două fatalități, una tipică, alta individuală, Ion al Glanetașului este o înfățișare evoluată a țăranului, care își găsește în literatura noastră epică precedentă o imagine fracționară. („Revista fundațiilor regale”, nr. 2, 1936. Reprodus din: Al. Oprea, 5 prozatori iluștri..., Buc., „Albatros”, 1971, p. 112.).

G. CĂLINESCU: Desfășurarea romanului poate să dea impresia că în atingerea scopului său Ion pune multă inteligență. El seduce pe Ana, așteaptă ca aceasta să ajungă prin graviditate de risul satului și silește pe tată să vină să se tocmească în privința zestre. Ion nu este decît o brută, căreia siretenia îi ține loc de deșteptăciune. Ideea de a seduce pornește dintr-o vorbă nevinovată aruncată de Titus Herdelea. Flăcăul e un animal plin de candoare, egoist, am zice lipsit de scrupule, dacă n-ar fi străin cu ingenuitate de orice noțiune de scrupul. Lăcomia lui de zestre e centrul lumii și el cere cu inocență sfaturi, dovedind o ingratitudine calmă, lăilală. Nu din inteligență a leșit ideea seducerii ci din violența instinctuală, caracteristică oricărei ființe reduse. (Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent, Buc., F.P.L.A., 1941, p. 648.)

LUCIAN RAICU: Nici figură ideală, măreață, a cimpului, nici caz de excepție, cumul de însușiri rele, văzute ca exemplificare a amoralității, eroul rămîne uimitor de normal și iese din comun numai prin apăsata pregnanță a caracterizării și totodată prin violența situațiilor pe care le trăiește; nu este o „brută”, ci individul, în genere, care se abrutizează, e drept, pînă la o limită aproape incredibilă, sub teroarea procesului social, sub puterea necesității de pământ și avere. Nimeni patologic în el, nici o justificare de a-l încadra printre posedatii de o „mistică” atotbiruitoare. (Liviu Rebreanu. Eseu, Buc., E.P.L., 1967, p. 93.)

AL. PIRU: Ion e departe de a fi un om „teluric”, o „ființă redusă”, reacționind ca un automat, după norma generală; are comportări premeditate personal, o orientare proprie, finalizată în chip particular de autor. În filozofia oricît de elementară a eroului recunoaștem raportarea permanentă la un ideal, la o transcendență, ceea ce ridică romanul cu mult deasupra documentului brut. [...]

Ion al lui Rebreanu nu este un simulacru, și chiar dacă autorul l-a gîndit ca pe un simbol, nu l-a oprit la schemă, ci l-a

pus să acționeze în chip absolut original. Bineînțeles că această autenticitate nu vine în contradicție cu așa-numitul caracter tipic, manifestat în împrejurări tipice. (Studiu introductiv la L. Rebreanu. Opere, 1, Buc., „Minerva”, 1970.)

ALTE PERSONAJE

ANA, fata lui Vasile Baciu, ibovnica și mai apoi nevasta lui Ion, „slăbuță” și „uritică”, „ca o trestie bolnăvicioasă, fără vlagă”, docilă, înrobă de tată și sof, moare prematur, victimă a disputei pentru avere dintre cei doi. „Fără a avea farmecul feminin al tipului dominant din opera lui Rebreanu, Ana iubește, traversind una dintre cele mai dureroase drame ale iubirii” (Al. Săndulescu) ● FLORICA, fata frumoasă, dar săracă a văduvei lui Maxim Oprea, „glasul iubirii”, ușor enigmatic, care îl caută pe Ion, dar căruia îi răspunde GEORGE BULBUC, soțul gelos ce va ridica decisiv sapa asupra lui Ion, revenit tardiv și fatal după Florica ● Părinții lui Ion: ALEXANDRU GLANETAȘU, om sărac, cîndva probabil mai avut, petrecăreț, indolent, și ZENOBIA, „o femeie ca un bărbat”, soacră imposibilă ● VASILE BACIU, tatăl Anei, țărăn instărit, avid de pământ, dezumanizat, ca și Ion, prin obstinația cu care își apără pământurile, contribuind la pierderea fetei. Trecutul său, obsedat de avere, a fost, neîndoielnic, aproape identic cu al ginereului. ● ZAHARIA HERDELEA, învățător destoinic, fire slabă, timorată, plată; lipsit de ambiții, prudent, este, în ultimă instanță, un învins. ● D-NA HERDELEA, soția învățătorului, „mamă impulsivă, nesocotită” (G. Călinescu) ● LAURA, fata mai mare a soților Herdelea, îndrăgostită de indiferentul AUREL ȚUNGUREANU, se căsătorește însă cu sfiosul și onestul teolog GEORGE PÎNTEA. Cuplul George-Laura este contrapuz perechiilor Ion-Ana. Ipostazele Laurei „sînt repetate întocmai de GHIȚI, sora sa, fără altă deosebire decît nominală” (G. Călinescu), căsătorită și ea, cu învățătorul ZEGREANU ● TITU HERDELEA, tînr intelectual căruia Ion i se confesează adesea, slujbaş temporar, cochetază cu politica și aspiră să se realizeze ca poet în regat. „Titu nu dorește să repete viața părinților săi, așa cum Ion refuză pe aceea a Glanetașului. Firește, se înscrie și el într-o continuitate de idealuri însă mult mai fermă și de altă anvergură. În construcția romanului, el face adesea ca cele două planuri să comunice și să se interfereze, jucînd roluri care să-i îngăduie un fel de omniprezență, să devină un agent de legătură între diversele grupuri sociale, un catalizator al acțiunii atât în Ion, cit și, mai tîrziu, în Răscoala” (Al. Săndulescu. Introducere în opera lui Liviu Rebreanu. Buc., „Minerva”, 1976, p. 47.) ● Preotul ION BELCIUG, „luminător al satului”, ca și învățătorul Herdelea, cu care se găsește într-o perpetuă vîrjăbă.

„PĂDUREA SPÎNZURAȚILOR” (1922)

● Apostol Bologa ● Otto Klapka ● Varga ● Gross ● Svoboda ● Marta ● Domșa ● Ilona Vidor
● Paul Vidor ● Iosif Bologa

APOSTOL BOLOGA, fiul avocatului memorandist Iosif Bologa, student în filozofie și ofițer voluntar în armata austro-ungară; adus de împrejurările primului război mondial să lupte împotriva armatelor proprii națiuni, personajul trece printr-o prelungită și contorsionată criză morală, e obsedat de dualitatea viață-moarte, datoric-conștiință și sfîrșește, în cele din urmă, în ștreang.

★

AL. PHILIPPIDE: Eroi lui (Rebreanu — n.n.) nu suferă de nici o boală a personalității, sint oameni bine definiți și cu suflet robust, conduși de instincte sau de pațimi bine conturate. Chiar Apostol Bologa din Pădurea spînzuraților este unul dintre acești oameni. Trebuie o catastrofă exterioară cum e aceea a războiului pentru a dezlănțui în sufletul lui Bologa furuna sovăielilor și a întrebărilor chinuitoare. Ardeleanul ofițer în armata austriacă, în dragoste cu o unguroaică, frămîntat între trădarea față de armata din care face parte și imboldul către frații împotriva cărora e nevoit să lupte, nu e un caz mărunț, ci un exemplu general de umanitate cum e și Ion, țăranul îndrăgostit de pământ pînă la crimă (Decembrie 1935. Reprodus din: Considerații confortabile, Buc., Editura Eminescu, 1970, p. 90—91).

G. CĂLINESCU: La Apostol Bologa din Pădurea spînzuraților inteligența e mai vie (ca la David Pop, eroul nulelei Catastrofa — n.n.), voința însă rămîne inferioară. Cită vreme Bologa, ofițer și el, nu are români înainte, el este nu numai un corect soldat, ci un viteaz austriac. Lealitatea lui e onorabilă în sfera îngustă a serviciului, în aceea a conști-

inței e o deficiență. El ar trebui să fie sau patriot austro-ungar, decis, chiar și spre oroarea românilor, sau un franc trădător, martir pentru români, deși canale pentru imperiali. Lealitatea lui e o obstinație, semnul unei conștiințe turburi. Abia cînd Bologa e trimis pe front cu adversari români, sufletul lui se înspăimîntă. El solicită doar mutarea pe alt front, ca să eludeze conflictul. Neobținînd-o, se gîndește să dezerteze. Dar dezertarea e pregătită atît de rău, incît Bologa e prins și spînzurat. El primește osînda cu voluptate, ca o izbăvire de o problemă pe care n-a putut-o rezolva. (Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent, Buc., F.P.L.A., 1941, p. 650).

PAUL GEORGESCU: [...] Bologa nu a găsit o soluție de viață, o concepție care să-i dea posibilitatea de a rezolva teoretic problemele concrete, ci o concepție care să-i dea puterea de a muri, de a suporta această sinucidere mascată. Starea de fericire, care îl inundă, e rezultatul dispariției tensiunii nervoase; iar tensiunea a dispărut nu pentru că termenii antagonici ai situației dilematice au dispărut prin rezolvarea situației, ci fiindcă el a abdicat de la necesitatea morală de a o rezolva. Starea de fericire are aceeași cauză ca fericirea ce-l cuprinde pe Andrei Bolkonski (personaj din romanul Război și pace de Lev Tolstoi — n.n.) cînd, grav rănit, renunță să mai lupte, se lasă pradă bolii și morții [...]. Așadar, Apostol Bologa nu a renunțat să rezolve situația dilematică. El nu a reușit, însă, să descopere acea concepție unitară și logică — pe care o căutase patetic — capabilă să explice diversele aspecte și im-

plicații ale vieții. (Părerii literare, Buc., E.P.L., 1964, p. 67).

LUCIAN RAICU: Bologa fuge dintr-o tabără în alta, căutînd să rămînă un om „leal”, dar claritatea cu care el își reprezintă felul pentru care trebuie să fie leal poate fi serios pusă la îndoială. Bănuiala că, dezertînd, nu va rezolva problema chinuitoare care-l frămîntă există în Bologa, el întrevede parcă faptul că dezertarea sa nu este decît o soluție provizorie [...]

Bologa are conștiința confuză, tulbure, și așa rămîne pînă la capăt (ca expresie a neputinței de a rezolva problema în limitele „lealității” față de una ori alta din taberele angajate în luptă); ar fi greșit să vedem în drama sa doi termeni care se înfruntă cu claritate, lupta terminîndu-se cu victoria unuia din termeni. Nereușita dezertării sale la inamic exprimă parcă și ceva din neclaritatea imboldului care impinge pe erou să dezerteze. S-a spus, pe bună dreptate, că Bologa primește moartea ca pe o izbăvire, ca ieșire tragică dintr-o situație chinuitoare de neclară. Se eliberează prin moarte de o problemă, pentru el, insolubilă. (Liviu Rebreanu. Eseu, Buc., E.P.L., 1967, p. 147—148).

M. UNGHEANU: Personajul este tipicul personaj al lui Liviu Rebreanu, pus de astă dată în conjuncturi noi. [...] Apostol Bologa nu știe să ia hotărîrea cea mai potrivită autoportretului său moral. Omul este inferior acestui autoportret și complet surprins de evenimente; indiferent unde și cînd, în război sau timp de pace, omul ar fi fost același. Războiul nu face decît să evidențieze violent neputința insului de a se insera evenimentelor care-l strivesc precum un tăvălug. Bologa acționează mereu, așa cum e și firesc, în virtutea aceluiași caracter. Expresia lui clară n-o dau însă decît solicitările veritabile, și contextul unui război fratricid este de o maximă solicitare. Aruncat în vîltoarea războiului, Apostol Bologa e supus unor solicitări fără precedent. Vocile conștiinței, adormite sau niciodată puse integral în lucrare, se deșteaptă. Cartea este istoria treptatei treziri a conștiinței lui Bologa prin examene succesive și a greutății cu care omul se lasă pilotat de reala sa conștiință. (Pădurea de simboluri,

Buc., Cartea Românească, 1973, p. 161 — 162).

NICOLAE BALOTĂ: Urmind, fără să știe probabil, schema unui proces psihoneurotic obsesional, cu sursa în traumatismele infantile, romancierul descrie formarea, dezvoltarea progresivă a nevrozelor pe măsură ce personajul său e confruntat cu problemele fundamentale ale existenței: iubirea, alegerea unui drum în viață, coexistența cu altul, cu alții, mai ales în situații critice, în război [...]. Caracterul morbid al trăirilor și manifestărilor lui Apostol Bologa nu implică, desigur, lipsa de răspundere a alienatului. Destinul său este tragic tocmai pentru că, victimă a unor puteri „fatale” care-l depășesc, el se zbate, cunoscînd elementele în joc. Deși este o fire buimacă, are mereu — pînă și în totala eclipsă finală — străfulgerări interioare ale cunoașterii. (De la Ion la Ioanide, Buc., Editura Eminescu, 1974, p. 27).

ALTE PERSONAJE

Partenerii cazoni ai lui Apostol Bologa: generalul austriac KARG, comandantul intransigent, dur al diviziei militare în care era încorporat Bologa ● Căpitanul ceh OTTOKLAPKA, laș, egoist, conformist ● Locotenentul ungar VARGA, cel care îl va aresta pe Bologa, infatuat, soldat al datoriei, cu concepții limitate, „un individ rece, sumbru” (Lucian Raicu) ● Inconstantul locotenent evreu GROSS ● SVOBODA, ofițer ceh, acuzat de trădare și condamnat la moarte prin spînzurătoare, e motivul obsesional al secvențelor existențiale-limită ale lui Apostol Bologa ● MARTA, prima logodnică a lui Apostol, fiica avocatului patriot DOMȘA, frivolă, cochetă, traversează mirajul uniformelor de ofițeri unguri ● ILONA VIDOR, „fetișcana de vreo 18 ani” a groparului ungar PAUL VIDOR, ființă candidă, modestă — pasiunea și logodnica de pe urmă a lui Bologa. ● IOSIF BOLOGA, tatăl eroului, semnat al Memorandului, caracter tare, imprimă o educație rigidă fiului, cu înrîmări nefaste asupra vieții acestuia.

Prof. Constantin Popovici
Prof. Ștefan Năstăsescu

Erasmus sau permanența umanismului

BIBLIOGRAFIA celui mai de seamă umanist european al Renașterii este enormă, ceea ce face dificilă o noă lucrare originală asupra sa. Iată însă că un scriitor — poet, filosof, eseist — de renume internațional ca George Uscătescu i-a consacrat un valoros eseu pe care Editura „Univers” ni-l prezintă într-o excelentă traducere datorată eruditului hispanist, poet și eseist el însuși, Dărie Novăceanu, nu mult după ce ne-a făcut o mare surpriză prin „Răsădirea” și recrearea în limba română a celui mai rafinat și muzical poet spaniol — Góngora — adevărată piatră de incercare pentru cine pătrunde în subtilitățile poetice ale acestui limbii surori.

George Uscătescu este cunoscut la noi, mai ales ca poet, datorită poeziilor publicate în „România literară”, și a Poemelor apărute anul trecut la Editura Eminescu. Se știe, de asemenea, că este de origine română, un prieten sincer și devotat al țării noastre, căreia îi aduce mari servicii prin aproape tot ce spune și scrie.

Structura intimă a sufletului și a gândului său este românească, poeziile care țigesc din straturi psihoafective mai adânci le scrie în românește. Profesoara Zoe Dumitrescu Bușulenga, ea însăși o strălucită umanistă de talie internațională, îi achiziționează portretul într-un substanțial *Cavint înalt*, nu numai prin date biografice semnificative (plecat din tinutul brâncușian al Gorjului, cu sprijinul lui N. Iorga, la studii în Italia și stabilit apoi la Madrid, unde a ajuns titularul unei catedre pe care au condus-o înaintea sa Ortega y Gasset și Eugenio d'Ors), dar mai ales prin caracteristicile de spirit precum: o acută conștiință europeană (una din primele sale lucrări a fost chiar *El problema de Europa*), altitudinea intelectuală și stilul umanist de gândire (în lucrările de istoria culturii, despre Seneca, Machiavelli, teatrul occidental contemporan, Erasmus etc.), atașamentul profund față de valorile spi-

rituale referențiale ale culturii românești (Rumania, pueblo, historia, cultura, Constantia Brâncuși, Thanatos s.a.). Despre Erasmus, Zoe Dumitrescu Bușulenga scrie că reprezintă „în opera lui George Uscătescu un moment de acută conștiință de sine a gânditorului în raporturile sale cu lumea...”

În perspectiva caleidoscopică a acestor lucrări descoperim ceva nou în înțelegerea și apropierea de sufletul nostru a diferitelor fațete ale acestui fascinant cărturar ce a reușit să aprindă pe cerul unei Europe bolnave, în orizontul căreia se îngămădeau norii negri, sufocanți ai fanatismului și intoleranței, o torță de lumină, focalizând cele mai diverse și divergente interese ale bătrânului continent.

Nici o lucrare despre Erasmus nu poate ocoli relația sa cu Luther și Reforma. George Uscătescu pune în lumină, deopotrivă, ceea ce îi apropie și ceea ce îi desparte până la antagonism. Deși nu l-a cunoscut personal niciodată (un paradox al vremii este tocmai faptul că acești doi oameni care au zguduit lumea și pe care toți comentatorii i-au pus într-o relație necesară, nu s-au întâlnit niciodată), Erasmus aprobă în principiu și pregătește Reforma lui Luther, îi apără pe acesta împotriva celor ce-l atacau cu ferocitate „încit parseloși de singe și nu de sănătate sufletească. Nu toate erorile sunt erezii și nu există un autor antic sau modern la care să nu existe cite o eroare”. Inșuși acest mod de a pune problema (ce poate fi găsit în corespondența sa asiduă, chiar cu Papa) ni-l arată ca un om nou, atras la început de libertatea lui Luther. În acest sens el a pregătit și susținut temeiurile morale ale Reformei, a justificat indirect fundamentele revoltei lui Luther cu curaj, chiar în fața Papei și a împăratului, chiar și după Dieta de la Worms, după ce zăruile fuseseră aruncate.

Și Luther, neliniștit, apăsător de o permanentă furtună interioară, stăpinit până la obsesie de ideea păcatului original, îl luptă la început și-l admiră pe Erasmus, îl consideră un maestru, un mare om, înzestrat cu cele mai multe și mai nobile daruri, dar, în cele din urmă, fanatismul său va prevala față de toleranța, prudența și neutralitatea lui Erasmus, sfârșind prin a

spune că îl urăște pe acest om cu spirit liber, deschis tuturor experiențelor intelectuale, primejdios pentru creștinism și Biserica deoarece el este „un Democrit și un Epicur, un blasfemator periculos...”

Erasmus aparține unor timpuri vilttoare, în timp ce Luther ducea cu el moștenirea unui trecut medieval, plin de pasiuni, de intoleranțe și de fanatisme. Conflictul lor este mult mai vechi, își are originea în mai vechea tensiune între credință și rațiune, dintre izvoarele credinței și cele ale spiritului liber.

Unul din meritele cărții lui Uscătescu se află în demonstrarea europenismului generos și fertil al lui Erasmus. Tocmai spiritul liber și conciliant (care nu trebuie interpretat ca tributul tuturor compromisurilor), îl face disponibil sufleteste pentru o mare idee ce s-ar fi opus dezmembrării Europei, aruncării ei în cumplitul măcel al războaielor religioase — mai cumplit decât orice, deoarece transformă conștiința însăși din putere creatoare lăuntrică în forță distructivă: ideea unității spirituale a Europei. Interesul și originalitatea cărții pe care o discutăm constă mai ales în modul de a trata permanenta umanismului erasmian, de a răspunde la întrebarea în ce constă actualitatea lui Erasmus. Înainte de toate, în anvergura spiritului său conciliant apropiat de cel al lui Teilhard de Chardin, în crezul său umanist, care s-a ridicat mai presus de disputa religioasă ce a zguduit din temelii epoca sa. Cât de necesar îi este epocii noastre, care continuă să fie zguduită de fanatisme, de conflicte cu substrat religios sau laic, un spirit ca al său, tolerant și liber, departe de imaginea tragică pe care ne-a lăsat-o Zweig!

Erasmus ne este apropiat, de asemenea, prin ceea ce am putea numi *filosofia umanistă a păcii* (Querella Pacis). Ideea păcii fiind ostilă impulsurilor instinctive și criminale pe care le dezlănțuie războiul pus-tiitor. Să nu uităm că „e mai glorios să construiești orașe decât să le distrugi. Și totuși, în timp ce poporul edifică și întreține aceste orașe, principiul le distrug” — scrie Uscătescu, tălmăcind foarte bine concepția lui Erasmus despre pace și război. Speranțele sale într-o Europă a păcii și umanismului au fost dezmințite de prăpas-

ta războiului și urli; libertatea spiritului și a demnității omenești sînt grav încălcate atât de războaiele religioase cit și de primejdia otomană. Autorul amintește că Erasmus a trăit cu intensitate dezastrul de la Mohaci, ceea ce o dovedesc și legăturile sale cu Maria de Ungaria, „Regina văduvă”, și cu marele umanist Nicolaus Olachus, descendent din principii și stăpînitori ai Valahiei George Uscătescu vorbește cu mîndrie despre corespondența lui Erasmus cu Nicolaus Olachus. „Între cei doi există o admirație reciprocă. Erasmus apreciază în tinărul umanist român sinceritatea și loialitatea față de prieteni”, citind din Erasmus: „Chipul lui Olachus este întipărit în sufletul meu și nu se va șterge...” „Singurul lucru pe care ți-l cer este să rămîi Olachus pentru că în acest nume se află toate calitățile prieteniei”.

Operele sale *Querella Pacis* îi este consacrat un capitol, adevărat tratat de filosofie politică în care pacea apare ca o lege a armoniei și a vieții, opusă tiraniei și ambițiilor nemăsurate, un corolar necesar al libertății, lege a naturii. Este preocuparea de căpetenie, dominantă majoră a vieții sale.

Un amplu capitol al lucrării prof. George Uscătescu este intitulat *Umanistul* și este poate cel mai interesant. Căci Erasmus este într-adevăr o întrupare a umanismului pe care îl personifică și-l duce până la ultimele lui consecințe, dîndu-i un conținut neperitor. Iată de ce el nu crede, precum Stefan Zweig sau Dámaso Alonso, că asistăm la amurgul lui Erasmus devreme ce — cum recunoșc chiar acești autori sceptici — *Elogiul nebuniei* este o operă neperitoare, vesnic actuală. Opera sa continuă să exercite o seducție tocmai pentru amplitudinea ideilor sale, pentru altitudinea intelectuală a umanismului său care pune în centru „problema libertății creatoare” și vizează un nou tip de om, deschis unor noi experiențe, o nouă „conștiință umanistă”. Este un umanism de factură clasică, raționalist.

Opera lui Erasmus rămîne pînă azi aceea a unui mare umanist care, în multe privințe, și-a depășit epoca, iar George Uscătescu reușește să ne-o apropie cu un fascinant spirit de finețe și comprehensiune.

Al. Tănase

100 de desene și acuarelele engleze

DANTE GABRIEL ROSSETTI: Femeie cu pocal

LA 14 mai 1787, Goethe, aflat pe vapor în apropiere de Capri, nota în descrierea extaziată a peisajului că „nici cel mai fin creion englez și cea mai exersată mină nu ar fi în stare să redea aceste conture”. La data aceea, gloria artei britanice o făceau în primul rînd portretele; s-ar zice că Goethe a intuit însă dezvoltarea extraordinară pe care o va lua, în secolul următor, peisagistica engleză, prin altitudinea de a surprinde prin desen finețea formelor, a nuanțelor în raportul dintre lumini și umbre, a treptelor materiei către imperceptibil.

Avem prilejul, în expoziția cuprinzînd 100 de desene și acuarele engleze, să apreciem evoluția paralelă autonomă cu marea pictură a epocii, a acestui important și variat capitol al artei secolului al

XIX-lea. Sensibilitatea cu adînci substraturi lirice în peisagistică, precizia observației în portretistică, simțul ascuțit al realului și simțul umorului în viziunea compoziției de gen, eleganța și acuratețea în limbaj, finețea în execuție, apar în grafică la fel de evidente ca și în pictură. Selecția operelor, aparținînd toate unui muzeu care, ca cel de la Birmingham, a fost implicat în desfășurarea mișcărilor artistice reprezentative pentru Anglia secolului al XIX-lea, și în primul rînd a mișcărilor prerafaeliților, are marele merit de a fi fost realizată fără prejudecăți. Înțeleg prin acest termen, aplicat la muzeografe, obiceiul de a opera prea sever asupra trecutului cu eliminări pe criterii ale gustului momentan contemporan. Expoziția aceasta, dimpotrivă, le îngăduie să vorbească de la sine tuturor preocupărilor care au agitat spiritele în epoca dată. Astfel reușim să facem cunoștință cu un mare număr de artiști remarcabili, pînă acum prea puțin cunoscuți în afara Marii Britanii, și reîntîlnim genuri de care gustul curenților artistice interbelice se îndepărtase dar care astăzi revin în atenție: scena istorică, scena de moravuri, figurile animaliere, anume forme de portret analitic.

Dintre numeroșii artiști care întregesc imaginea noastră despre acuarelele engleze, concentrată pînă acum asupra citorva nume — Turner, Bonington — îl cităm mai întîi pe surprinzătorul J.S. Cotman, la vremea lui ignorat chiar și de clarvăzătorul Ruskin; mai tirziu însă, ridicat la rangul artistic îndreptățit de lirismul lui de o factură cu totul originală, iscat dintr-o imaginație dublată de spirit constructiv; pe Sir George Clausen, ale cărui pasteluri (*Fată stringînd spicel*) se apropie ca formulare de racursurile lui Degas; pe J.S. Davis, pictor de fresce dar și desenator — creator de maximă finețe a observației și trăsăturii; pe W. Langley, reprezentant al coloniei de artiști de la Newlyn, insufletită de interesul pentru subiectele sociale.

Numele ilustre nu lipsesc nici ele: Turner este prezent cu două peisaje din faza realist-academică, Sir Th. Lawrence cu un portret subtil-romantic, spiritul sir David Wilkie cu patru schițe în vederea compoziției *Pensionara* din Chelsea

cîind gazeta în care este descrisă bătălia de la Waterloo — de cea mai pură tradiție a umorului britanic; J.Y. Tissot — portretistul din ale cărui opere există în România valoroase exemplare; David Cox, glorie a Birmingham-ului, pictor scenograf, reprezentat cu un desen acuarelat de o neașteptată modernitate.

Centrul de noutate al expoziției se află, pentru publicul nostru, în grupajul de lucrări ale prerafaeliților. Deși în principal pictori, Burne Jones (și el original din Birmingham), Holman Hunt, Dante Gabriel Rossetti, John Millais, A.F. Sandys, sînt la fel de interesați ca desena-torii, iar teoriile lor estetice pot fi în bună măsură identificate și pe această cale. Întorcîndu-și privirea spre valorile picturii italiene preacademiste — Benozzo Gozzoli a fost exemplu declanșator —, adăugînd apoi admirația pentru primii vii flamanzi, precum și cultul naturii neconvenționalizate, prerafaeliții, ca și năzaceii germani, au propus o sinteză în care intră istoria — antică și medievală, — religia, mitologia, evocarea peisagistică, portretul. Spre deosebire însă de germani, prerafaeliții englezi folosesc din abundență simboluri și alegorii complicate, precum și o tipologie fizionomică feminină stranie, cu ascunse fulgerări demonice. Din desene rezultă însă în primul rînd temeinicia meșteșugului — siguranța trăsăturii, plenitudinea formei, precizia ritmurilor. Studiul lui Burne Jones pentru *Perseu*; *Muzica de dimineață*, acuarela lui Rossetti, pe deplin caracteristică pentru lineatura lui rostogolită și simbolică de ambiguități sînt opere de prim rang. Nu mai puțin desenul și acuarela susținătorului teoretic al prerafaeliților — John Ruskin: peisajul din Vevey este o evocare sesizant fidelă prin atmosferă a lacului Lemán. O mare expoziție de desene Ruskin, în 1974, revela Europei un artist original și inovator.

Venită în cadrul schimburilor culturale dintre România și Marea Britanie, expoziția aceasta are, pe lîngă atîtea merite, și pe aceea de a face cunoscută istoria gustului și vieții artistice a unei colectivități cu obiceiurile, preferințele, eforturile ei.

Amelia Pavel

Prezențe românești

R.D.G.

● Desfășurat sub generoasa deviză: „Filmele lumii, pentru pacea lumii”, Festivalul filmului documentar și de scurt metraj de la Leipzig a marcat în acest an ediția jubiliară de un sfert de veac. În contextul unei competiții în care au fost prezentate 232 de filme, împărțite pe categorii, filmul de animație românesc *Micul toboșar*, realizat de regizorul Virgil Mocanu după un posibil scenariu conținut în pictura lui Bruegel, a fost distins cu premiul „Don Quijote”, acordat în fiecare an de F.I.C.C.

POLONIA

● Revista „Kwartalnik Historyczny” de la Varșovia publică în limba poloneză studiul lui Alexandru Duțu: *Mentalități în Epoca Luminilor — exemplul român*, în care este înfățișat procesul de asimilare al operelor europene de la sfîrșitul secolului 18 și evoluția literaturii române prin prisma transformărilor care au avut loc în Europa și în țara noastră în perioada modernizărilor culturale.

ITALIA

● Revista „Balcanica” de la Roma se deschide cu un articol despre noua etapă în care a intrat cunoașterea reciprocă din această parte a Europei și în care este subliniată semnificația premiului acordat poetului Nichita Stănescu la Struga. Urmează un articol despre România ca factor activ pentru pace și colaborare în Balcani, semnat de Valentin Lipatti, și o sintetică prezentare a istoriei românilor, din care rezultă lupta plină de sacrificii a poporului nostru pentru libertate și unitate, prezentare semnată de Mihnea Gheorghiu.

„O bătălie personală“

Recviem pentru reporterul istoric

Nous avons lutté ensemble (O bătălie personală și, respectiv, Noi am luptat împreună, ambele putând figura într-o eventuală ediție românească, primul ca supratitlu, iar al doilea ca titlu).

Este o carte pe cit de simplă și de directă, pe atât de emoționantă și zguduitoare. Este, într-un anume sens, o postfață la trilogia scrisă de Ryan pentru a eterniza fapta luptătorului simplu din războiul antihitlerist; Ziua cea mai lungă (versiunea românească publicată, de asemenea, în Editura Politică); Ultima bătălie și Un pod prea îndepărtat.

Se înrudește cu această trilogie tocmai prin curajul cu care eroul, de data aceasta însuși scriitorul, înfruntă dușmanul, își organizează apărarea, luptă cu demnitate, luciditate și inteligență până la ultima suflare. Și se înrudește cu Un pod prea îndepărtat, mai ales pentru că atunci, în răstimpul acestor Bătălii personale a fost scris Podul. Refuzându-se memorialistici și situându-se mai degrabă la confluența confesiunii cu documentul, O bătălie personală este, în același timp, jurnal medical, jurnal familial și jurnal de creație. Între două diagnoze, între două chinuitoare teste de laborator, între două operații, între două clipe de speranță, între două momente de recul al răului, Cornelius Ryan și-a scris cartea. După ce la 24 iulie 1970 și-a auzit sentința malignă, Ryan își spune sie însuși: „Nu pot muri fără să fi scris Un pod prea îndepărtat. Dar cum să mă apuc de lucru având această sabie a lui Damocles deasupra capului? Va trebui să mă stăpinesc pentru a putea

să înregistreze pe aceste benzi o relație logică. Va trebui să procedez ca și cum aş traversa din nou un cîmp de mine din al doilea război mondial, cu prudență și încredere, pentru a scăpa cu bine“.

Între 24 iulie 1970 și 19 octombrie 1974 (data cînd a reintrat în spital pentru ultima oară), Ryan a strîns o imensă documentație asupra propriei sale lupte finale: aproximativ 200 scrisori, 75 de rapoarte medicale, 8 carnete pline cu note și 6 benzi de magnetofon a 120 de minute fiecare. Cea careia i-a revenit misiunea atât de dureroasă de a descoperi și de a aduce la lumina tiparului conținutul acestei documentații insolite a fost soția lui Ryan, Kathryn, ea însăși romancieră.

Așadar, aceasta este povestea cărții semnate de Cornelius și Kathryn Ryan. Ea se adaugă celorlalte mărturii din literatura contemporană despre modul scriitorului de a-și asuma destinul.

Să urmărim, în cele ce urmează, povestea celeilalte scrieri, Un pod prea îndepărtat, înțelegându-i astfel mai profund atât de pateticul mesaj umanist.

Nu însă înainte de a ne reaminti cine a fost Cornelius Ryan. Născut la Dublin în 1920, irlandezul Ryan devenea cetățean american în 1950. În anii ultimei conflagrații mondiale „acoperise“, în calitate de corespondent al ziarului londonez „Daily Telegraph“, teatrele de operațiuni militare din Africa, Europa occidentală și Pacific. Ultimele două decenii și le consacrase reconstituirii citorva dintre marile mo-

Cornelius și Kathryn Ryan

mente ale celui de-al doilea război mondial.

Dacă, în planul investigației în sferele politice și diplomatice ale mecanismului militar al războiului, îl putem compara pe Ryan cu celălalt istoric american, William Shirer (autorul volumelor Ascensiunea și prăbușirea celui de-al treilea Reich și Corespondent la Berlin), pentru dragostea și talentul cu care a dat viață eroilor simpli care au atacat, au luptat și au murit în Ziua cea mai lungă, ca și la acel Pod prea îndepărtat —, îl putem situa în galeria lui Hemingway, Malraux și Ehrenburg.

Acum, cititorul român are prilejul să cunoască momente în care propria tragedie a scriitorului se împletește cu cea a eroilor săi. Declarația sa — „Eu nu scriu despre război, ci despre curajul omenesc și despre faptul că omul va învinge“ —, e ca un epitaf pe piatra funerară din cimitirul din Ridgefield, statul Connecticut, pe care se poate citi: „CORNELIUS RYAN: 1920—1974 REPORTER“.

C. P.

KATHRYN, 24 iulie 1970.

VEȘTEA aflată astăzi e îngrozitoare, de o nedreptate revoltătoare. Noi ne consacram tocmai unei noi cărți: Un pod prea îndepărtat.

CORNELIUS, 25 iunie 1970.

DE săptămîni, Kathie mi-a reproșat că nu fac nimic. Ea credea că lucrul mă va liniști, dar acum totul s-a schimbat. Chiar dacă mă apuc de scris, cum aș fi eu în stare să valorific mormanul de documente așa cum se cuvine. Această carte va fi cea mai grea din tot ce am încercat să scriu vreodată. Ea înseamnă pentru mine cea mai dificilă încercare din câte am avut vreodată. Trebuie să o fac bine sau deloc. Orice s-ar întîmpla, eu vreau ca tot ceea ce scriu să reziste probei timpului.

Aici, în biroul meu, am pregătit tot ce are legătură cu evenimentele dintr-Un pod prea îndepărtat. Kathryn a pus în ordine toate interviurile cu militari, începînd cu ofițerii superiori pînă la simplii soldați, însemnînd în mod special pe cei a căror experiență va constitui nucleul povestirii. Cinci mari dosare negre — cite unul pentru fiecare naționalitate: olandeză, germană, americană, britanică și poloneză — stau aici, pe biroul meu. În fiecare dintre ele se află cele mai bune relatări individuale asupra acțiunii, cu trimiteri la persoanele care au fost totodată martori și participanți activi la evenimentele relatate.

Annie Bardenhagen, secretara mea, a verificat și răsverificat ortografia numelor de familie ale tuturor bărbaților și femeilor care au fost intervievați și care au trimis informații, în așa fel încît lista completă a colaboratorilor pe care obișnuiam să o includem în final cărții, într-un capitol intitulat Ce fac ei azi, e gata. Biografia e aproape terminată și dosarele cu fotografiile sînt de-a dreptul ticsite cu clișee reprezentînd locurile, podurile, punctele de parașută și terenurile de aterizare — toate repertoriile, mulțumită lui Annie, așteptînd doar legendele.

Nu mai privind această cameră și mă simt mai mult decît speriat. Totul era pregătit, în afara de mine. Cuvîntul „cancer“ mi-a răsturnat complet universul. De ce nu m-am constrîns să încep cartea mai devreme? După toate aceste luni, îmi rămînea încă să compun o primă fază care să fie acceptată.

CORNELIUS, 6 august 1970.

DUPĂ un consult cu doctorul Ward, m-am dus împreună cu Kathie să-l vedem pe Michael Korda, directorul de la Simon and Schuster — editura la care

îmi public cărțile în Statele Unite. Era o vizită pe care o aminasem prea mult. Michael era nerăbdător să știe la ce punct ajunsesem cu cartea și dornic să citească primele pagini. Cum puteam să-i mărturisesc că nu avea ce citi? Știam bine că trebuia să o scriu. Dar pe măsură ce timpul trecea, fără să-l arăt nimic lui Michael, era posibil ca el să înceapă să se arate îngrijorat. Și astfel, în vreme ce Kathie evita cu grijă să mă privească, îi spuneam lui Michael că scrisul meu a avansat de minune, cu toate că nu eram încă gata să-i arăt ceva.

Nu știu cum s-a întîmplat, dar i-am povestit întregul plan inițial al cărții, sporîndu-i atractivitatea și interesul prin convorbirile extraordinare pe care le avusem în Anglia și Olanda cu participanții la lupte. Kathryn adăuga povestirii mele întîmplări pe care le citise în vechile mele dosare americane. Cred și sper că Michael a fost impresionat. Scriam parcă sub ochii săi cartea, în acel birou.

Tot vorbind, aveam impresia că forțele îmi reveneau. Într-adevăr, mă prinsesem în joc. Era pentru prima oară după luni de zile că nu mă mai gîndeam doar la mine și la problemele sănătății mele. Povestind Un pod prea îndepărtat, simteam că tristetea și deznădejdea se risipeau și aveam sentimentul că voi putea continua.

CORNELIUS, 20 august 1970.

CA să-mi treacă timpul și pentru că era de datoria mea, am încercat să încep cartea. Am scris dedicația și i-am arătat-o lui Kathie: „Soldaților și civililor angajați în conflict, al căror curaj, înțelegere și disperare fac parte integrantă din condiția umană“. Kathie a știut să citească printre rînduri.

— E adevărat, dar eu nu pot să suport să păstrez fraza așa cum este. E o aluzie mult prea directă la ceea ce ți se întîmplă fie acum.

Și ea a scris următoarele cuvinte: „Lor, tuturor“.

Nu i-am spus că doream ca acel cuvînt „curaj“, din dedicația mea, să mă caracterizeze pe mine. Mă străduiam din răputeri să nu-l arăt cît de frică mi-era în fundul sufletului. Am lăsat la o parte dedicația (rămășă definitiv în versiunea scîrtei scriitorului — n.t.) și am trecut la introducerea cărții. Aveam peste 30 de pagini și aproximativ două sute de începuturi necorespunzătoare. Știam cum vreau să o încep, dar nu reușeam să o atern pe hîrtie. Debutul trebuia să fie în același timp molcom și încălecat de suspens, și apoi să dezvăluie treptat cititorului în ce consta el. Părea simplu dar îmi era

foarte greu. Aveam cîteva frînturi de fraze: „obscuritate blîndă de septembrie și dimineți cu brumă“; „ceva ieșea din comun“ de cel mai banal efect, sau „un sentiment nelămurit că ceva ieșea din obișnuit“ — ceea ce era mai chinător. Plus toate variantele posibile. Îmi trebuia o primă fază percutantă pentru ca cititorul să aibă pofta să treacă la următoarea, care urma să lărgească puțin tabloul, dar numai puțin. La sfîrșitul primului paragraf, cititorul meu trebuia să fie captat de povestire, de nu, eram pierdut, și, ceea ce e și mai rău, îl pierdeam.

KATHRYN, 20 august 1971.

DE-A lungul primăverii și verii anului 1971, Connye a lucrat permanent la cartea sa. Planul pentru prima parte era alcătuit din cuvintele-cheie care-i permiteau să reconstituie părți întregi din povestire. El se afla scris pe o foaie mare de hîrtie așezată foarte atent de-a lungul jumătății din dreapta a biroului său. El găsea că avansa cu o încetineală extrem de supărătoare.

Era o muncă îndirjită, obositoare. Apăsăți de dificultățile noastre familiale și de amenințarea mereu prezentă a cancerului, pe care noi sperăm totuși să-l fi înălturat pentru totdeauna din viața noastră, Cornelius nu scrisese pînă la 20 august 1971 decît 47 de pagini.

CORNELIUS, 23 septembrie 1973.

CARTEA avansează repede, și-i consacru toate resursele energiei mele. Mă simt în același timp nerăbdător s-o termin și dornic să o fac să mai continue. Mi-e frică să mă regăsesc la final. Atît cît pot să-mi dau seama, Podul mă ține în viață.

KATHRYN, 5 octombrie.

CONNYE își redacta în continuare cartea cu îndirjire, refuzînd să dea friu liber amărăciunii sale (la 30 septembrie 1973, mama scriitorului murise în Irlanda — n.t.). Am ajuns la ultimele pagini tragice ale povestirii. Vrafurile de interviuri care erau întinse pe toată lărgimea pervazului de la fereastra biroului nostru au descreșcut treptat, pe măsură ce noi terminam cu ele și eu le puneam în dosare. Astfel, regimente întregi au fost demobilizate. Rămîneau doar cîteva excepționali combatanți în sectorul britanic și civilii olandezi din micul sat Driel; poveștile lor urmau să formeze concluzia lungilor noștri ani de investigații, cercetări și redactare.

27 OCTOMBRIE.

Un pod prea îndepărtat este gata. Către orele 16, azi după-amiază, Connye mi-a adus trei pagini. N-am modificat decît ultimul paragraf din care am șters patru rînduri. După aceea, i le-am înapoiat. A dat din cap aprobator. Apoi s-a ridicat, m-a luat în brațe și m-a strîns la piept.

CORNELIUS, 10 noiembrie 1973.

NU-MI vine să cred că am terminat cartea. Au fost atîtea zile întinsecate în timpul cărora m-am simțit la capătul puterilor. Nici nu mi-am dat seama ce constrîngere a însemnat voința mea de a păstra secretul cancerului față de editorii mei (Ryan povesteste în alte pagini că, dacă s-ar fi aflat starea exactă a sănătății sale, ar fi avut extrem de mari neplăceri cu operațiunile financiare din partea editorilor — n.t.). În prezent, această obligație de a tăcea a dispărut. Nu mi-am călcat cuvîntul față de nimeni. Contractele mele sînt onorate și manuscrisul este atît de bun pe cît mi-a fost posibil să-l fac, poate chiar superior volumelor mele anterioare.

Uitîndu-mă prin notele mele, constat că în mijlocul lunii august 1970 m-am apucat să atern primele fraze ale cărții pe hîrtie. Între această dată și 31 mai 1973 n-am reușit să termin decît 310 pagini. La 27 octombrie, exact acum 15 zile, am ajuns la final, 666 pagini în total. Ne-au trebuit 34 de luni pentru a scrie primele 310 pagini și doar cinci pentru a le scrie pe următoarele 356.

Mă simt recunoscător în mai multe privințe. Sînt în viață și mă simt atît de bine cum nu va mai fi niciodată posibil să fiu. Podul are cîteva aspecte particulare datorate cancerului meu. Cînd m-am așezat să scriu Ziua cea mai lungă și Ultima bătălie, eram pasionat de amănuntele insolite, de povestirile nemaiapomenite, de mituri și de punctele tari sau de slăbiciunile individului de rînd care se află antrenat în război. Scopul meu era să descopăr ce gîndeau și ce simțeau oamenii. În acest nou volum am avut ocazia să contemplos profundimea abisului. Și am dobîndit o cunoaștere mult mai adîncă decît înainte a emoțiilor persoanelor mele. Sper că această carte va fi o mărturie a curajului interior pe care l-am descoperit la bărbați și femei și pe care continui să-l descopăr zi de zi. Apreciez că Podul este superior celor două volume anterioare. Este straniu să o spun, dar cancerul are și el virtuțile sale: își face victima mult mai sensibilă față de ceilalți.

Prezentare și traducere de
Cristian Popișteanu

Meridiane

Clara S

● Povestea de dragoste dintre Robert Schumann și Clara Wieck inspiră deopotrivă pe cinești și dramaturgi. Peter Schamoni realizează filmul „Viața lui Schumann”, distribuind-o pe tinăra vedetă a Hollywood-ului, Nastasia Kinski, în rolul Clarei. La teatrul din Bonn pie-

sa feministă „Clara S” prezintă însă o versiune opusă scenariului cinematografic. Actrița austriacă Elfride Yalinek interpretează rolul soției lui Schumann, copleșită de geniul soțului, pe care, în cele din urmă, îl domină. În fotografie: Nastasia Kinski și Clara Schumann.

O autoare în conflict cu apartheidul

● Cunoscută prin romanele sale *Vraja*, *Fiica lui Burger* și *Străin printre străini*, ca și prin numeroasele ei nuvele, Nadine Gordimer (59 de ani) a fost comparată cu Ernest Hemingway și în repetate rânduri numită printre candidații la premiul Nobel. Scrierile ei reflectă fie istoria, fie prezentul discriminării rasiale din țara ei, Africa de Sud. În romanul ei recent apărut sub titlul *July și ai săi*, scriitoarea merge mai departe, în viitor, într-o vreme când, inevitabil, apartheidul va fi fost înălțat, dar încă nu uitat. Nadine Gordimer face o paralelă între actualul regim sud-african și cel hitlerist din Germania care a dus la declanșarea celui de al doilea război mon-

dial. Și o face în cunoștință de cauză: soțul ei, Reinhold Cassirer, a părăsit Berlinul în anul 1936, exilându-se împreună cu unchiul său, celebrul Cassirer — Ernst, filosoful, Bruno, editorul și Paul, negustorul de artă. Reacția regimului de la Pretoria era de așteptat: toate cărțile scrise de Nadine Gordimer sunt interzise în Africa de Sud. Tipărite în Anglia sau în Statele Unite, ele constituie, împreună cu cele ale altor mari scriitori sud-africani ca Alan Paton, André Brink, Alex La Guma, Breytenbach etc. o mătură care acuză și, în același timp, un temel de încredere în viitorul eliberat de discriminarea rasială.

Elio Petri

● A încetat din viață la Roma, în vîrstă de 53 de ani, regizorul Elio Petri. Format în perioada anilor 51-60 la școala marelui critic și cineast Giuseppe De Santis, Elio Petri rămîne unul din reprezentanții de seamă ai cinematografiei italiene contemporane. Filmele sale conțin o profundă meditație asupra unor probleme acute ale societății: mafia, problema puterii, alienarea celor exploatați. Proprietatea nu mai este un furt, Anchetă asupra unui cetățean în afara oricărei bănueli. *Clasa muncitoare merge în paradis* — acesta din urmă distins în 1972 la Cannes cu Palme d'Or ex aequo — sînt cîteva din realizările sale memorabile care l-au imens și dincolo de hotarele Italiei.

Balthus

● „Cincizeci de picturi și cincisprezece desene, selecționate chiar de artist și însoțite de un text al lui Jean Leymarie, constituie prima lucrare consacrată pictorului Balthus. Nu-l vorba de un studiu

exhaustiv, în felul catalogelor, ci de o carte prețioasă, cu reproduceri remarcabile, care tind să sugereze o expoziție ideală în care artistul ar prezenta cele mai bune lucrări ale operei sale, aproape secrete, dispersate și rareori înfățișate... Așa saluta renumitul critic Maarten Bouisset apariția acestei lucrări la editura Skira. (În imagine, coperta).

Lupta pentru pace

● Este tema celui mai recent număr (287) al revistei „Lettres soviétiques” al cărei sumar se distinge prin bogăția și diversitatea unghiurilor din care este abordată cea mai stringentă preocupare a contemporaneității: Pacea. Rubrica „Poezie, proză, eseuri”, înmănunchiază semnăturile unor personalități ale literaturii și culturii sovietice contemporane: Robert Rojdestvenski, Henrik Borovik, Aleksandr

Ceakovski, Savva Dangulov, Iuri Jukov, Evgheni Evtuşenko, Nikolai Gribov, Serghei Obraztsov. Capitolul „Pacea și cultura” grupează texte de Maxim Gorki, Alexei Tolstoi, Alexandr Fadeev, Ilya Ehrenburg, Nikolai Tihonov, Konstantin Simonov, Konstantin Fedin. La rubrica intitulată „Dăm cuvîntul scriitorilor laureați ai premiului internațional Lenin „Pentru întărirea păcii între popoare” — vibrante cînduri poartă semnăturile lui Jorge Amado, Louis Aragon, Hervé Bazin, Bertolt Brecht, Faiz Ahmad Faiz, Abdul Rahman al-Khamisi, Arthur Lundkvist, Iannis Ritsos. În imagine, coperta revistei pe care este reproducă pictura „Forțele păcii” de Boris Talberg.

În lumea basmului

● Mica localitate Bad-Karlshafen de lângă Kassel (R.F. Germania) a fost timp de câteva zile orașul basmului, găzduind o Conferință internațională convocată la inițiativa Societății europene a basmului. Tema intrinsecă: „Personajele feminine în basm”. Au participat aproximativ 800 de critici, scriitori și artiști din diferite țări.

stat pe genocid, conferă o valoare deosebită cărții *Convorbiri cu călăul*. Excesiv laudatele memorii ale lui Speer mie mi s-au părut insuportabile. Și prin conținut — o penibilă disculpare fanfaronă — și, mai cu seamă, prin imoralitatea actului de a profita de propria sa complicitate la oroare pentru a dobîndi bani și faimă, „literară”. Aici, însă, fără a fi alterată, pledoaria „pro domo” este amendată de prezența permanentă a naratorului care a provocat-o și a păstrat-o pentru posteritate.

Aflăm foarte multe lucruri: că feldmaresalul von Kluge nu s-a sinucis, așa cum se știa, ci a fost „lichidat” în taină de Stroop, cum a fost terorizată Grecia de S.S.-iști comandați de același Stroop, o parte din fărâdelegile lui macabre în Ucraina, amănunte despre asasinarea, din ordinul lui, a noului aviator american luat prizonier pe teritoriul german etc. Marea revelație o constituie însă epopeea ghetoului istorisită din punctul de vedere al celui ce a organizat și condus masacrarea evreilor îngheșuiți în inima Varșoviei. Neomul convins că face parte din rasa supraomnilor nu putea înțelege dirza împotriva a celor despre care el susținea că sînt „suboameni” și, ca atare, „nu pot avea sentimentul onoarei și al demnității”. Eroica rezistență care a continuat cu aceeași înverșunare o lună de zile, deși chiar de la început era limpede că ostatecii din ghetto, practic neînarmați, nu au nici o șansă împotriva formidabilei mașini de război hitleriste care pornise să-i strivească, este recapitulată zi cu zi, oră cu oră. Aici, Moczarski este în măsură să-i dea replica lui Stroop, să-i rectifice minciunile, să-i completeze „omisiunile”. Cînd călăul vorbește despre „acțiunea de curățire a Restghetto-ului”, explicînd „că prin „Restghetto” înțelege „O parte din cartierul evreiesc al Varșoviei evacuată de bună voie de locuitorii în iulie 1942”, Moczarski îi răspunde că, începînd de la 22 iulie 1942, 320 000 de persoane au fost expediate spre a fi exterminate rapid la Treblinka, iar alte cîteva mii au fost asasinat pe loc, între cei trimiși spre a fi măcelăriți numărîndu-se și celebrul pedagog și scriitor dr. Janusz Korczak, împreună cu copiii din orfelinatul îngrijit de el. Cînd Stroop i-a povestit despre luptătorii de pe strada Miła nr. 18 care s-au sinucis la 8 mai 1943, cînd hitleriștii au capturat statul major al rezistenților, Moczarski a evocat remarcabila personalitate a doi dintre ei, Mordechaj Anielewicz, în vîrstă de 24 de ani, șeful insurgenților, și Arie Wilner, prietenul lui.

O reconstituire uluitoare și prin faptele pe care le pune în lumină și prin unghiurile complementare din care sînt privite.

Felicia Antip

Recitindu-l pe Malaparte

● „Am oroare de singe”. Și această oroare provine dintr-o experiență care nu-mi aparține numai mie. Particular în caracterul italienilor este tocmai faptul că a lor conștiință morală nu se manifestă decît în prezența singelui, căci el subordonează totul res-

pectului față de viață”. Este ceea ce scria Malaparte în 1937 în prefața unui volum de texte intitulat *Singe*. Editura pariziană Rochet a rotipărit cartea, adăugînd două alte nuvele: *Sodoma și Gomora* și *O femeie ca mine*. Volumul grupează nuvele evocînd în special tinerețea scriitorului italian: primul război mondial, angoasele morții, iniția iubire, situațiile relevînd o ascensiune pentru oroare și suferință. Recitînd *Singe* — apreciază un cronicle — nu poți să nu fii impresionat de forța stilului și narațiunii lui Malaparte, scriitorul disperării. În imagine, un portret al lui Malaparte semnat de Cagnat.

Istoria baletului rus

● Un uriaș material documentar: schițe de scenografie și de costume, desene, picturi, fotografii de la diverse spectacole celebre, programe de sală, afișe, costume originale, — între care cel purtat de Nijinski în 1914, în „Le spectre de la rose” — precum și prețioase amănunte privitoare la activitatea desfășurată de scenografi italieni la Petersburg, la sfîrșitul secolului 18, alcătuiesc expoziția „Baletul rus de la origini pînă în prezent” — găzduită la Palatul Braschi din Roma. În imagine: afișul realizat de Valentin Kodasevici pentru premiera baletului „Vîrsta de aur” de Dmitri Șostakovici, prezentat în 1930 la Lenin-

Noul Disneyland

● Un nou complex „Walt Disney”, populat de celebrele personaje ale marelui maestru al desenului animat, și-a deschis porțile în Florida. Este, ca și primul Disneyland, un centru de joacă și educație. Conceput ca o proiectie în „Lumea viitorului”, noul Disneyland oferă copiilor o călătorie printre performanțele previzibile ale științei și tehnicii în secolul XXI.

„Femeia fardată”

● După aproape treizeci de ani de la *Bună ziua, tristețe* (1954), Françoise Sagan publică la editura J. J. Pauvert un roman somptuos, care dă larăși o nouă dimensiune legendei acestei scriitoare. Desigur, și în *Femeia fardată* întîlnim aceiași oameni, aceiași cohortă de privilegiați, de astă dată reușii pe puntea strălucitorului pachetot „Narcissus” care întreprinde o croazieră muzicală, cu escale de vis la Capri, Siacruza, Palma. Printre acești călători de marcă, se află și cea mai mare vedetă a epocii, precum și un pianist, aflat la apusul gloriei sale. Totul pare

admirabil, dar deodată calmul se destramă, măștile cad. Sub soarele de septembrie, într-un decor de paradis, vreo zece bărbați și femei se vîd amestecați într-o aventură plină de pasiune, de risete și de ură, de dorinți dezamăgite. Plecaseră cu toții ca să petreacă o vacanță veselă, lipsită de orice fel de preocupări, dar se vor vedea constrinși să meargă pînă la capîntul aventurii în care au fost antrenati, unii pînă la înfrîngere sau chiar la moarte, alții spre o nouă iubire. Și aici, ca și în celelalte romane ale lui Françoise Sagan, nota dominantă este tristețea.

Sarah Bernhardt văzută de frații Nadar

● Fascinanta Sarah Bernhardt (1844-1923), monstru sacru al epocii respective, a fost fotografată în numeroasele ei roluri rit și în oraș de frații Felix și Paul Nadar, renumiți fotografi, care au înregistrat pe peliculă pe

cel mai ilustru și reprezentativ oameni ai timpului. De astă dată, editura Herscher publică un album conținînd, în afară de text, 50 de fotografii ale celebrei tragediene, majoritatea inedite, printre care cea de alături. Pierre Spivakoff, autorul textului, evocă, în paginile sale pasionante și pline de umor, viața tumultuoasă și plină de scandaluri a mării Sarah. Cartea sa este în același timp un document unic despre arta dramatică de la sfîrșitul celui de-al doilea imperiu, pînă în perioada de început a așa-ziselor „ani nebuni”.

Expoziție Buñuel

● În vîrstă de 82 de ani celebrul cineast spaniol Luis Buñuel (n. 1900) trăiește în prezent în Mexic. Parisul, însă, unde a trăit cîteva decenii și unde a creat capodoperele sale, printre care *Vîrsta de aur*, *Viridiana*, *Îngerul exterminator*, *Jurnalul unei cameriste* ș.a., nu l-a uitat. Timp de două săptămîni i-a consacrat o expoziție de documente, cinematografe au reluat unele din filmele sale, au fost organizate mese rotunde la care personalități avizate au evocat creația acestui „cinemagician”, cum l-a numit presa.

„Medalia Mozart”

● Elisabeth Schwarzkopf a fost distinsă cu „Medalia Mozart” atribuită de oficialitățile orașului Frankfurt. Cunoscută primadonă a scenelor lirice a dobîndit o reputație internațională mai ales cu rolurile din operele lui Mozart și Richard Strauss. La festivalurile de la Salzburg ea a fost apreciată drept cea mai bună interpretă a Donnei Elvira din opera *Don Giovanni*. Astăzi, în vîrstă de 67 ani, Elisabeth Schwarzkopf și-a încheiat cariera de interpretă, ocupîndu-se de pedagogie muzicală...

Am citit despre...

O epopee privită din unghiuri complementare

■ PENTRU Kazimierz Moczarski, generalul Jürgen von Stroop nu era doar un inamic impersonal. Arestat la 6 decembrie 1943 într-o cafenea varșoviană, fratele lui mai mic, jurist, pictor și poet de talent, fusese impuscat în aceeași seară de trei dintr-o subordonații lui Stroop, printre ruinele ghetoului, folosite pe atunci de naști ca loc de execuție favorită: cine să deosebească noile cadavre de cele din timpul marelui masacru? Tot în 1943, Moczarski ajutase un grup din Rezistență care își propunea să-l lichideze pe Stroop, participînd la supravegherea acestuia pentru a se stabili programul zilnic. Acum, însă, ei se aflau într-o intimă forțată, ceea ce îi obliga la un „modus vivendi” bazat pe toleranță reciprocă. Destinul ironic care i-a adus laolaltă pe eroul Rezistenței și pe criminalul vinovat de genocid a asigurat acestei confruntări și un foarte util contrapunct: prezența, în aceeași celulă, a lui Gustav Schielke, fost subofiter al poliției de moravuri, condamnat pentru isprăvi săvîrșite după ce fusese detașat la Siguranța din Cracovia. Acest trepăduș intruchipa tagma profitorilor cîinii al regimului, categoric la fel de tipică pentru societatea nazistă ca și cei care, ca Stroop, deveniseră sclerați împingînd pînă la ultima limită fanatismul timp exprimat prin deviza „Meine Ehre heisst Treue” (onoarea mea se numește fidelitate).

Comentariile lui Schielke așează declarațiile lui Stroop într-un cadru relativ realist, dezumflîndu-le retorica. Reproducînd din memorie destăinuirile călăului — cu atît mai înfrîntătoare cu cît nu exprimă nici un regret, nici o renegare a ideologiei asasinatului în masă în numele căreia a acționat — Kazimierz Moczarski nu intervine decît, cel mult, poate, pentru a le aranja în așa fel încît să scoată în evidență contrastul dintre sibirismul potentatului parvenit și indiferența lui absolută față de suferința și moartea pe care, cu cugetul împăcat, le hărăzea altora. Această dublă filtrare, și mai ales faptul că optica în care sînt asamblate relatările aparține unui antifascist conștient că păstrarea autodemascării criminalului de război hitlerist este și ea o formă de luptă împotriva celor ce își întemeiaseră politica de

Almanahul Peters

● Către sfârșitul secolului trecut, editura Peters din Leipzig (înființată la 1800) a început să publice un almanah academic consacrat muzicii, care astăzi apare cu titlul *Fahrbuch Peters*. Realizat

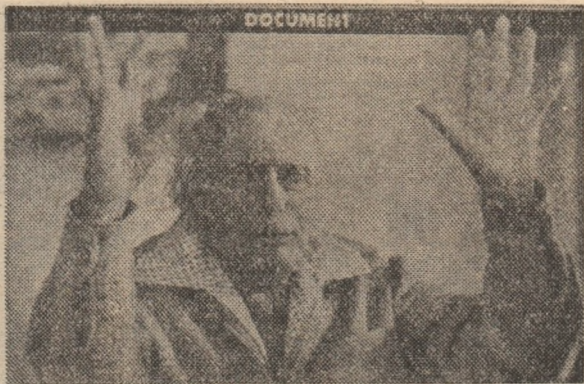
în baza materialelor aflate în fondul celebrei instituții de studii muzicale cunoscute sub numele de „Musikwissenschaftliche Studienbibliothek Peters”, Almanahul Peters a pus în circulație importante reproduceri fotomecanice din istoria literaturii muzicale, facsimile de partituri manuscrise, precum și scrieri teoretice de muzică. În imagine, fișa din Almanahul Peters.

Memorie prodigioasă

● O memorie prodigioasă are cetățeanul turc Mohamed Ali Halik, deținătorul unui „record” consemnat de statistice specializate. În fața unei comisii de șase persoane, din Ankara, Mohamed Ali Halik a recitat, fără greșeli, 6700 versete din Coran. După acest „examen” el a declarat că poate recita același număr de versuri din diferite poezii turci clasici și contemporani.

Centenar

● La 7 decembrie s-au împlinit 100 de ani de la nașterea scriitorului bulgar Gheorghe Raicev (1892—1947), maestrul prozei psihologice în descendență dostoevskiană. Dintre cărțile sale amintim: *Cîntecul pădurii*, *Legenda comorii*, *Domnul și fata*, precum și ciclul de trei romane reunite sub titlul *Chela de aur*.

Preferințele lui Delvaux

● În trei luni, aproape 25 de mii de vizitatori au trecut pe la Saint-Idesbald (în Belgia, lângă Ostende) pentru a admira cele 30 de tablouri pe care Paul Delvaux le-a donat noii Fundații Delvaux, inaugurată în vara acestui an, — mărurie a atracției pe care pictura suprarealistă o mai exercită și azi, la 40 de ani de la publicarea *Manifestului suprarealismului* al lui André Breton. La cei 85 de ani

ai săi, Paul Delvaux a rămas unul din ultimii mari reprezentanți ai curentului. Pentru prima oară a acceptat să acorde un interviu. Interlocutoarea sa a fost Christine Clerc de la revista „Le Point” careia i-a evocat itinerarul său în pictură, mărturisindu-și anxietățile și îndoielile. Pictor al femeilor, Delvaux își destăinuie preferințele: Ingres, Delacroix, Tizian și, mai ales, impresionistii.

Baudelaire către mama sa

● Cele 212 scrisori manuscrise ale lui Baudelaire adresate mamei sale, vindute la licitație la Paris, au stîrnit o veritabilă senzație printre exegeții. Provenind din biblioteca poetului Armand Godoy decedat la Lausanne în 1984, aceste epistole au fost publicate în volumul apărut în colecția Pleiade. Po-

sibilitatea unică de a studia originalele acestei corespondențe a constituit un eveniment de excepție printre baudelaïstii. Ansamblul scrierilor reprezintă un fel de jurnal, dar, firește, și un dialog continuu cu mama poetului, confidenta și prietena cea mai apropiată. Iată, de exemplu, ce-i scria despre Edgar Poe pe care abia îl descoperise: „Am găsit un autor american care mi-a provocat o incredibilă simpatie și am scris două articole despre viața și opera sa. Am scris cu ardor”. La 30 martie 1866, Baudelaire adresa ultima scrisoare mamei sale. A dictat-o pentru că nu mai putea scrie. A doua zi a fost lovit de afazie. În imagine, autotretul lui Baudelaire.

Scala și video-discul

● În baza unui acord încheiat între National Video Corporation (NVC) din Londra, RAI și Scala din Milano, spectacolele primei scene lirice din Italia vor fi înregistrate pe video-discuri. Prima înregistrare va a-

vea loc la 11 decembrie, cu Ernani de Verdi, spectacolul urmînd să fie transmis și în direct de către televiziunea italiană. De asemenea, Casa de discuri EMI a anunțat un LP „clasic” cu opera Ernani.

ATLAS

Nemurirea

■ EFESUL face parte dintre acele cetăți al căror destin a fost atît de strîns legat de mare, încît, în clipa în care marea a început să se îndepărteze de ele, au încercat mai întîi s-o urmeze și, numai după ce n-au reușit, au rămas părăsite și fără anărare într-un univers străin și au murit încet, încet uitate de valurile sfărîmate de alte cheuri și de corăbiile apărînd altora la orizont. Pergamu și Miletul, Priene și Didima au avut aceeași glorioasă și stranie soartă de porturi vestite, rivnite și cucerite de toți invăgătorii, dar rămînînd numai ele inșele, triumfătoare prin artă și prin comerț, lăsîndu-se umilite numai de mare și mutate mereu după ea, cea îndepărtată mereu de innămolirile fluviului Meandru (cel ce avea să dea în atîtea limbi europene, îndepărtat ecou, purificat prin uitare, cuvîntul *meandre*) și rămase în cele din urmă, eșuate fără speranță pe uscat. Acum între ele și mare se întinde o cîmpie zadarnică de cincisprezece-douăzeci de kilometri, dincolo de care Mediterana nu mai e decît o dungă albastră, liberă, topită în cer. Pentru că marea a jucat întotdeauna în viața acestor miraculoase porturi roul libertății: odată pierdută, nici bogăția, nici frumusețea nu mai foloseau la nimic, locuitorii li se risipeau în patru vînturi, lăsînd numai cheurile pustii, îngropate în praf, să viseze valurile care le legau altădată de univers.

Și totuși, mort și părăsit uscătuț, așa cum este acum, Efesul este singurul care m-a putut face să înțeleg ce însemna frumusețea și grandoarea unui oraș antic. Trecut pe sub numeroase stăpîniri (de la carienii întemeietorii, la ionienii, lidienii, persi, macedonenii, romani, bizantini), Efesul și-a păstrat constant libertatea de a face comerț, forța de a face artă și mîndria, aproape religioasă, de a fi, fără încetare, frumos: În primul rînd, teatrul imens, de cîteva zeci de mii de locuri, în care încăpea practic întreaga populație a orașului (s-ar putea medita asupra bazei de masă, cum se spune, a culturii antice), un teatru în care cuvîntul roșit în scenă se aude perfect în ultimul rînd; un teatru săpat magnific sub muntele care i se ridică deasupra asemenea căusului unor palme rotunjite să-i protejeze flacăra (ce sentiment de mîndrie pentru forța minții și a suferințelor omenești cuprinde înaintînd pe Calea Arcadiană, dalată cu marmură și mărginită de socluri sprijinind cîndva statui, fără a deslîvi ochii de pe hemicleul înălțat în fața al amfiteatrului !); apoi extraordinara bibliotecă-mausoleu, înălțată de un cetățean roman în memoria tatălui său (se poate imagina ceva mai frumos decît construirea unei biblioteci în memoria cuiva căruia îi plăcea să citească ?); apoi templul lui Hadrian și fîntînile lui Traian și Pollio, și atele de coloane monolite ale agorei, și Senatul (mic amfiteatru, păstrînd încă în aer ciocnirea liberă a ideilor și sunetul legilor aprobate de toți) și piața împodobită în care tronase, la începutul sfîrșitului, statuia lingusitoare a tîranului Dioclețian; și cîte și mai cîte, monumente sau numai locuințe, toate săpate în marmură, ceea ce le-a asigurat nu numai acest strălucitor destin postum (pentru că orasele, ca și oamenii, au și un destin al memoriei lor), ci și efectivă strălucire și curățenie, frumusețea aceasta legată din comun care nu este numai a artei adăugate, ci și a materialului folosit.

Desigur, templul Dianei din Efes, una dintre cele șapte minuni ale lumii grecești (templul pe care a încercat să-l distrugă Herostreat, cel ce a rămas, prin numai această aberantă încercare, celebru în eternitate), nu mai există. Basilicile bizantine și moscheile turcești de pe o întinsă rază i-au moștenit samavolnic coloanele și frumusețea, iar pe locul ei, vestit în toată antichitatea, nu a rămas decît o coloană diformă ca un mădular bolnav de artroză, deformat de bătrînet, o coloană mărturisind vîrstă matusalemică a unui miracol căruia cetatea romană mai apropiată de mare — depărtată între timp din nou — îi continuă nemurirea. (O nemurire în care, nedrept și revoltător, autorii capodoperelor și cei ce le-au distrus stau alături, izbăviți egal de uitare prin simpla atingere a minunii !)

Ana Blandiana

Gabriel Garcia Marquez:

Văduva lui Montiel

CÎND a murit don José Montiel, toată lumea s-a simțit răzbnată, mai puțin văduva sa; dar au trebuit să treacă ore în șir pentru ca lumea să creadă că într-adevăr acestuia murise. Mulți continuau să se îndoiască chiar și după ce i-au văzut cadavru expus în capelă, infundat între perne și ecarcașuri de în și vîrit într-un saciu galben și umflat ca un pepene. Fusese barbier cu multă grijă, era îmbrăcat în haine albe și cizme de lac și avea o înfățișare atît de plăcută, încît nicidecum nu părușe mai viu ca acum. Era același don Chepe Montiel din toate duminicile, ascultînd liturghia de la opt, numai că în miini, în loc de harapnic, ținea un crucifix. A fost nevoie să bată capatul sîcrului în cuie și să-l zidească în perețele fastuosului mausoleu al familiei pentru ca întreaga așezare să se convingă că nu făcea pe mortul.

După înmormîntare, singurul lucru care a părut tuturor incredibil, în afară de văduva sa, a fost acela că José Montiel a murit de moarte bună. În timp ce toată lumea aștepta să-l vadă ciuruit de gloanțe pe la spate, într-o ambuscadă, văduva era sigură că o să-l vadă murînd în patul său, spovedit și fără de agonie, ca un sfînt modern. S-a înșelat numai în cîteva amănunte. José Montiel a murit în hamac, într-o miercuri, la două după-amiază, datorită enervării, pe care medicul i-o interzisese. Soția sa se mai aștepta ca întregul tîrg să ia parte la înmormîntare și era convinsă că locuința va fi mult prea mică pentru a putea primi în ea toate florile ce i se vor aduce. Cu toate acestea, la înmormîntare nu au asistat decît cei din tagma sa și congregatele religioase și nu s-au adus alte coroane decît cele de la administrația

municipală. Băiatul său — de la postul consular din Germania — cele două fete, din Paris, au trimis telegrame de cîte trei pagini. Se vedea că le redactaseră în picioare, cu seculara cerneală din birourile de poștă și că mizgălisseră multe formule până a găsi cuvintele pentru exact douăzeci de colari. Nici unul nu promise să se întoarcă. Și în noaptea aceea, la 62 de ani, în timp ce plîngea cu fața în pernă, pe care se odihnișe capul bărbatului care o făcuse fericită, văduva lui Montiel a cunoscut pentru prima dată gustul unui anume resentiment. „Mă voi ferece aici, pentru totdeauna”, gîndea ea. „Pentru mine va fi ca și cînd m-ar fi vîrit în același cosciug cu José Montiel. Nu vreau să mai știu absolut nimic despre această lume”. Și era sinceră.

Femeia aceea firavă, chinată de superstiții, căsătorită la 20 de ani din voința părinților cu un unicul pretendent pe care i-au îngăduit să-l vadă de la mai puțin de 10 metri, nu se așază nicidecum în contact direct cu realitatea. La trei zile după ce scosese cadavru soțului din casă, a înțeles din lacrimi că trebuia să se schimbe, dar n-a știut pe care drum s-o apuce. Trebuia să înceapă cu începutul.

ÎNTRU numeroasele secrete pe care José Montiel le ducea cu el în mormînt se afla și combinația complicată a cifrului de la casa de bani. Primatul și-a luat asupra-și rezolvarea problemei. A poruncit să se scoată casa de fier în curte, sprijinind-o de zid, iar doi agenți de poliție au tras cu carabinele asupra broaștei. Toată dimineața, din dormitor, văduva a auzit împușcături succesive ordonate prin strigăt de către primar. „Asta era ultimul

lucru care-mi lipsea”, se gîndea ea. „După ce că timp de cinci ani m-am rugat lui Dumnezeu să se termine odată cu împușcăturile, acum trebuie să-i mulțumesc pentru că armele se descarcă în casa mea”. Tot în ziua aceea s-a concentrat cu toată puterea ei, chemînd moartea, dar nu i-a răspuns nimeni. Era gata să adoarmă cînd o explozie nemai-pomenită a zguduit pereții. Fuseseră nevoiți să dinamiteze casa de fier.

Văduva lui Montiel a scos un suspin de ușurare. Octombrie se eterniza cu ploile lui noroioase, iar ea se simțea pierdută, navigînd fără țintă în dezordonată și fabuloasă proprietate a lui José Montiel. Domnul Caramichel, vechi și supus servitor al familiei, își luase asupra-și administrarea moșiei. În cele din urmă, cînd și-a dat seama că soțul ei murise cu adevărat, văduva lui Montiel a părăsit dormitorul pentru a se ocupa de casă. A dat jos toate ornamentele, a poruncit ca toate mobilele să fie acoperite în pinză de doliu și a pus panglicile negre la fotografiile mortului care atîrnau pe pereți. În cele două luni de claustru își făcuse obiceiul să-și roadă unghiile. Într-o zi — cu ochii înroșiți și umflați de atîta plîns — a băgat de seamă că domnul Caramichel intra în casă cu umbrela deschisă.

Închide umbrela aia, domnule Caramichel — i-a spus ea. După atîtea nenorociri care au căzut pe capul nostru numai așa-mai lipsea, să intri în casă cu umbrela deschisă.

Domnul Caramichel a lăsat umbrela într-un colț. Era un negru bătrîn, cu pielea lucioasă, îmbrăcat în alb și cu mici tăieturi de cuțit în pantofii pentru a-și ușura presiunea monturilor.

— O țîn deschisă numai pînă se usucă.

Pentru prima dată de la moartea soțului său, văduva a deschis ferestrele.

— Atîtea nenorociri și pe deasupra larma asta — a murmurat ea, rozîndu-și unghiile. Parcă n-o să mai fie senin în vecii vecilor.

— N-o să se însenineze nici azi, nici

teorogice ale monturilor domnului Caramichel. S-a uitat peste piaa mică și dezolată și peste casele ale căror uși nu s-au deschis pentru a vedea înmormîntarea lui José Montiel și abia atunci a apucat-o disperarea pentru unghiile ei, pentru pămînturile fără margini și nesfîșitele afaceri în care o lăsase incurcată soțul ei, afaceri pe care nu avea să ajungă să le înțeleagă nicidecum.

— Lumea-i făcută prost — a suspinat ea.

Cel care au vizitat-o în zilele acelea au avut destule motive să creadă că-și pierduse mințile. Dar nicidecum nu a fost mai lucidă ca atunci. Mai înainte de a fi început sacrificarea vitelor, ea își petrecea diminețile lugubre de octombrie în fața ferestrei din dormitor, compătîmîndu-i pe morți și gîndindu-se că dacă Dumnezeu nu s-ar fi odihnit duminică ar fi avut timp să termine lumea așa cum se cuvenea.

— Ar fi trebuit să profite de această zi pentru a nu lăsa atîtea lucruri prost făcute — spunea ea. La urma urmelor îi rămînea întreaga vespnicie pentru a se odihni.

Singura diferență, după moartea soțului ei, era aceea că mai înainte avea un motiv concret pentru a urzi gînduri sumbre.

Așa că, în timp ce văduva lui Montiel se consuma pradă disperării, domnul Caramichel încerca să facă față naufragiului. Și lucrurile nu mergeau deloc bine. Eliberări de amenințările lui José Montiel, cel care monopolizase comerțul local prin teroare, oamenii trecuseră la represalii. În așteptarea clienților care arătau, laptele s-a înăcrîit în oalele îngrămădite în curte, mînea a fermentat în burdufuri, iar brînză a îngrășat viermii în întunericul dulapurilor din pivniță. În mausoleul său împodobit cu becuri electrice și arhangheli din imitație de marmură, José Montiel plătea cei șase ani de asasinat și opresiuni.

În românește de
Darie Novăceanu

(Continuare în numărul viitor)

Scriitori bulgari și români în Delta

ÎNȚILNIRE PRIETENEASCĂ

Grupul scriitorilor români și bulgari la Brăila, pe locul unde a fost casa în care a locuit, în anii 1869-1877, poetul și revoluționarul bulgar Hristo Botev

MERGEM pe fluviu. Pe punte se află căpitanul vasului care ne duce la vărsarea Dunării în Mare. Lingă el, Vasile Șerban, președintele Consiliului județean de cultură Tulcea, stă de vorbă cu doi președinți a două uniuni de scriitori: din Bulgaria și din România — Liubomir Levcev și Dumitru Radu Popescu. Ajungem în Delta pe o furtună ciudată. Fulgere depărtate luminează de jos în sus cerul. Dumitru Radu Popescu propune să vedem nisipurile. Pe o asemenea vreme, spectacolul este extraordinar. Ne alegem traseul: eu plec cu poetul Alexandru Ivănescu, autorul „Arlechinului”, traducătorul excelent al poemelor lui Levcev, nimerind, în cele din urmă, în fața unor sonde de care răspund doi ingineri. Sunt înalți, sunt supli, sunt frumoși. Au bărbi, bărbile sunt blonde și, în ele, viscolit, nisipul blond. Ingerii ne spun: ca noi, sunt aici mulți. Delta ne schimbă. Urașul șantier al naturii devine acum un șantier al oamenilor.

Apar zburătăcind păsări de apă și de aer care-l încercă mereu, în harta lor nesigură de călătorie, pe Mircea Radu Iacoban, venit cu noi din Moldova cu 13 cartușe și cu o carte de buzunar în buzunar: cartea lui Levcev, prilej pentru mine de nedumerire, fiindcă poemele au apărut nu la „Jnimea” și nici la „Cartea Românească”, al cărei director, prozatorul George Bălăiță, se află și el cu noi aici, ci la „Univers”. — Cum se numește? îl întreb pe Alex. Ivănescu, și titlul aproape că mă aruncă peste bord: „Mănușa de fier”. Prin furtuna de nisip îmi recită, iar eu, emotiv din fire, îl ascult fără să crîncesc: „Străbat strîmtoarea dulcel osteneți, și mă opresc în golul soapei”. Levcev e trist că Dunărea se pierde în Mare. Citiți, vă rog, poemul din mijlocul acestei pagini tradus de poetul Valentin Deșliu și-l veți înțelege: Liubomir Levcev e un bărbat tânăr, un poet de o deosebită sensibilitate. Într-un interviu ad-hoc, luat de Bojidar Bojilov pe puntea vasului, Dumitru Radu Popescu face elogioase aprecieri privind atât poezia lui Levcev, cât și întreaga literatură bulgară. Sunt aici, pe vas și pe fîbrele Deltel Dunării, tulburătoare, prin chiar această furtună venită, cum s-ar zice, din senin, scriitorii prieteni. Fiecare își are modul său de a se exprima. Un tânăr poet din Ruse, Zdravko Kislov, are această metaforă: „Pe ambele maluri ale marelui fluviu, noi sintem prieteni prin chiar eterna vălurire-a sa”. Kliment Tacev adaugă: „Fiecare revenire în România reprezintă o întoarcere în tinerețea mea. Dragostea pentru țara dumneavoastră am primit-o și ea o moștenire. O parte din tinerețea tatălui meu s-a petrecut la Brăila și la București. Sint convins că această dragoste va înflori și în fiul meu”.

SINT, într-adevăr, întâlniri ale prieteniei. În „Literaturen Front”, scriitorii bulgari și-au publicat impresiile. Din partea redacției, întâlnirea capătă un nume — „Dunăreana” — pentru că, se explică în revista Uniunii Scriitorilor Bulgari, fluviul a fost ori este o gardă bună, un simbol al legăturilor tradiționale dintre țările noastre.

La Sulina și apoi la Brăila, unde i-am întâlnit pe Fănuș Neagu, Constantin Chiriță și Grigore Mărașanu în chip de gazde excepționale cărora, conform impresiilor, li se va păstra „o vie amintire”. Dunărea ne-a însoțit generoasă, inspirindu-ne în discuțiile ce le-am purtat, simplu și colegial. Au fost aici scriitorii români de prestigiu cu care am comunicat ca între prieteni.

Osoitalieri — se subliniază într-un articol, „Întâlniri ale prieteniei”, apărut recent în „Literaturen Front” — au fost, de fapt, și locuitorii acestui frumos ținut. Scriitorii au fost întâmpinați cu bucurie de autoritățile locale, au avut contacte de scurtă durată, dar neobișnuit de calde cu oamenii muncii care muncesc și trăiesc în condițiile aspre ale Deltel.

Am trecut pe lângă horstul dobrogean ce se ridică din valurile mării, asemenea unui gigantic stîlp de piatră, care nu poate să nu aibă legătură cu eternul pedestal de la Adamclisi și Coloana Infinitului de sub Carpații de sud ai României, sau cu „Ceasul de piatră al Sarmizegetusei”, dintre copacii seculari ai ținuturilor noastre transilvane.

Am trecut prin locuri prin care Dunărea pare să se răsucescă și să se întoarcă pentru ultima oară pornind spre răsărit, ducind cu ea materialul adîncurilor mereu mișcătoare pentru cărămizile noilor construcții pe care numai mina omului-arhitect le poate ridica spre mîndria evului nostru modern. Delta va fi alta, Delta e aceeași. Delta e mereu tinăra natură primitoare a veșnicului fluviu ce-aduce Europa „spre genunea Mării Negre”, cum zice Levcev. Dunărea e ajutată în noua experiență pe care o încearcă acum, în acești ani și în anii viitori, la gurile sale, de oamenii constructori liniari ca și poezii care-au înțeles-o. Bătrîna Dunăre intrînd în Mare se scaldă doar parca o clipă, precum zeița din mitologie, spre a ne arăta, cuprinse de lumină, aceste locuri mirifice care vor fi din ce în ce mai reîntîlnite.

Și iată acum și un articol informativ publicat în „Literaturen Front” ca un fel de prefață la impresiile ce urmau. „Din delegația scriitorilor bulgari, condusă de președin-

Liubomir Levcev

Semeață,
tulbure,
curge Dunărea și transportă Europa
spre răsărit — prin Porțile de fier —
din Pădurea Neagră
spre genunea Mării Negre.

Și deodată înflorește Delta.
Acesta e sfîrșitul.
Nu știe veșnicia cum să te inghită,
cum să se joace cu tine,
să te spintece cu insulele ascuțite.
Acesta e sfîrșitul...
Valsului Dunării, al legii sale în trei tacturi...

Arde soarele triunghiular cu ochiul său cuprinzător...

În clipa desfătării depline
vaporul se strecoară ca o năluca
prin canalele memoriei
asemeni unui tainic gînd,
iar puntea-i cu frunze presărată.
Argint și aur de trestii și răchită.
Și cormoranii zboară fără țipăt...
Și chipul răsturnat în apă te atinge,
pătrunde-n tine
asemeni unui vas fără matroz.

Iată,
cad frunzele.
Și zboară pelicanii.
Femei iubite spun adio...
Te doare crîncen,
dar nu te rogi...

Delta

Se-nchid restaurante pescărești cu lacăt
în așteptarea primăverii.
Apoi se-ntunecă, și-o luminișă
se strecoară prin copaci siniștri.
Trăiește cineva în deltă,
la vreme se gîndește.
Și la oameni...
Doar fiara lui D. R. Popescu, lupoaca cea nebună
rămîne-acolo
să-și arate colții.

Și astfel, apa veșnică
își ride de uscatul postru.
Și curge și se duce și rupe malul.
Vin insule —
de întrebări.
Și despărțire după despărțire
restitui lumii marea sa integritate.
Tot ce-ai primit de la înaintașii tăi necunoscuți.
De la ai singelui tău afluenți.
Și de la tainice izvoare.
Te dăruie acum tuturor asemeni unei zile bune —
aceasta-i sensul,
Acesta-i delta ta.

Dar nu uita un lucru, pe om îl aperi
cu ceea ce rămîne-n el indivizibil;
Numele cel mic.
Credința cea mare.
Și grija de copil
Și amintirea mamei.
Ideea, care de-o viață te inspiră
și-asemeni unui talveg insulele toate
le dezrădăcinează.

In românește de
VALENTIN DEȘLIU

tele Uniunii, Liubomir Levcev, a făcut parte primul vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor Bulgari, Nikolai Hristov, secretarul organizației de partid Evtim Evtimov, secretarul general al Uniunii, Lăcezar Elenkov, secretarul Uniunii Vera Mutaftchieva, secretarul organizatoric Gheorghe Hristov, membrii Biroului Uniunii: Bojidar Bojilov și Vladimir Golev, redactorul șef adjunct al revistei „Literaturen Front”, Rosen Bosev, scriitorul Kliment Tacev — traducător și popularizator al literaturii române, președintele Asociației scriitorilor din Ruse, Zdravko Kislov, scriitorul Rudenko Iordanov, din Ruse, traducători ai literaturii române, lucrători ai Uniunii Scriitorilor Bulgari.

Delegația română a fost condusă de președintele Uniunii Scriitorilor, Dumitru Radu Popescu. Din ea au făcut parte vicepreședinții George Bălăiță și Constantin Chiriță, secretarii Uniunii — Ion Hobana și Nikolaus Berwanger, directorul Fondului Literar, Traian Iancu, secretarii asociațiilor din Iași, Craiova și Timișoara — Mircea Radu Iacoban, Marin Sorescu și Anghel Dumbrăveanu, redactorul șef adjunct al revistei „Luceafărul”, Mihai Ungheanu, redactorul șef adjunct al revistei „Contemporanul”, Corneliu Leu, scriitorii români Fănuș Neagu, Paul Everac, Petre Sălcudeanu, Vasile Băran, Mircea Ciobanu, Valentin Deșliu, Alexandru Ivănescu, Radu Anton Roman, Constantin Ionică.

Atmosfera prietenească ce s-a creat în mijlocul scriitorilor, năzuințele și interesele lor comune, au determinat abordarea unor probleme importante, urmate de discuții interesante care au dus la crearea unor noi prietenii literare.

În continuare, se menționează că scriitorii români și bulgari au trecut în revistă producția literară din ultimii ani și că în discuții s-au conturat momentele cele mai importante, momentele esențiale ale literaturii noastre contemporane. Ideea principală: un nou îmbold pentru traduceri și editări reciproce.

De fapt acesta a fost și unul din principalele țeluri ale întâlnirii: o și mai puternică stimulare a prezentării și popularizării literaturilor noastre.

SI IATĂ și concluzia acestui articol din „Literaturen Front”:

„Întîlnirea a dat posibilitate scriitorilor bulgari să admire frumusețile Deltel Dunării. Pe numeroasele canale ale fluviului, în insulele de trestii ori nisip adunat în dune și pînă la vijelioasa Mare Neagră, în plină toamnă, în mijlocul naturii acestui ținut extraordinar se simțea prezența eroului principal al literaturii socialiste — omul muncii.

Deosebit de impresionant pentru scriitorii bulgari a fost popasul făcut la Brăila. Cu adîncă emoție ei au pus buchele de flori sub placa memorială care marchează locul unde în urmă cu douăzeci de ani se afla vestitul han al lui Ceapiru, unde genialul Botev a creat și tipărit Cuvîntul emigranților bulgari, loc unde au găsit adăpost cetașii lui Vazov, sutele de eroi cunoscuți și necunoscuți ai istoriei noastre.

Scriitorii bulgari au pus flori și în fața monumentului ridicat pe locul unde cu peste o sută de ani în urmă au fost puse bazele Academiei Bulgare de Științe.

Fără doar și poate, atmosfera de caldă prietenie a acestei întîlniri, locurile istorice, frumusețile naturale ale Deltel au constituit noi surse de inspirație pentru scriitorii.

Începînd încă din acest număr al revistei noastre le publicăm impresiile. Acestea și altele, care se vor ivi mai tirziu, ca și prezentarea mai largă, scontată, a literaturilor noastre, sint cea mai bună dovadă a utilității unor astfel de întîlniri. Chiar în anul viitor, țara noastră va fi gazda următoarei întîlniri a prieteniei.”

De la o zare la alta se arată nebanuita Deltă.
Mergem pe fluviu.

Acum, înapoi.
Pe punte se află căpitanul. Noi, lingă el. E un fel de nostalgie. Privim. Nu se mai discută nimic.

Doar Ivan Krăstev se agită. Îl interesează mult ce s-a mai scris nou în România. Se duce la D.R. Popescu. Pe carnetul meu găsesc următorul răspuns: „— Noi ținem mult să se scrie chiar despre noul din România. Și să știți, noul există în fiecare zi. Noul ar fi să se scrie mult mai mult despre nou.”

Vasile Băran

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU